

ad regem Mahomad Cordubensem misit. In opera Samuelis ejusdam (qui se hanc ipsam translationis historiam scripsisse testatur) adjutus, ipsa sancta corpora adeptus, Ovetum tandem pertulit. Rex vero simul cum Hermenegildo, Ovetensi tunc temporis archiepiscopo, in Sanctæ Leocadiæ sacello, saxeo sepulcro subtus altare excavato, quod nunc etiam vacuum conspicitur, eadem beata corpora theca cupressina inelusa decenter cum solemnî pompa reposuit. Miraculum paulo post paralytici sanati consecutum est.

« Multo vero post tempore Rudericus Guterrius, Ovetensis archidiaconus, distorto ore mutus repente factus, horum sanctorum martyrum interventu, quorum patrocinium fuis interne precibus imploraverat, sanatur. Ejus miraculi occasione factum est ut sepulcro extracti, et theca argentea denuo reconditi, in Sanctam Cameram, quemadmodum retulimus, eleventur. » Hæc ibi. Cæterum ex Hermenegildi archiepiscopi et Mahomad regis mentione intelligimus regem Alonsum hujus nominis tertium, cognomento Magnum, fuisse eum ad quem Corduba sancta corpora fuere perlata. Nec gravabor carmina etiam apponere, quæ loco antiphonarum et responsorium in eo festo decantantur, quamvis rude quiddam et incultum sonent, cum Hispanæ eorum temporum in carminibus vetustatis expressam imaginem retineant.

Kulogii cultus crescit per sæcula multus,
Lucritiæ pariter festa sequuntur idem.
Nec timet Ovetum subitum contingere lethum.
Nam festum lætum jussit abesse metum.

ORATIO.

Deus, qui per beatissimos martyres tuos Eulogium et Lucritiam Ovetensem Ecclesiam adornasti: concede nobis famulis tuis ventum derelictorum: ut eorum patrocinii roborati, pro tuis beneficiis gratias tibi debitas referamus. Per Dominum, etc.

Et Lucritia sane ubique Oveti scribitur, non fuere. Rex autem, haud dubio gratus optimis legatî officii, eum provexit ad sedem Salmanticensis, cui jam præerat pridie nonas Maii anni 899, cum Ecclesia consecrata est Compostellana. Cætera de hoc antistite vide apud Florez., tom. XIV Hisp. Sacre, pag. 281 et seqq., sciasque ibi eum Dulcidos, ut sæpe alias, alios Ecclesiarum præsules multiplicasse ob illius consecrationis perturbatam chronologiam, cui adhæsit a tomo secundo ad usque decimum septimum, ex quo stabilire cœ-

Leocritia. Nos vetustos codices potius secuti sumus.

Alvarus vero hic poster librum etiam scripsit *Scintillarum*: ipsum nos in regio, de quo jam diximus, sanctorum Facundi et Primitivi cœnobio manuscriptum in membrana cum hoc titulo vidimus: *In Christi nomine incipit liber Scintillarum Alvari Cordubensis, collectus de sententiis sanctorum Patrum*. In fine constat ante quadringentos annos fuisse descriptum. Eundem etiam multo vetustiorum litteris Gothicis scriptum, sed lacerum, principio sineque carentem in inclyto Cistercieusi, prope Vallis Oletum, monasterio dicto *del Espina*, conspeximus. Eundem etiam habet Mindoniensis Ecclesiæ in Gallæcis bibliotheca. Fuitque ejus operis argumentum in illa eo tempore librorum penuria aliamodum necessarium, nec nunc tamen aspernandum. Etenim per locos communes de virtutibus et vitiis, multa quæ in sacris litteris, multa quæ ab sanctis doctoribus dicta sunt, congesta reperiuntur. Excussum etiam Basileæ, sed mutilum, et sine nomine auctoris, circumfertur. Scripsit præterea, ut D. episcopus Placentinus existimabat ^a, idem Alvarus opus egregium, cui titulus est: *Indiculus Luminosus*. Perma- net Gothicis litteris in membrana descriptus Cordubæ in bibliotheca Fani majoris, sed sine auctoris nomine. Tantum notatum ab ipso auctore est scriptum opus fuisse Cordubæ, anno Domini octingentesimo quinquagesimo quarto, quo, ut frequenter apparebit, et florebat et scribebat Alvarus. Stylus etiam aut Alvari prorsus est, aut simillimus. In eo opere multa ad ea ipsa quæ in his divi Eulogii operibus continentur spectantia traduntur. Mentio enim fit quorundam ex his martyribus quorum vitam et agnomen scribit Eulogius, ut hinc etiam Alvari esse videatur. Unum illud est quod ut Alvari opus illud esse non credam omnino persuadet, quia nimirum D. Eulogii ibi mentio nulla fit. Nec arbitror Alvarum in tanta benevolentia continere se potuisse, quin ejus eadem scribentis meminisset. Et de hoc iterum in Scholiis libri primi ad finem.

pit ejus festivitatis diem, sextam nempe, quam diximus, Maii.

^a Perquam recte existimabat illustrissimus antistes (quidquid aliter visum fuerit Ambrosio nostro hic et in Schol. ad lib. 1, num. 4 et 23) scripsisse Alvarum *Indiculum Luminosum*. Hoc argumentum egregie discutit idem Florezius, tom. X Hisp. Sacre, pag. 41 et seqq., qui et *Indiculum* edidit eodem tomo.

SANCTI EULOGII

ARCHIEPISCOPI TOLETANI ET MARTYRIS

MEMORIALIS SANCTORUM

LIBRI TRES.

EPISTOLA D. EULOGII

AD ALVARUM CORDUBENSEM.

ARGUMENTUM. — *Opus MEMORIALE MARTYRUM appellatum ad Alvarum mittens, quando ceptum, intermissum, et tandem finitum fuerit, memorat. Censuram et limam ejus exposcit. Primum autem ejus operis librum solummodo nunc missum et hinc et ex Alvari responso apparet, quando in carcere positus divus Eulogius ad Alvarum scribit.*

Charissimo in Domino Jesu Christo fratri meo ALVARO EULOGIUS.

D Olim, mi frater, tranquillitate vegetatus domesticis, et pacatis familiaribus curis, cuncta mihi commo- dulus prosperabantur. Verum dum subito omnes ex martyrio beati Isaac turbaremur, totaque urbs tantæ rei novitatem stupesceret, cœpere omnes, tam clerici quam laici, magnanimiter colere quod actum est, summoque honore tanti predicatoris extollere constantiam. Sed dum coalescens calor divinus multos incenderet, ageretque catervas fideium in forum

descendere, ac præmissa fidei confessione, hostem **A** recensendo excolatis; et si nominis sui meritum geret, vestro testimonio roboratis. Ita cum eisdem ipsis, de quibus loquimur, sanctis, ascripta nominis vestri memoria in cœlesti pagina, gaudeatis, dum mihi vel in ultimo angulo paradisi gratia interventus eorum situm præstiterit quiescendi. Amen. Vale in Domino Jesu Christo, serenissime frater.

Qua de re nisus sum huic insistere operi, et pro capto virium, Domino adjuvante, succinctam hujus mediocritatem formare libelli: ut suum de nobis reddens futuris generationibus testimonium, ^a aut mendacii infamiam, aut laudis ab eis susciperem titulum. ^b Cum nos obtentu ejus præmiâ defensoris insultiæ nihilominus a Domino speremus accipere. Quod opus jam pene expeditum, cum me furibunda optio præsidalis horribilibus carceribus applicaret, turbata omni familia mea irruptione satellitum, ut erat chartulis et ^c pitaciis diversis dispositum; arbitratus sum, quod per ^d varia fuisset dispersum. Sed illud tunc Domino conservante, nunc inter angustias carcerates, ipso demum juvante, non solum perfici, verum etiam alibi transcribi promeruit, seseque non prius alteri quam tibi innotesci elegit. ^e Quia cæteris magis non audeo publicari, quam nolit: ne detrahendi occasionem inculca materies adversariis præbeat, ne ridiculum oratio impolita perosis exhibeat. Hinc ad te, frater charissime, arbitrum scientiæ meæ justissimum, opus ipsum vilibus adhuc membranis digestum, primo procuravi transmittere, ut fraterno eliminatum judicio, si probaveris, pateat; si reprobaveris, taceat. Ac deinceps tunc jam ^f illabili gressu cuneos susurronum armata dextera scindat, et ad fideles suos ^g victoriando accedat: ut simplici exhortatione catholicum imbuens gregem, quidquid gloriæ promeruerit vestris laudibus admittatur, vestræque parti tota ejus benedictio applicetur. Sin vero turbinibus suæ obvolutum segnitia, silentio eum decreveris perenni sopire, nullus motum irridere, nemo tacentem poterit infamare. Unde quæso serenitatem vestram, ut intuitu charitatis, qua utrique inconvulsibiliter copulamur, electione arbitrii nostri hoc opus, *Memoriale sanctorum* vocatum, percurrendo emendatis,

^a Aut mendacii infamiam. Ex fiducia veritatis ita loquitur subobscurè. MORAL.

^b Cum nos obtentu ejus. Et hic non admodum perspicue loquitur, et tamen zelo fidei et veritatis etiam fiducia hæc dicuntur. Id.

^c Pitaciis. Tabellæ. Græcè pitacia dicuntur. Omnia autem in quibus scribebatur, tabellas prisci vocabant, tametsi membrana esset aut charta. Id.

^d Per varia. Aliquid deesse videtur: discrimina, aut loca. Id.

^e Quia cæteris. Subtile quiddam cum dicere cuperet, non potuit effugere obscuritatem. Cum indigne, inquit, ferat opus se suppressi, horret tamen in vulgus exire. Cupit, et pariter timet vulgari. Videtur pauculis verbis comprehendere voluisse, quod librum suum alloquens, non paucis verbis Horatius exsequitur. Id.

^f Illabili gressu. Hoc est firmo, et quod labescere

recensendo excolatis; et si nominis sui meritum geret, vestro testimonio roboratis. Ita cum eisdem ipsis, de quibus loquimur, sanctis, ascripta nominis vestri memoria in cœlesti pagina, gaudeatis, dum mihi vel in ultimo angulo paradisi gratia interventus eorum situm præstiterit quiescendi. Amen. Vale in Domino Jesu Christo, serenissime frater.

RESCRIPTUM ALVARI

AD EULOGIUM.

ARGUMENTUM. — Superiori respondens Alvarus, opusque magno opere laudans, rerum præstantiam, et orationis extollit gravitatem. Ut edat hortatur; sublimitatem vero dictionis affectans, in affectionem per cacozeliam incurrit.

Reverentissimo Patri EULOGIO ALVARUS.

B Repriorasti, mi domine, emolumenta priorum: et anteriorem jamque obliteratum fulgorem catholicum, seu fontem obturatum vite æternæ, saturum, ex Jesu pectore scaturientibus profuens venis, reserasti fidelibus universis. Ille enim, qui ætatis nostræ hujus miseratus errorem, athletarum suorum occultum propalavit agonem, ipse magnum præ omnibus inspiravit doctorem, quem talium verissimum accingeret laudatorem. Vigore nempe æthereo, non mundiuli caduco accinctus, et eloquentia pariter divina humanaque ornatus, et in hortatione martyrii primus accurris, et in defensione Ecclesiæ ante alios milites palæstræ æternæ desudans, bella Domini prælians, præ cunctis assurgis. Vere namque ille Spiritus corda vestre prudentiæ tetigit, qui olim missus apostolis, Ecclesiam diversis donis ornavit. Et qui heros, de quibus loquimur, armavit ad pugnam, aptavit ad gloriam, et ad perennem perduxit coronam, ipse fidei vestræ constantiam, ac linguæ disertæ facultiam, seu sapientiæ profluentem doctrinam plus solito acuens in rebus sibi placitis, eo dogmatis inluit munere, ^b quo sibi notum est soli placere. Et licet philosophicæ dictio, et Tulliani fontis redundans oratio ⁱ trimodum illud loquendi genus pro insita naturali cautela retentet, tamen majori laude habendum est quod apostolico more digestum est. In uno enim et parvo, et ridetur, volumine, et lumen inenarrabile profers cæli, et renustatem sermonis non mediè representas humani: dum et oratorum florem aspergis rhetoricum, et porrigis legentibus cibum divinum. Tibi ^j lacteus Livii

D jam non formidet. Id.

^g Victoriando. Novatum illo tempore vocabulum, sicut et illud paulo post inconvulsibiliter: et multa hujusmodi, quæ omnibus nota annotatione nostra non indigent, cum præsertim catalogum ipsorum jam in ipso operis vestibulo apposuerimus. Id.

^h Quo sibi notum est. Obscure aliquantulum, ut alia quædam, dixit. Eo te munere Deus donavit, quod illi repensum, solet illi placere. Novit autem ille solus, et quod tandem hoc munus sit, et quo pacto eodem donati, in ipsius obsequium gratum eidem et jucundum refundant. Id.

ⁱ Trimodum illud. Triplex dicendi genus rhetores distinguunt, sublime, mediocre, et infimum. In idem pene recidunt Asianum, Rhodium, et Atticum. Id.

^j Lacteus Levii subditur amnis. Titi Livii plenatium,

subditur amnis, tibi dulcis cedit illa ^a sæcularis lingua Catonis, fervens quoque Demosthenis ingenium, et dives Ciceronis olim eloquium, floridusque Quintilianus. ^b Et dudum præconatus stylo in rebus perditis et caducis, et labilis ævi rotatu decursis, omnisque mille generibus excolta doctrina, comparata luculentissimo operi, obsoleta est, et infecta. Terrestris quippe nitor æquiparatur ex nulla parte cælesti, et immortale ingenium immortalis extollitur laude. Nescit namque finiri cum sæculo, quod collatum est dono superno. Bonus enim homo de bono thesauro profert ea quæ bona sunt, et doctus a Deo scriba de thesauro Dei profert nova, et vetera, de quibus summi Patris regat familiam.

Ornasti, mi sanctissime, nostræ ætatis ultima tempora, et secururis generationibus odorem neclareum propinasti: ut a generatione in generationem nostra ætas laudetur, et nomen tuum redolet in universis finibus terræ. Nec vigor divinus humano præconio indiget: et quod per se exstat laudabile, haud dubium quin in prima gloriosum sit facie. Pulcher enim, mox ut videtur, licet a longe videatur, amatur; et ^c ignicomus centri viator confestim ut oritur, cæli oculus comprobatur: nec operoso indiget visu, qui non videntibus oriendo præbet aspectum.

Quod vero humilitati serviendo, meo subdis iudicio, quod divino instruxisti oraculo; licet ob nostram ædificationem ^d tua dicta inficias, et satius veritatem a suo tramitis gressu in obliquum mergas; tamen ca-

et dulci quadam æquabilitate redundantem ubertatem, lacteam primus Fabius appellavit. Inde Divus Hieronymus lacteo illum eloquentiæ fonte manare dixit. MORAL.

^a Sæcularis lingua Catonis. Non video cur sæcularem Catonis linguam appellaverit. Nisi forte in nomine Catonis mendum insit, aut in epitheto, ut singularis legendum sit. Ib.

^b Et dudum præconatus. Hunc auctorem, quem maxime omnium nominatum oportuit, reliquit sine nomine: nec divinare datur quem innuat. Et conjunctio quidem deerat in exemplari, fueratque superaddita prisca admodum, et Mozarabi scriptura, sicuti et multa alia sæpe. Et manifestum utique est conjunctionem ab Alvaro interpositam; neque enim quæ sequuntur Quintiliano tribui possunt. Ib.

vendum est iterum, ne dum humilitati nintum ærois, infringas iudicium veritatis: dum infimum, et quem tu inscium multoties comprobasti, tantæ materiæ superponis, et pretiosum a vili non solum non secernis, sed quod magis est verendum cæno limoque involvis. Verum quia nostræ censuræ (quæ nulla est) hunc tacendum, publicandumve injungis, patienter perfer nostram sententiam, et ipsum codicem sidereo splendore coruscum ad multorum remedium solida, si dici fas est, litteris in æternum. Egisti autem, beatissime Pater, carmen sonorum, quo mortis metus excantatus effugiat, et antiqua glacie duratus animæ stupor, frigusque pellatur: quo calor vitæ et ignis ille deificus, quem Christus venit mittere, ardeat, et extincti carbones, vel corpora mortua, flante ex quatuor partibus mundi spiritu, vivant, et lumen Arabico dolo extinctum recipiant. Macte virtute, macte gloriæ semper habendus, qui non solum linguæ in laudibus confessorum solvisti officium, ^e verumetiam ob oris gratiam in præmium confessorum ex parte sentis supplicium; et inter sæva claustra et arcta custodiæ verbum regni serenas, feliciori polles victoria. Præconandus sæculis universis, qui et in supplicis positus linguam non cohibet, et pro omnibus solus non tacet. Splendesce, et ampliori lumine, quo fulges, claresce: quia reposita tibi sunt præmia, et centuplicata te manet corona, nosque tuo suffragio, quo semper fovisti, tuere.

^c Ignicomus centri viator. Tragicum plane est epitheton, quemadmodum et poeticum etiam est, solem cæli oculum appellare. Mundi oculus apud Ovid. 4. Metamorph. Ib.

^d Tua dicta inficias. Hoc est: hoc colore, quod dicis, intingas, et hoc prætextu utaris. Et satius adverbium mox additum pro cautius positum crediderim. Ib.

^e Verumetiam ob oris gratiam. Subtile et inde obscurum, præterquamquod ipsa verba nescio quid perplexum involvunt. Sensus est: Non solum debito officio linguæ fungeris, confessores laudando; sed præmium etiam laudabilis hujus officii assequeris, confessoris jam sustinendo supplicium. Ob martyres laudatos eo munere a Deo afficeris, ut pene jam martyri efficiaris. Ib.

DIVI EULOGII IN PRIMUM LIBRUM MEMORIALIS SANCTORUM PRÆFATIO.

¹ Ego (1) quidem volumen hoc *Memoriale sanctorum* appellans, illis tantummodo (2) ascysteriis commentaveram, e quibus prior ille monachorum globus ad resistendum mendacissimo vati processerat. Sed postquam ex urbibus, viculis, oppidiculis, et castellis certatim prorueret ad hoc certamen viros ac mulieres cognovi, neque quemquam vereri præsidis tribunal comperi, sed omnes pro testamento, et legibus Dei nostri mortem incunctanter elegisse conspexi; universis illud Ecclesiis supra solidissi-

^a Vide Scholia Ambrosii Moralis infra, ad calcem Operum D. Eulogii.

D mam petram fundatis dicavi: ut tantum haberent cuncti de triumpho eorum suæ consolationis et gloriæ exemplum et gaudium, quantum fuit illos ex diversis locis venisse, et in exemplum totius Ecclesiæ discrimina passionum subiisse.

2. Sed reor quod inter ipsos haud dubie principatum obtinet sanctus Isaac monachus, (3) qui prior (4) e Tabanensi cœnobio in forum descendens, iudicem adiit, atque his verbis eum aggreditur. « Vellem (inquit) iudex, cultor fidei strenuus fieri, si

modo tu non differes ordinem rationemque ejus mihi exponere. » Cui cum libenter, quasi jam tyrunculo fidei suæ credituro juveni inflatis buccis, turgenti gutture, crepitanzia infra cava palati verba institutionis lingua fallax proferret; sectæ hujus auctorem Mahom fore prædixit, qui angeli Gabrielis magisterio illustratus, verbum prophetismi ab Altissimo nationibus relaturus accepit, legem instituit, paradisum disseruit; regnumque cælorum plenum epulis et fluxibus seminarum edocuit. Sed et alia plura, quæ hic disponi perlongum est, ex ritu pro vano arbitrio prosequente, protinus (5) ephebus ille venerabilis monachus, ut erat apprime litteris arabicis imbutus, Arabice dans illi responsum: « Mentitus, ait, est vobis ([6] ita maledictionibus tabescat divinis), qui tanto scelere implicatus, tantorum agmina perditorum invasit secumque inferorum barathro mancipavit. Ille etenim dæmonio plenus, demoniacis favens præstigiis, lethale morbidus propinans poculum, æternæ perditionis luet interitum. Quare vos scientia præditi a talibus non abdicatis periculis? Quare non, renuntiantes ulcus pestiferi dogmatis, perennem fidei Christianæ evangelicam sospitatem optatis? »

3. Hæc et his similia ore pudico, summis reverentiæ ausibus viribusque, lingua peracuta beato disserente Isaac, stupore nimio judex turbatus, ac veluti amens effectus, ubertim lacrymasse perhibetur: et quadam mentis hebetudine occupatus, vix potuisse fertur exprobranti se monacho respondere: sicque manu extensa faciem ejus verberanti confestim monachus dixit: « Consimilem imagini Dei vultum audes ferire? Vide qualem propter hoc redditurus sis rationem. » Idcirco a consedentibus secum sapientibus deprehensus arguitur, quod gravitatis a censoris oblitus, leviter per semetipsum ad cædendum martyrem egerit: et præsertim quia secundum legum suarum sententiam is qui pro crimine dignus est mori, nullius pene conviciis lacerari debet. Tunc judex ad sanctum Isaac conversus ait: « Forte madidus vino, aut phrenesi captus ad ista, quæ profers, non facile potest convertere. Nam ipsius vatis nostri, quem tu temere conviciis impetis, sententia manet irrefragabilis, animadverti debere in eos qui talia de ipso non verentur profiteri. » Ad quem venerabilis Isaac intrepida responsione ait: « Ego quidem, judex, nec vino madidus, nec quolibet morbo sancius sum? sed zelo justitiæ conflagens, qua vatem vestrum, vosque expertes existere comperi, veritatem vobis exposui: propter quam si mors furibunda occurrerit, libens excipiam, placidus subeam, nec ab ejus casibus cervices meas avertam. Novi enim Dominum dixisse: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum* (Matth. v, 10). » Tunc judex carceri illum tradens, protinus regi causa ejus

innotuit, qui tantæ accusationis eventu perterritus, illico ferocioribus animis ferox promit edictum, dicens morti usquequaque fieri debere obnoxium, talem in auctorem fidei suæ ferentem convicium. Hinc Dei servus ad necem damnatus vertice plectitur: hinc in stipite elevatus capite deorsum appenditur, atque ultra amnem in spectaculum urbis locatur tertio Nonas Junias, (7) feria quarta, æra octingentesima octuagesima nona. Cujus corpus post aliquot dies cum cæteris, qui eum imitando perempti sunt, igne crematum, et in favillam conversum, deinceps in amnem projectum est.

4. Sed necesse est exponere quibus indiciis vel prodigiis hic beatus Isaac exstiterit in infantia denotatus; ut ex eo divinitus ad coronam martyrii illum fuisse credamus electum, ex quo in matris utero positus terribilem valde parentibus stuporem intulerit. Tribus namque vicibus una die, paulo antequam nasceretur, visus est loqui: cujus rei novitate perterrita mulier pene mortua vim verborum nequam potuit intelligere. Alio etiam tempore, cum adhuc septennis existeret, virgo quædam vidit per visionem globum luminis e cælo descendere, et inter omnium præstolantium turbam solus hic ulnas extendens, manibus lumen excepit, totamque ejus claritatem ori suo injectam ehibit: felicem tunc et vere beatum omnibus tali condignum munere nuncupantibus. Hæc sunt infantiae ejus prodigia et signa, quæ illum dignum martyrio longe antea portenderunt.

5. Nam quidam sacerdos ex cœnobio Tabanensi, ex quo idem beatus ad agonem processerat, peractis missarum Dominico die solemnibus, septimo scilicet Iduum Juniarum, qui post quintum martyrii sui diem evenerat, in quodam lectulo fratrum recumbens, obdormire paulum cœpit; et ecce subito per somnium vidit puerum decoris pulcherrimi a partibus Orientis venire, schedamque miræ pulchritudinis manibus gestantem sibi adsistere. Quam ab eo accipiens, scripturam ejus legere cœpit: erat enim his exarata sermonibus: « Sicut pater noster Abraham Isaac filium Deo in sacrificium obtulit, ita et nunc sanctus Isaac in conspectu Domini sacrificium pro fratribus immolavit. » Et continuo quidam e civitate venientes dixerunt beatum (8) Jeremiam martyriū cum aliis fuisse coronatum per Dominum nostrum Jesum Christum, cujus exemplo nonnulli ad publicum sub eadem professione perempti sunt.

6. Sed dudum anticeps illis beatæ memoriæ Perfectus presbyter exstitit, qui ob ejusmodi professionem qua et isti occubuit, sed non eo modo quo ipsi deciderunt. Prædictus namque presbyter coacte ad passionem tractus, viriliter consummavit sancti certaminis cursum. Hi vero sponte sua venientes, acriter hosti resistunt, et quadam violentia per effusio-

* Consorem vocat hoc loco, quem antea et paulo post judicem appellat: et infra lib. III., cap. 16. SCHOT.—Ibi nos ad Scholia Moralis de hoc loquemur.

^b Schot., cernit.

^c Inclusive, uti aiunt, computat. MORAL.

nem cruoris regnum cœli capessunt. Quo autem A laudes vituperationesque sanctorum me discurrunt, ordine idem venerabilis Perfectus presbyter passionis bravium emeruerit, principium libri secundi exponet; ac deinceps cæterorum nomina, ætates, ortus, temporaque allisionum edicet. Quapropter hanc præfationem in capite voluminis posui, ut inter

LIBER PRIMUS *.

1. Peritissimorum (1) virorum providum semper esse debet consilium, commoda Ecclesiæ catholicæ non parvipendere, nec ab obventu perfectionis ejus desistere; vel, si qua vitio cujusque hebetudinis sese interserunt commenta piæ religiositati adultera, nullatenus improbo neglectu silentii in majorem perniciem sinendum accrescere. Quia quantum meritis præclaræ conversationis, seu sanctæ doctrinæ gradibus, sancta Ecclesia in superna evehitur, in sublimi elevatur, ubique incremento fidei dilatatur; tantam etiam, aut eo amplius incuriâ negligentium dejicitur, impulsibus horum misere concutitur, et quorundam socordia ad ima projicitur. Hinc provenit, ut auctæ vires perversorum detrimentum semper fidelibus ingerant, dispendiumque gregi pusillo, cui complacuit Patri dare regnum (*Luc. xii, 32*), exaggerent: dum aliquando torpenti silentio omnibus contentis, seu proniori lapsu ultimo vitiorum abyssu immersis, nullus adsit qui redimat, neque qui salvum faciat (*Psal. vii, 3*), dicente Propheta: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini (Ezech. xiii, 5)*. Illius etiam quam maxime vaticinium Prophetæ formidans, quo socordiam inutilium pastorum Dominus contestatur, *Ecce, inquit, vos lac comedistis, et lanis operiebamini; oves autem meas lupi invaserunt (Ibid., xxxiv, 3, 5)*: et dum non procuratis pascua salubria, ab inimicis eis sunt herbæ morbide procurate.

2. Quapropter ne canis mutus, et non valens latrare (*Isa. xli, 10*) appellarer a Domino, sive ut evadere in futurum negligentium judicium, conatus cum ex pauperismo nostræ scientiæ scrinio depromere aliqua, et ex olerum ferculis, tamen catholico studio apparatus, fidelium saturare esuriem. Eorum scilicet, qui veritatem fidei Christianæ, sicut a sanctis Patribus acceperunt, sana credulitate retenant: ne desistente procurationis nostræ salutari edulio, lethiferum ab inimicis sumerent cibum. Ideoque, urgente me divinæ charitatis stimulo, et consultum gerens catholicæ plebis, quam nutantem in certaminibus militum Christi cognovi, seu obvius illis studens occurrere, ense verbi Dei accinctus, qui non solum eos recipere inter martyres nolunt, verumetiam ore sacrilego conviciis atque blasphemiiis

* Scriptura anno 851, post medium Junii, et ante finem Novembris.

^b Hispanismus: quos vulgo *poco considerados*; et *burladores* dicimus. Utitur sæpe eodem verbo, et in eodem sensu voce *parvipendens* infr. in orat. ad fin. lib. ii, et in Apolog. num. 4. SCHOT.

impetentes, redivivam, si possibile est, quietis sanctorum implodunt supplicium: seu dignis beatorum satisfacere memoriis anhelans, qui cœlo regnantes exemplaria victoriarum suarum mortalibus reliquerunt; libuit mihi pro modulo exigui ingenii talibus rebus insistere, nostroque licet rusticano sermone parvipendulos informare, æmulis contraire, et cœlo tenus acta sanctorum extollere

3. Sed nescio quo tendere rea mens poterit (2), cui legalis auctoritas ex voce Domini occurrit, dicens: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? (Psal. xlix, 16)*. Hinc silere decreveram, hinc melius ab hujusmodi intentione abducere me judicaveram: quoniam nefas esse putabam os nulla sanctitatis ope subnixum, temere acta elucubrare sanctorum; sive quod majestati rei gestæ nostrum imbecille ingenium consideravi posse succumbere. Quia sicut divina res humanum supergreditur conatum; sic lingua terrenis incumbens, ætherea non potest mysteria loqui. Sicut prædicare libere nescit, qui minus peccatis liber existit; sic abnuendum creditur dogma ejusdem, cujus vitis infecta est vita. Sed nunquid mercedem suam coram Domino perdet mens talibus oblectata studiis? aut æternorum vacuabitur gratia munerum? Qui inquit quod Deo est placitum, etsi non effectum, certe vel pium geret affectum. Aut non erit coram Domino compensandum, quod hi, qui zelo Dei armati contra hostem publicum apertumque gesserint bellum, in eo nos ineffabilium attollat lætitia gaudiorum? Sicut enim mihi met nescius non sum peccatis obnoxium sceleribus implicatum me ipsum esse; ita quoque de clementia Redemptoris mei nullatenus sum diffusus, qui reprobandos peccatores ab officio prædicandi (quia non licet committere cani sancta Domini [*Matth. vii, 6*]), non refutat peccatorum utilem voluntatem in id quod sibi placet. Denique execranda sunt opera reproborum, non contemnenda vota probabilia peccatorum. Quia sicut opus sinistrum usquequaque nos dejicit, ita pium affectum in nobis Dominus non spernit. Quapropter illico mens dejecta erigitur, Christumque instituentem ac promittentem recolens, spe quodammodo possibilitatis animatur, qui ait: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (Psal. lxxx, 11)*. Et tibi:

^c Hunc locum ita restituimus, cum et in editione Ambrosii Moralis, et apud Andream Schotam, eum corruptum credamus. Ubi enim nos *sicut* in utraque periodo apponimus; Morales *sic*, Schotus vero *si* priori, *sic* autem secundo aptavit.

Dominus dabit verbum evangelizantibus in virtutibus multis (Ps. lxxvii, 12). Inde voti compos effectus, credo quod idem magister verus dignabitur nobis conferre præconabile verbum ad instructionem catholicorum honestam, ad laudem sanctorum dignissimam, et ad expugnationem adversariorum efficacissimam, qui præstitit animalì irrationali eloqui ritu hominum (Num. xxii, 28 et seqq.). Et sicut me indignum tanto opere fateor, ita quoque sui perfectione non solum erui culpis confido, verumetiam pœnis abstractus, præstantiorem gratiam interventu ejus apud Dominum invenire spero : ut est illud philosophicum :

Hæc opus hoc olem forsam me subtrahet igni.

4. Igitur de memoriis martyrum quidpiam me locuturo, principium orationis nostræ ad vos dirigatur, o sancti fratres nostri, et sorores in Christo beatæ, ex quorum collegiis sacratissimo Deo libata est hostia, non verens pudorem inculti eloqui, non venustatem leporemque affectans liberalis studii, quod nullius instituentis magisterio traditum habui : præsertim cum et in hujusmodi rebus magis noverim simplicem veritatem esse observandam, quam tonantem musarum turgidam pompam. Loquar etiam tibi, o universalis Ecclesiæ sanctæ conventus, ut verbum veritatis, quod ore nostro edicitur, placidis mentium ulnis amplectens, nullatenus prædicationis nostræ arcendam velis doctrinam, quæ, apostolica affirmante auctoritate, libera ad instructionem omnium redditur; cum unius fidei auditores vario discretos talento, diverso præceptorum accendit oraculo : et tibi acriorem spiritus patientiæ virtutem demulcet, ubi mitem vivido jubentis imperio perarmavit : uni dicens : *Argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina* (II Tim. iv, 2); alteri vero præcipiens : *Argue cum omni imperio. Nemo te contemnat* (Tit. ii, 15). Unde parati estote omni homini reddere rationem, petere a vobis volenti de illa quæ in eo manet spe (I Petr. iii, 15); ne (quod absit) stupido auditu sanæ doctrinæ dogmata respuentes, illius quondam apostolicæ imputationis sententiæ obnoxii judicemini, qua dicitur : *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerabunt sibi magistros prurientes auribus : et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur* (II Tim. iv, 3, 4). Quia sicut nobis incumbit officiositas prædicandi, ita vobis subest necessitas audiendi. Nec propter hoc quod nos inordinate degimus, turpique conversatione delectemur, respuendum verbi Dei documentum arbitremini : quoniam plerumque in magna domo patrisfamilias novimus a haud ambigue conversari asseclas deploratæ vitæ, quorum ministerio familiares dominorum interdum expediuntur necessitates. Nam et imperatoribus mundi plumbeis adducitur cunicularis trada; et inter sacra Domini vasa auro argentove conflata, pretiosorum lapidum ornamentis percompta, etiam non abjicienda habentur testacea.

• *Haud dubie, procul dubio.* SCROT.

A Solet enim peccator sorti Dei immistus quotidie in aures populi hæc dicere : Dominus ait, Proclama : de transgressionibus præceptorum Dei plebem argue : de severitate judicii, quæ peccatorum debetur excessibus, contestare : de redditu veniæ, et spe promerendæ clementiæ admone; cum tamen ille ipse nec modum sibi in criminibus ponat, nec terrorem futuri examinis metuat, et quod aliis prædicat, moribus ipse impugnat : verbo autem ejus nonnulli intenti, ab illicitis abstinent, et perfectioribus adhærent. De quibus in Evangelio dicitur : *Omnia quæcunque dixerint vobis observate et facite : secundum opera vero illorum nolite facere; dicunt enim, et non faciunt : alligant onera gravia et importabilia, et imponunt ea humeris hominum, digito autem suo nolunt ea movere* (Math. xxiii, 3, 4). Unde congruit ut, cum Ecclesia possidet rectorem vitæ moribus dejectum, non contemnendam ejus prædicationem existimet, quamvis hanc ipse pravis actibus impugnet. Officium itaque vulgi est intendere ad concionantem, et audire dicentem, et doctoris prædicationem operando exsequi, et non proprium judicium de præpositorum meritis ferre, quos suo Dominus distringendos examini reservavit, dicens : *Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris : impellentur enim, et corruent in ea. Afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum* (Jer. xxiii, 11, 12). Et iterum : *Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus* (Deut. xxxii, 35). Et licet hæc, quamdudum digressi auctoritas, meriti mei defensionem inquirat, et quibus modis justorum legem evadere non possim ostendat; plus tamen simplicem religiosorum conventum accendere anhelat, ne sancta sanctorum, quamvis ore improbo edita, respuat.

5. In horum igitur certaminibus confessorum tanto alacrioribus animis est exsultandum, tantaque libertate cordis et vocis gloriosum consummatæ victoriæ cursum ferendum; quanto his divina vox indulgentissimæ sponsonis verum salutis confert solatium, dicens : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Math. x, 22). Quoniam veraciter cognovimus non inchoantibus deberi præmium, sed perseverantibus. Adeo illa primordialis abrenuntiatio rerum, mundique contemptus præcipuis votis et studio ardentiori ab eis exercitatus est, ut contuendi velocius Deum, et beatorum fruendi consortio desiderium haberent, ut etiam labentis vitæ obnixæ occasum appeterent : melius putantes sub unius puncti spatio ferre sententiam hominum, quæ illico, nulla intercedente dilatione, eos ferret ad cælum, quam per varia et longa discrimina temporum cum gravi molestia sustinere versutias dæmonum. Et Dominus quidem ad officium prædicandæ veritatis discipulo imbuens, impavida eos audacia jubet esse contentos, dicens : *Euntes per universum mundum prædicare Evangelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine*

Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur (Matth. xxviii; Marc. xvi). Et iterum: Nolite timere eos qui occidunt corpus, quia non habent quid amplius faciant; sed potius eum timeate, qui potest corpus et animam perdere, et mittere in gehennam (Matth. x, 28). Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi super montem posita: neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio (Matth. v, 14, 15). Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. et quæ in aure audistis, prædicate super tecta (Matth. x, 27). Quod in mysterio cognovistis, apertius enarrate; quod didicistis abscondite, publice loquimini; quod vos erudivi in parvo Judææ loco, in universis urbibus, et in toto mundo audacter dicite. Docet fiduciam prædicandi, ne apostoli abscondantur ob metum, et sint similes lucernæ sub modio; quoniam hi qui libertatem faciendi verbum in populis divinitus acceperunt, nequaquam resilire a prædicatione veritatis, etiam periculis imminentibus, debent, ut non lucernis sub modio, sed supra candelabrum positus comparentur.

6. Et licet formidolosis facultas collata sit declinandi rabiem persecutionis, non tamen passim hoc observandum est a perfectis, qui jam præscia Redemptoris potentia denotati et conscripti, quasi ab immensis legionibus ad exercitium præliorum Dei electi sunt. Ut si propter veritatem mors cruenta eis occurrat, non curandum est de jactura membrorum, ubi sine dubio solatium vitæ perennis acquiritur animarum, dicente Domino: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam inveniet eam (Matth. xvi, 24, 25).* Inde sancti viri placidis auditibus veritatem evangelicam capientes, eam totis nisibus adimplere contendunt: scilicet viam sanctæ confessionis virtutem hujus præconii esse solummodo arbitantes. Qui illico relictis urbibus, et his quæ mundanis hærent affectibus, avida rapiendi regnum Dei cupidine conflagrantes, circuierunt in mellotis, et in pellibus caprinis: egentes, angustiis afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, et in speluncis, et in cavernis terræ (*Hebr. xi, 37, 38*): exspectantes Dominum, qui salvaret eos a pusillanimitate animi, et tempestate (*Psal. liv, 9*). Sed ista pro nihilo computantes, imo vero contra spiritalis nequitie hostem dubium quotidie agonem gerentes, nutu Dei mortificatione subita temporalis vitæ accenduntur, et secundum Apostolum dissolvi cupiunt, et esse cum Christo (*Philipp. i, 23*): viam compendii requirentes, qua de corpore mortis hujus eruti, propere ad celestem patriam pervenirent, et pia violentia regnum Dei arriperent. Sic quoque armati lorica

^a Ita fere auctor Indiculi Luminosi: *Fugiant debiles et infirmi, certent fortes et animi honestate præcincti. Tom. XI. Hisp. Sacr. pag. 225. Si infirmus, debilis, inanis, timidus es... quiesce.... si habilis, si fortis, si auaax, si constans.... contra hostes ut stre-*

A justitiæ, in forum prosiliunt, prædicantes Evangelium Dei principibus et nationibus mundi. Super Christum montem excelsum contemplatione mentium elevati, didicerunt confessores beati ex Psalmistæ oraculis justitiam Domini in Ecclesia magna fore annuntiandam (*Psal. xxxix, 10*): et ideo perfecto odio contra adversarios Ecclesiæ insurgentes arguunt impios de falsidica vatis iniqui doctrina, præstigiis, sacrilegiis, et vanitatibus sæculi plena: detestantur quoque, et maledictionibus auctorem tantæ perversitatis impugnant, eundemque cœtum talibus inservientem culturis perenni anathemate damnant: et ita interriti contra hostem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, utpote ante fores prætorii, et in ipso accessu palatii proferentes testimonium in ducem perditionis, confusionis et ignominie: non verentes, quod suppliciorum pro eadem veritate subirent tormentum, aut quilibet periculis vitæ hujus haberent occasum. Quippe quos immensus urgebat ardor migrandi ad cœlum, festinantes videre faciem ejus, cui servierunt. Stimulatur zelo ultionis cohors iniqua gentilium, celerisque animadversionis emergit vindictam in obtractores sectæ suæ. Nescientes quia illi, ut hunc præcoecem obitum exciperent, liberis vocibus inimici justitiæ et adversario Ecclesiæ Dei progressu ultroneo restiterunt: loquentes de testimoniis Domini in conspectu regum (*Psal. cxviii, 46*), et nihil verentes. quia nihil aliud mortem suam, quam vitam perpetuam existimantes, sponte interitum carnis exoptant, voluntarium Deo animarum suarum sacrificium offerentes. Quibus recte prophetica voce cantatur: *Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Dominum (Judic. v, 2).* Ac per hoc veri imitatores Pauli apostoli mihi esse videntur, qui ait: *Si quis vobis evangelizaverit præter quod accepistis, anathema sit (Gal. i, 9).* Cujus testimonii informati oraculis, prosiliunt contra angelum Satanæ et prævium Antichristi, patule ea quæ sancta sunt confidentes, quæ nunc etiam omnis (3) Ecclesia Hispaniæ, quanquam clandestinis, ut oppressa, prædicat vocibus.

7. Nam idem perversi dogmatis auctor, et multarum animarum perniciosus eversor, inter cæteros post Ascensionem Domini hæresum institutores solus novæ superstitionis sectam instinctu diaboli condens, procul ab unione catholicæ Ecclesiæ separatur. Prophetarum vaticinia respuens, et apostolorum doctrinam infamans, sancti quoque Evangelii veritatem conculcans, piorumque doctorum dogmata abnegans, et ridiculum potius quiddam, quam rerum necessariarum causas per eandem sectam suam insinuans; docuit Christum Dei Verbum esse, et prophetam quidem magnum, nulla tamen potentia divinitatis subnixum, cæteris hominibus similem, sed non nuns, et non ut ignavus contra tuos jacula torque. Pag. 238.

^b Pro numerosis. SCHOOT.

^c Quasi ante temporarium prænaturum. SCHOOT.

Deo Patri æqualem (4). Comessiones quoque in A paradiso, et carnis proposuit voluptates. Quam quæstionem vir disertissimus, magnum temporibus nostris Ecclesiæ lumen^a, Speraindeus Abbas, cum contra nugas hujus nefandi stylum admovent, et uno opusculo ex ejus deliramentis nonnulla nitentur arguere, in sexto ipsius libelli capitulo, quasi ex voce cultorum ejus objectionem inducens, ac deinceps suam proponens sententiam, ita disseruit, dicens: « Futuræ, aiunt, in sæculo cuncti oyantes asportabimur in paradysum: ibi namque nobis a Deo erunt mulieres concessæ pulchræ, et supra hominum naturam speciosissimæ, atque nobis in voluptatem præparatæ. R. Nequaquam ergo vestri in paradiso beatitudinis obtinebunt statum, si eorum uterque sexus vacaverit exercitio fluxæ libidinis. Hoc non erit paradysus, sed lupanar, et locus obscenissimus: cum Dominus, sciscitantibus Pharisæis cujus in resurrectione illa mulier conjux existeret, quæ septem fratres, secundum legem Moysi, acceperat ad suscitandum proximi semen, responderit: *Erratis nescientes Scripturas, nec virtutem Dei (Matth. xxii, 29). Filii hujus sæculi nubunt, et traduntur ad nuptias: in resurrectione autem nec nubent, nec tradentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo (Luc. xx, 34, 35)*. Taceam sacrilegium illud, et totis catholicorum auditibus immane facinus respuendum, quod de beatissima Virgine, mundi regina, sancta et venerabili Domini et Salvatoris nostri genitrice Maria canis impurus dicere ausus est. Protestatus enim est (salva loquor reverentia tantæ Virginis) quod ejus foret in sæculo C venturo ab se violanda virginitas. O vacuum cerebro caput, et^b privilegio Satanæ occupata præcordia! O vas perditum, et habitaculum spirituum immundorum! O frustatim præscindendam ense bicipiti linguam! O organum dæmoniorum, et symphoniam zabali! Quis furor, quæve dementia tantis te blasphemis inquinari compulerunt? Quis te, o sordidum cloaca, laqueus perditionum, gurgis iniquitatum, et omnium vitiorum sentina, sensibus privavit humanis, ut non modo tibi sat fuerit tot nationibus inferre interitum, quibus præstigiosum documentum suasisti, et totis nisibus nunc et in futuro luxuriarum obscenitatibus inservire; sed etiam in Creatore scelus operari aggressus es, impius temerator, asserens cœleste hospitium et receptaculum Spiritus sancti D incoutaminatum, incoinquinatum, purum, sanctum, et mundum, sacrilegiis immunditiæ tuæ in futuro sæculo contaminandum? Quæ nutu superno Verbum Deitatis utero suo excipiens, carne sua Creatorem

^a Hunc virum quem Alvarus initio Vitæ D. Eulogii commemorat, et Eulogius hic et in vita sanctorum virginum Floræ et Mariæ, fuisse utriusque magistrum ipsi dicunt. Ejus Opusculi contra Mahometum nihil amplius habemus quam hocce fragmentum ab Eulogio translatum. Scripsit etiam acta martyrum Adulphi et Joannis Hispalensium, quæ laudat idem Eulogius in prædicta Vita; sed omnino periere. Aliud opus dogmaticum adversus quosdam hæreticos mysteria Trinitatis et Incarnationis labefactantes composuit, quod hucusque delitescens, in lucem a

PATROL CXV.

vestivit, salvoque pudore ipsum Verbum ad redimendam in morte creaturam præcipitem edidit. Quæ omnis tactus aspectusque expertis virilis expavit salutationem angelicam; et licet sine viro nullam fatari posse cognosceret, tamen superno credula numini, se ad hujusmodi inusitatum conceptum electam Deo revelante sciens, consentit, et dicit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. 1, 38)*. De cujus gloriosa parturitione olim Dominus per Ezechielem prædicare dignatus est, dicens: *Converti me ad viam portæ sanctuarrii, quæ respiciebat ad Orientem, et erat clausa. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc, quam vides clausam, non aperitur, et vir non transit per eam, quoniam Dominus Deus Israel egredietur per eam, et erit clausa (Ezech. xlii, 1, 2)*. »

8. Multa denique alia inaudita vanitatis signa scelerosus idem instinctu maligni spiritus, a quo obsidebatur, transfigurando se illi in angelum lucis Gabrielem componens, delubra in quibus pessimum dogma coleretur, exstruxit. Cujus quidem erroris insaniam, prædicationis deliramenta, et impiæ novitatis præcepta (5) nonnulli nostrorum philosophorum zelo Dei armati, commentariis et voluminibus exponentes, justitiæ arietibus illiserunt. At vero confessores beati non leviter spurcitiam ejus ferentes, præstantius illum ejusque sectam patulis assertionum congressibus expugnarunt. Quia nimirum noverant quod propter eandem veritatem, quam de ipso cæcorum duce proferrent, gladio vindice protinus erant ruituri.

9. Et licet primo sanctus Perfectus præbyter exemplar detestandi fidei hostem omnibus exhibuerit metumque moriendi pro veritate robur confessionis ejus a multis excluserit (de quo in libro secundo nos plenius locuturos, propitio Deo, spondemus), non tamen parvipendenda est (6) invictissimi illius Joannis constantia præconabilis, qui inter sæva ac dira flagella forti animo durans, plurimos documento suo ad martyrium incitaverit. Super quem inimici Dei viventis falsum coram iudice testimonium proferentes, hujuscemodi contra eum crimen deponunt. « Novimus hunc, o iudex, in subsannationem doctoris nostri semper insistere, eumque maledicis verbis irreverenter impetere. Ita ut cum forte negotium mercimonii sui in nudinis vellit exercere, non alias illicere potest ementes, nisi cum sacramentum nostrum dictis parvipendulis subtilissimus irrisor proposuerit. Cujus rei nos testes sumus, et in veritate dignum hunc morte confltemur. » Verum quia minus nobis proferetur in Appendicibus hanc sancti Eulogii editionem subsecuturum.

^b Privilegium hic pro imperio usurpat Schottus; sed nos considerantes hanc vocem Eulogium, Speraindeum, et cæteros mediæ ævi scriptores non pro quocunque imperio, sed pro tyrannico accepisse, ut videre est, lib. ii Memorial., cap 1, et tom. I nostræ Collection., pag. 11, minime dubitamus quin hoc loco privilegium Satanæ ejus significet tyrannidem.

idoneorum accensatione testium impetebatur, nec poterat reis mortem inferre objectio testationis eorum, damnatur Dei servus acrioribus flagris, et crudeli verberere laceratus cogebatur Christum negare. Ille vero non se talibus obnoxium criminationibus solummodo confitebatur, sed etiam neque usque ad mortem religionem Crucifixi deserturum clamabat. Cujus obstinatione iudex vehementi furore commotus, quingentis et eo amplius hunc macerandum tradens flagellis, tandiu verberibus jussit insistere, quousque exanimis inter cædentium manus in solum prorueret. Sicque semivivum vix palpitantem, retrorsus asello impositum, totam circuire urbem ac plateam fecit, præcedente sacrilega præconis voce, dicentis: Hæc merebitur reprobrator vatis nostri, cultusque irrisor perferre. Postquam vero ad vindictam sui doctoris talia exercuerunt, ad ultimum gravissimo ferri onere coarctatum ergastulo deputarunt. Quem nos ibidem religatum, adhuc dorso ejus vigentibus plagis invenimus, nostroque contubernio per idem tempus, quo detrusi sumus, accivimus. Nam beatissimus Perfectus presbyter, de quo supra meminimus cui Joannes ad vincula et cædes successit, violenter ad passionem tractus, posteaquam carcerem adiit, divinitus illustratus, ad præliandum armatus est. Ita ut necessitatem in voluntatem convertens, vim illam cælesti quodam respectu esse considerans, quo martyrio dignus haberetur, totus in superna erigitur; alienatur præsentibus, futurorum commoda præstolatur, et totius mundani expertus affectus, ad ea quæ diligentibus Deum promissa sunt, futurus martyr aptatur. Hinc sæculo mortuus, et Deo vivens, quod primo se dixisse negaverat, postmodum ultroneus confessor, et athleta fortissimus coram iudice asserebat. Magis eligens mori pro veritate, occasione inde sumpta proferendi justitiam Dei gentibus, ac detestandi adversarium fidei, quam negando veritatem tanto se præmio abstrahere.

10. Horum igitur duorum et spontaneus et violentus ad passionem cursus cæteros in unum eundemque consensum dimicandi ultro venire coegit. Quia non erant de corona ambigui, qui noverant etiam vi protractos regni perpetui coronam percepisse. Quapropter ordine, quo in præfatione voluminis hujus digestum est, omnis turba sanctorum ad palæstram certaminis currens, dat repudium adversario Dei, et inimico justitiæ. Omnes summo ore Christum laudantes, cujus tanta virtute subnixi in certamine clauerunt, ut in nullo penitus terrenum formidarent supplicium, qui summi Redemptoris gratia illustrati, plus noverant æternum metuere tormentum. Quod ideo in principio libri exposui, ut non deesset cognitionibus posterorum, quæ res confessoribus nostris obtulerit obitum: et cujus rei odio in molestissimam iracundiam excitata gentilitas, totum immanitatis furorem ad perniciem talia profitentium admoverit. Inde etiam prudentissimi lectores facile poterunt advertere, quam merito hoc opusculum in

A beatorum laudibus laboret, repagula opponens diffidentibus et dubitantibus, qui eos loco martyrum reuunt coli debere.

11. Cæterum eorumdem sanctorum corpora, qui primo conflictu occisi sunt, equuleis versis vestigiis affigentes gentiles, post sextum diem allisionis eorum, id est pridie idus junias, inopinato scelere crudelitatis cuncta jam putredine resoluta atrocibus incendiis deputant. Quinetiam ne virtutum emolumenta præstarent Christicolis, deformes cineres, quos legere e camino quiverant, minacis alvei ultimo conduntur abisso.

12. Instabat quoque universitas ethnicorum resultando, pietatis exprobrans cultum, quod in sanctorum ultione nullum adversariis daret opprobrium. Lætabatur namque, quod in vindictam sui doctoris tot contemptorum corpora prostravisset, nulla novitate prodigiorum obstante, quæ horrorem posset scelerosis incutere. Dicebatque: « Si vere Deus est, in cujus nomine tantæ vos calamitati submittitis, et verum hoc esse martyrium creditis, vel si nulla veritate prophetiæ hic noster vates succinctus est ([7], qui, ut idem docuit, angelo instigante Gabriele genitibus, totique orbi verbum Dei prædicare permisus est, lex quam cultores ejus meditantur, documento ipsius angeli promulgata est. Cujus vocabulum rudis proteplastus, cum adhuc olium paradisi incoleret, adnotatum in supernis, globoque micantis claritatis immistum contemplans, quæ esset illa lux cæteris præstantior in cætre micans, quæ fulgoribus Dominum expiaret, fertur Creatorem Adæ interrogasse, illumque respondiste: Hic verus propheta est futurus in mundo, qui ex semine tuo oriens, ipso quem radiare nomine obstupescis, Mahomad appellabitur, cujus quoque meritis tu creatus subsistere meruisti); quare non satellibus qualescunque prodigiorum inferis terrorem, vel quibuslibet astanti vulgo signaculis coruscatis? quia dum vos improvisæ morti ob quamdam assertionem superfluam destinatis, neque ulla virtute miraculorum, quæ sententiam nostram in vestrum latam excidium infringere possit, præcellitis; cum partem vestram minime adjuvetis, nullum etiam costui abisso inferis dispendium. »

13. Et ob hoc ipsum plerisque nostrorum parvipendulis verum non esse videbatur martyrium, quod non ad confusionem incredulorum, vel roborationem fidelium aliquod ostentaret miraculum. Nescientes quia in fine sæculi, ut sanctus Gregorius refert libro *Moralium* (*Mor. lib. xxxiv, n. 7*), aberrant de Ecclesia signa virtutum. « Terribili quippe, ait, ordine dispositionis occultæ, priusquam Leviathan in illo damnato homine quem assumet, appareat, a sancta Ecclesia virtutum signa subtrahentur. Nam prophetia absconditur, curationum gratia aufertur, prolixioris abstinentiæ virtus imminuitur, doctrinæ verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio funditus subtrahit, sed non hæc sicut prioribus temporibus

aperte ac multipliciter ostenduntur. Quod tamen mira dispensatione agitur, ut una ex re divina simul pietas, et justitia compleatur. Dum enim substractis signorum virtutibus sancta Ecclesia velut abjectior apparet; et honorum præmium crescit, qui illam pro spe cœlestium, et non propter præsentia signa venerantur; et malorum mens contra illam citius ostenditur, qui sequi invisibilia quæ promittit negligunt, dum signis visibilibus non tenentur. »
Signa namque virtutum nec omnibus data, nec passim quocunque tempore sunt exercenda. Quia et hi qui hoc munus divinitus acceperunt, nisi spe et fide probatis nequeunt erogare, Evangelista narrante: *Et non poterat Jesus inter eos facere virtutes propter incredulitatem illorum (Matth. xiii, 58).* Et Veritas per semetipsum: *Multi, inquit, leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta: et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus (Luc. iv, 27).* Desistente enim fide quærentium, largitas erogantium quassatur. Nam cum idem Dominus ardentissimis persæpe multorum votis consolator occurrat, dicens: *Ite in pace, fides vestra vos salvos fecit; tamen deficiente fide, virtus nihil proficit. Quam plerumque exigente fide languentium, etiam homines reprobis, et mente corrupti impertiuntur. Sicuti de illis in Evangelio legitur, qui in futuro ante fores Domini quæsturi sunt, dicentes: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus? et in tuo nomine dæmonia ejecimus? et in tuo nomine virtutes multas fecimus (Matth. vii, 22, 23)?* Quibus utique dicturus est Dominus: *Non novi vos: discedite a me, operarii iniquitatis (Ibid.).* Et iterum: *Exsurgent pseudochristi, et pseudoprophetae: et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducant, si fieri potest, electos (Matth. xxiv, 24).* Et in Exodo: *Fecerunt et malefici per incantationes, sicut et Moyses (Exod. vii et viii).*

14. Miraculorum vero signa ideo oim per servos suos Dominus congruenti tempore præstabat mundo, quoniam præscia Divinitate proficere nihilominus præstolantibus ea sciebat, nec in vanum currere operarios virtutum cognoverat. Ut saltem prodigiorum novitatibus cederent, qui sacræ legis præcepta salutaria respuebant. Eratque temporibus illis satis congruum Dei martyres signis coruscare virtutum, quoniam rudem diffusum christianismus nunc instructione verborum, nunc exhortatione Scripturarum, nunc ostensione signorum, nunc etiam tropæis Inclytis passionum conabantur solidis radicibus fieri firmum in cordibus credentium populorum. Nam quia non omni tempore (ut supra relatam est) signorum exercitium congruat, neque omnes cœlestium contemplatione virtutum digni existunt, facile adverti potest ex comparatione eorum quæ gesta sunt ab apostolis. Qui cum vellent bñdium nuntium Asianis prædicare, prohibiti sunt a Spiritu sancto (*Act. xvi, 6, 7*): et qui pridem annuntiare Evangelium omni creaturæ præceperat (*Marc. xvi, 13*), sciens in

Asia nullum existere dignum percipiendi evangelicam veritatem, præsaga divinitatis auctoritate discipulos ab eorum salute inhibuit. Utpote qui verbum vitæ arroganti spiritu erant rejecturi, neque audirent, quoniam spernerent.

15. Miracula denique dum aut propter fidem credentium, aut propter futuram credulitatem astantium Dei providentia operatur; non tam nos in eorum admiratione debemus stupere, quam provida compensatione intueri, si eorundem effectores signorum expulsis vitiis morum honestate præcellant; si sæculo mortui Deo vivant: si propter illam veram charitatem, quæ cuncta charismatum dona exsuperat, omnes affectiones mundi pro nihilo pensant; si acceptam virtutem non ad suam gloriam, sed ad beneficium referunt collatoris; si attentis auribus cordis, veri magistri admonitione percepta, non quia dæmonia eis subjiciantur (*Luc. x, 17, 20*), tripudiant, sed quia nomina sua scripta sunt in cœlis, exsultant. Et idcirco hæc dinumeratio virtutum in illis prodigiorum auctoribus potius quam ipse signorum effectus est admirandus, et quod sit magis prævium specimen eundi ad regnum quærendum, non vero quod a signiferis ac notabiles nos vulgo ostendet. Quia sanctitas et timor Domini cultusque regni cœlestis non nisi ab idoneis et perfectis procedunt. Signa vero atque prodigia et sancti et reprobi faciunt. Quæ nihil aliud quam notitiam vanam etiam aliquando hominum conferunt. Hinc provenit, ut qui fuerit hominibus notus, nisi fuerit justus, ad æterna supplicia perveniat condemnandus. Ille autem qui cœlesti gratia illustratus, sub notitia sui Creatoris vixerit sanctus, etsi mortalibus sit ignotus, in futuris tamen sanctorum gaudiis erit annumerandus.

16. Nec nos ista prosequentes, miraculorum penitus abdicamus insignia, cœlesti dono quibusdam collata, et congruenti tempore per Dei dispensationem nationibus ordinata; sed latratibus rabidorum canum obviam venimus, qui martyrum nostrorum intentionem exinanire attentant, dum eos de miraculis redarguere sperant. Quid potius generaliter sequendum sit, cunctis ex auctoritate divinatorum librorum, vel dictis sanctorum Patrum ostendimus. Non (quod absit) funditus charismata cœlestium munerum exstirpamus.

17. Radix itaque ac fundamentum omnium virtutum, signumque victoriæ fides est, per quam justi vivunt (*Habac. ii, 4*), per quam sancti omnes regna vicerunt, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obtulerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugaverunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, sortes facti sunt in bello (*Hebr. xi, 33, 34*). Quorum vestigia hi sancti veraciter prosequentes, intrepida confessione Deum et Dominum Jesum Christum in concilio principum profitentes, omnem quoque, quam evangelica auctoritas non recipit prophetiam ut furum et latronum detestantes ac maledicentes abjiciunt. Ob quam causam inauditis sævi-

* Miraculorum auctores, SCHOTT. Quæ vocis interpretatio potest addi Glossario Cangii.

tiae furoribus illa frendens turba gentilium cunctos animadversione gladii præmittit ad cælum, presbyteros, levitas, confessores, virginesque beatas (8). Et quoscunque confessio talis haberet, ut publice eorum subsannando prophetam, cultum ejus deriderent, mox amputatis cervicibus ruerent. Ac ne sibi quidpiam inesse humanitatis ostenderent, nonnullos quos gladio vindice hujus vitæ limen sub testimonio veritatis excedere coegerant, præ foribus palatii inhumatos relinquentes, canibus jusserunt exponi, adhibitis simul custodiis, ne quis catholicorum intuitu pietatis (9) carnibus etiam spoliata cadavera sepeliret. Quasi sentirent persecutoris supplicium, quorum animæ paradisi requie fruebantur: aut obeset animabus cælo regnantibus temporalium pœna tormentorum illata corporibus: vel de inhumatis curare poterant membris hi qui vere sciebant quod, sicut nihil commodius foret impiis sepultura, auctis reverentiæ studiis solemniter præparata, ita beatissimis et sanctis nequaquam officere posset vilem, aut nullam sepulturam adipisci. Licuit etiam de hoc poetis plausibiliter ludere:

. . . Cælo legitur, qui non habet urnam ^a.

18. Sunt autem plerique fidelium, et (heu pro dolor!) etiam sacerdotum, temere horum confessorum gloriam adimere non verentes, qui jubent eos non recipi in catalogo sanctorum, inusitatum scilicet atque profanum asserentes hujusmodi martyrium. Quippe quos nulla violentia præsidialis fidem suam negare compulit, nec a cultu sanctæ piæque religionis amovit; sed propria se voluntate discrimini offerentes ob superbiam suam (ita dicunt) quæ initium est omnis peccati (*Eccli. x, 15*), interempti, suarum parricidæ effecti sunt animarum. Præceptis etiam evangelicis eos arguendos esse credunt, quibus dicitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: et orate pro persequentibus, et calumniantibus vobis: ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est (Matth. v, 44, 45)*. Et iterum: *Neminem cencutiatis, neque calumniam faciatis (Luc. iii, 14)*. Et: *Dominus quidem cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem se judici injuste judicanti (I Petr. ii, 23)*. Illud præterea obijciunt de Apostolo: *Neque maledici regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 10)*.

19. Hæc et his similia ore pestifero contra Dei milites proferentes, multorum corda pervertunt: quia verba hæreticorum ut cancer serpunt (*II Tim. ii, 17*) in mentes humilium; et modico fermento sceleris facilius ingens massa panis corrumpitur (*I Cor. v, 6*), exturbatque quampropere filios Dei lethalis assertio zabuli. De quibus beatus Apostolus dicit: *Quidam enim aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores; nescientes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant (I Tim. i, 6, 7)*. Et iterum: *Docuerunt linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt (Jer. ix, 5)*: non verentes de-

^a Carmen hoc citat Isidorus sine auctoris nomine, cum sit Lucani, lib. vii. SCHOTT.

A rogare gloriæ fortium, qui jam coram rege suo haud dubie extollunt victoriæ suæ vexillum. Nec contenti sunt Scripturas sano sensu intelligere, sed eas pro suo libitu exponentes, dum in superflicie litterarum quasi concordantia suæ vesaniæ repererint testimonia, non modo Christiano more simpliciter eis utantur, vel ab eruditioribus virtutem sensus earum explorant; sed quasi inauditæ rei nuntii, et alicujus novitatis scioli, per forum, per plateas, per vulgus, per nudinas obdurata fronte easdem in summitate linguarum promendo, recensendo, atque cantando velunt sententias. Et ut facilius agnoscantur cujus partis sint defensores, per devios intelligentiæ suæ calles veritatem Scripturæ torquentes, lineam sanæ doctrinæ proprio electionis judicio derelinquunt. Ut quandoque illis ad interitum animarum suarum proveniat, quod non sine gravissima indignatione propheta infert, dicens: *Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras: ponentes amarum dulce, et dulce amarum (Isa. v, 20)*: id est claritatem sacræ legis pravo errore nescientiæ interpolantes, ejusque suavitatem non recte conjiciendo, in fellis amaritudinem convertentes. Quod bonum et pium est, malivolis conjecturis inficiunt, expertes nos arbitantes ab illorum intelligentia testimoniorum, quibus victoriosissimam extenuare intentionem sanctorum martyrum arbitrantur, vel nostram de eis sententiam (quæ semper in laude ipsorum exsultavit) enervare conantur (10). Quippe qui jam nos evidentioribus indicibus eorum passionibus communicare credamus, dum causa professionis eorum, et carceres, et vincula, insuper et damna rerum perpessi, ad ultimum gratia intercessionis eorum propitiis Deo evaserimus.

20. Ipsi denique sancti, qui hanc corporis cladem cœlitus compuncti propter veritatis professionem aggressi sunt, in nullo a prædictorum custodia mandatorum se avertunt. Quia et propter Deum inimicos diligentes, de salute eorum valde solliciti ne diutius labyrintho impietatis detinerentur, arguere non destiterunt, et benefacientes his qui oderant Christum, melius visi sunt per effusionem sanguinis vecordiam eorum, quam per doctrinæ verba instruere: ut relicta vanitate superstitionis, non solum Christum credere, verum etiam usque ad mortem propter illum decertare contenderent. Sine dubio precibus et obsecrationibus etiam apud Dominum animarum impetrantes salutem illorum, qui sæpe et incessanter Ecclesiæ membra calumniantur. Quapropter exemplo veri magistri educati, cum ad passionem traherentur, maledicti non remaledicebant, flagellati non murmurabant, comminati silentium observabant: hoc solummodo exprobrantes, quod Deo convicium infert, et quod majestatem tremendam impugnat: sacrilegum scilicet illius vanissimi ac perditii hominuli prophetismum, qui non veritus est spiritu diabolico perarmatus se loco prophetarum inserere, sanctisque prædicatoribus ut deificus evangelizator

adjicere. Et cum toto pene orbe evangelica præcelleret veritas, non deesset lux fidei Christianæ a notitia gentium (quia in omnem terram sonus ejus exivit (Paal. xviii, 5), patentibus jam domui David, et habitantibus Hierusalem tinctionis gurgitibus in ablutionem peccatoris, et menstruatæ (Zach. xiii, 1), maxime in Oriente, quo mysterium incarnationis Christi speciali effectu quodammodo operatum est, ubi quoque et hic sceleratissimus ac perversus vates exortus et enutritus est); nescio qua præreptus insania, clarentibus jam in mundo lucernis, tanto se perditionis laqueo dare præcipitem non extimuit, tantarumque animarum irreverenter parricidam se fieri non expavit, cum scriptum sit: *Os quod mentitur, occidit animam* (Sap. 1, 11). De quo olim Zacharias propheta locutus est, dicens: *In die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur ultra: et pseudopphetas, et spiritum immundum auferam de terra. Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater ejus, et mater ejus, qui genuerunt eum: Non vives, quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et confringent eum genitores ejus, cum prophetaverit* (Zach. xiii, 2, 3).

Idcirco huic perditio atque spurcissimo vali resistere, virtus mactæ coronæ est; summumque tropæum tanti derisoris cultum evertere: adeo ut si illum sætas nostra superstitem haberet, nequaquam ab ejus esset interitu Christocolis resiliendum; quanto magis non sit dignum ejus hodie dogma venenosum infringere, maledicere sectam, detestari sententiam, qui tantæ multitudinis perditionem inducens, perrenni eam dedicavit barathro? Foretque (ut reor) tunc melius poenitentiam unius occisi homunculi gerere, quam tot nationum luere perniciem: congrue universo gregi consulendum arbitantes, dum unius pecudis e medio conati fuissent avellere contagium. Quoniam quemadmodum sine culpa non est maledicere justos, pios persequi, adversitatem parare electis; ita magni meriti esse credo subvertere impios, Ecclesiæ hostibus contraire, bellum parare incredulis, et framea verbi Dei concidere adversarios fidei, ut, secundum Psalmistam (Psal. cxxxviii, 22), contra Deo invidentes perfecto armati odio exsurgentes, non curemus de inimicitia eorum, quibus est amica impietas. Neque enim sine culpa patitur fieri Patrum doctrina eos, qui improbo silentio erga dogmata torpent hæreticorum, et e regione hostibus fidei non occurrunt, aut zelo Creatoris vindictam in hæreticos non exercent. Quod bene Arnobius^b rhetor, dum centesimum tricesimum nonum psalmum interpretaretur, dicit: « Qui pepercerit hæresiarchis,

^a Nemo nescit Mahometum in Felici Arabia genitum. MORAL.

^b Hunc Arnobium alium esse ab eo qui floruit tempore Diocletiani, recte animadvertit Sixtus Senensis, quem hodie sequuntur eruditi, adversus Trithemium, et Erasmus, quibus astipulatur Laurentius de la Barre, existimantes Arnobium qui Psalmos commentatus est, eum esse eujus meminit Hieronymus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, cap. 79. Sed

A aut prædicatoribus falsitatis, et non eos gladio fidei suæ jugulaverit, hoc ei evenire quod evenit Sauli, quis ambigat? Aut qui misericordiam suam putaverit si in hæresi permanentibus exhibere, quis neget similiter a regno Dei excludi, sicut Saul a regno humano probatur exclusus (I Reg. xv, 1 et seqq.)? Qui vana miseratione Amalecitis parcens, subito semetipsum Dei benedictione, et regni sceptro privatum ingemuit. Et si hoc iis qui contradictoribus veritatis non resistunt, promittitur; quod vel quale erit ultionis discrimen iis qui derogant electis? quia non solum expugnare hæreticos nolunt, verum etiam expugnantibus maledictionum armis accincti occurrunt.

21. Aiunt præterea non debere esse martyres, aut haberi, qui non violenter tracti sunt ad martyrium, sed sponte sua venientes, his convicium intulerunt, qui eos in nullo molestia affecerint. Nullam opinantes esse molestiam diruptiones basilicarum, opprobria sacerdotum, et quod (11) lunariter solvimus cum gravi mœrore tributum: adeo ut expeditillius nobis sit compendium mortis, quam egentissimæ vitæ laboriosum discrimen. Si ergo exosum Deo est maledicere diabolo et ejus ministro; frustra utique Ecclesia contra omnem diabolicum incursum utitur exorcismis. An quia domesticis fidei maledicere inhibuit, nullumque oportet pusillanimum de membris Ecclesiæ scandalizare; idcirco hospitem diaboli, et habitaculum Satanæ non necesse est maledicere; et ubi est quod scriptum est (Tob. xiii, 16)^c: *Maledicti omnes, qui spernunt te, Hierusalem, et omnes qui blasphemant te; maledicti omnes qui oderunt te, et omnes qui dixerunt in te verbum durum, etc.*, quod dictum esse pro Ecclesia nullus ambigit. Et quis inter cunctos persecutores fidelium cruentius quam hic infandus Ecclesiam insecutus est? Quis tanta in eversione catholicorum, quanta idem exaggeravit infaustus? Quia (ut ita dixerim) nemo nostrum inter eos securus ingreditur, nemo quietus permeat, nemo septum eorum nisi dehonestatus pertransit. Et enim cum nos cujuslibet rei familiaris necessitas ire in publicum coegerit, et instante domestica necessitate ex angulo tugurii nostri in forum prosilire contigerit, mox ut (12) stigmata in nobis ordinis sacri advertunt, acclamatione derisionis ut amentes et fatuos impetunt, præter illa puerorum quotidiana ludibria, quibus non satis est inferre linguæ convitium, turpia exaggerare scurrilitatum, verumetiam tergo nos lapidibus insectari non desinunt. Quid illud memorem, quod in contumeliam signi venerabilis proferunt, quod cum forte competens tempus

Arnobium Hieronymi fere duobus sæculis alterum præcessisse omnes norunt; cum hic circa annum quadringentesimum sexagesimum scripserit, orta jam et damnata Eutichetis hæresi, senior vero desinente sæculo tertio.

^c Hæc Tobie verba, quæ frustra in Vulgata requiruntur, leges in Breviario Mozarabico, in Vigilia Epiphaniæ Cantic., in Laudibus, et pag. 82, edit. noviss. Cantic. lit. Vide Schol. in not. 21.

psallendi signum fidelibus dare compulerit, et imminens hora obsecrationis indicium populis facere consuetum poposcerit, mox ut illectum superstitione mendaci vulgus clangorem tinnientis metalli aure captaverit, in omnem maledictionem et spureitiam linguam admovere non differt. Ergo non incongrue maledicuntur, qui tanto odio adversus Dei sortem sequipedas suos informant. Sæpe ab eis et incessanter calumniamur, causaque religionis eorum sævitiam ubique perpetimur. Adeo ut multi ex eis tactu indumentorum suorum nos indignos dijudicent, propiusque sibi met accedere exsecrentur. Magnam scilicet coinquinationem existimantes, si in aliquo rerum suarum admisceamur. Cum utique milites Dei veritatem coram eis magis confessi fuerint, quam maledicta injecerint, veri magistri præcepta servantes, quibus olim discipulis informaverat, dicens (*Marc. viii, 38*)^a: *Qui enim me confessus fuerit, et verba mea in generatione ista adultera et peccatrice, hunc et Filium hominis confitebitur, cum venerit in gloria Patris sui, et sanctorum angelorum.* Quis ille tam vecors est, qui laudibus derogat beatorum obviantium pro defensione justitiæ cultoribus impietatis? Dictum sane fuerat eis: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum: estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Matth. x, 16).* Cujus præcepti sensum hunc esse arbitror quod immista gentibus caterva fideli, quasi innocencia prædita ovium, truculentiam ferre cogeret luporum. Ac ne segnitioj dediti facilius versutis succumberent inimici, congrue divinitus admonentur, ut essent cum adversariis fidei opportuna semper cautela subnixi, et contra astutias hostium erecti ubique et providi. Ne pravæ doctrinæ verbis illecti protinus corrumperentur sensus eorum, et discederent ab æquitate. Porro etiam Christiani admonentur: *Confratribus vestris et domesticis fidei exhibete vosmetipsos, ut Dei ministros in multa patientia, in longanimitate, in benignitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei: per arma justitiæ a dextris et sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam: ut seductores et veraces: sicut ignorati et cogniti: tanquam morientes, et ecce vivimus (II Cor. vi, 4 et seqq.).* Et iterum: *Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit nobis (Ephes. iv, 32):* ut vere columbarum sectantes simplicitatem, eodem intuitu quo vestram, proximorum quoque affectetis salutem.

^a Textum evangelicum credimus Eulogium adduxisse secundum Marcum, quamvis nullam Bibliorum versionem usque dum legerimus quæ non habeat, *confusus . . . confundetur, pro confessus . . . confitebitur*, ut est apud SS. Mathæum et Lucam. Nihilominus si quis asseruerit locum evangelicum ex duobus tribusve evangelistis confatum esse, non repugnabitur. Vide Documentum Martyriale, num. 14, not. 3.

^b Cæterum correximus ex Arnobio, cum antea cæteris legeretur.

^c Quæ notamus verba, ea sunt quæ Morales in Scholiis ait reperiri in Codice Toletano ab Eulogio

De quorum constantia, simplicitate, et fortitudine, discretionem, et prudentiam Eusebius Cassariensis episcopus rerum ecclesiasticarum historiam texens, ait: *« Erant ergo martyres Christi inter fratres humiles, inter persecutores elati, suis milites, adversariis terribiles, Christo subjecti, diabolo erecti. »* Sed et Arnobius (de quo supra memoravimus) aliquid huic simile in eodem psalmo disseruit, dicens: *« Age ergo, et cum pugnantibus pugna; et si auxilium poposcit a rege, repugnantem te ostende. Lingue contra te pugnant, quas acurunt hæretici, sicut serpentes: his et tu esto sicut serpens astutus, et te simplicem ut columbam esse civibus tuis, id est catholicis solis ostende. »* Cæterum hæreticis, et cunctis contra veritatem venientibus, ipsis serpentibus esto astutus. Noli timere: jussum tibi est a Domino tuo. Tam boni est astutia contra malitiam, quam benigna simplicitas circa justitiam. Occide hæreticos, et Domini tui spirituali gladio interfice inimicos. »

22. Sic nimirum beati martyres (13) Emetheria, et Celedonius, cum trudere pro Domino animas ahelarent, tali sese invicem ad passionem astantes hortatu impellunt: *« Fariat »* ubique hostem missilibus suis vibrata confessio, et latentem fidei inimicum, ubicunque fuerit, inquiramus. » O incomparabilis magnanimitas, et fortitudo admiranda, laudanda, atque imitanda sanctorum! Qua, etiam si torpeat inimicus, ac persequi Ecclesiam Dei sinat, irrumpere tamen latebram ejus, et incitare ipsum ad bellum jubemur; ut hostem frigidum strenuus agonotheta accendat, proferat latentem, erigatque ad conserenda certamina desidem. Et quamquam effuso cruore consternatis membris succumbat, feret tamen ad sedem patris captum ex hoste triumphum, spiritus belligeræ victoriæ laurea potiturus. Quia in eo vires militis comprobantur egregiæ, quo non requisitus ultro se obtulerit palæstræ martyrii, sancta Scriptura testante (*Judic. v, 2*)^d: *Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Dominum.* Si ergo qui zelo charitatis nostræ adversariis nostris fidelis expugnator occurreret, arma sumeret, ensibus deserviret, animam ponere contenderet, nequaquam eum immunem condignis pateremur donariis, ejusque liberalitatem largo munificendam beneficiis censere-mus; quanto potioris gloriæ honore ferendi sunt, qui obtentu capessendi gratiam Regis æterni, vigore aucti justitiæ, ad obitum quoque resistentes infamiam, crudeli morte preempit sunt? Ille denique angelus

desumpta ex Actis martyrii sanctorum Celedonii et Emetherii, primum editis a Joanne Tamaio Salazar in Martyrologio ad diem 3 martii, postea eodem die ab Antuerpiensibus, deumque ab Emmanuele Riaco, tom. xxxiii Hispaniæ sacræ, Append. 2, quibus omnibus in locis videtur numeri vel sectionis 3 verba illa: *Fariat ubique hostem missilibus suis vibrata confessio*, unius esse duorum martyrum, et juxta nonnullos mss. Emetherii; reliqua vero alterius, nempe Celedonii.

^d Ex hoc loco potest repleti lacuna, quam hic habet antiqua Versio apud Petrum Sabatier.

veritatis et præco justitiæ, Redemptoris præcursor, A et nuntius pacis, Baptista Joannes, cum regem iniquum de stupro Herodiadis commoneret, eumque adulterino incestu thorum violare fratrem inhiberet, ergastulo propter veritatis professionem detruditur, ibique absque ulla fidei persecutione truncatur (*Marc. vi, 17*). Nec tali succumbere recusavit dispendio, qui sine dubio noverat, divino revelante Spiritu, tantumdem esse propter justitiam mori, quam pro fidei confessione prosterni. Unde et Dominus vitalia discipulis doctrinæ ministrans præcepta, sic eos de monte alloquitur: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 10)*. Et quid aliud ad omnia beatitudinis præmia, quam cælorum affectandum est regnum?

23. Calumniantur etiam inimici ultroneam ad mortem eorum progressum, quos a passim liberalitas regis suum incoli jusserat Christianismum. Sed præcessit hoc reor exemplum (14) in illis septem fratribus, quos gesta beati Juliani commemorant. Qui ideo quod Augustalibus præpellebant natalibus, ex decreto principum libere exercebant religionis catholicæ cultum. Sed tamen in agone sudantem beatum Julianum cernentes, illico ad bellum prosiliunt, et amore martyrii voluntarium obitum expectant. Legitur quoque de Domino in Evangelis: *Obfirmavit faciem suam, ut iret in Hierusalem (Luc. ix, 51)*. Quod ita sanetus exponit Hieronymus (*Quæst. 5 ad Algasiam*): « Obfirmatione enim et fortitudine opus est ad passionem sponte properanti. Unde et Ezechiel, cui dixerat Deus: *Fili hominis, in medio scorpionum tu habitas, ne timeas; obfirma (inquit) faciem tuam. Et dedit faciem tuam æneam, et frontem tuam ferream (Ezech. ii, xi, iv)*, ut si forte surrexisset contra eum malleus universæ terræ, quasi incede durissima resisteret, malleumque contereret. De quo scriptum est: *Quomodo confractus est, et contritus est malleus universæ terræ (Jer. i, 23)*? Idem quoque doctor in supradicto opere quamdam Evangelii sententiam exponens, ait (*Ibid. ix, 5*): « Don est delicata in Deum, et segura confessio: qui in me credit, debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdidit animam suam in præsentem, lucrifaciet eam in futuro. » Denique Agabus propheta, cum venisset ad apostolos tollens zonam Pauli, alligavit sibi pedes et manus, et ait (*Act. xxi, 10 et seqq.*): *Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum cujus est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem Judæi, et tradent in manus gentilitium*. Quod cum audissent apostoli, et qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam, cum lætymis præcabantur. Tunc respondens Paulus, dixit: *Quid facitis stentes, et affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu Christi*. Et cum ei suadere non possent, quiescerant dicentes: *Domini voluntas fiat*.

• *Publice, palam*, Schott., sed minus recte.

24. Sic namque et (15) felicissimus Felix cum fidei relatu persecutionem catholicorum, quæ apud Gerundam Hispaniæ urbem confinem Galliæ gerebatur, comperiret, crudeliterque Ecclesiam Dei ibidem a paganis infestari cognosceret; extemplo litteraturæ liberalis studium derelinquens, quod in Cæsarea Mauritanæ positus excolebat, præpeti navigatione æquore transmissis, prædictum oppidum adiit, ibique martyrium, quod patriæ suæ deerat, devotus miles Christi triumphabiliter consummavit (16). Sic sanctus Sébastianus, sic beatissimus Thyrsus, sic electus Adrianus, sic Justus et Pastor (17), sic Eulalia virgo Barchinonensis, sic Babyllas pontifex, multique alii sponte se obtulerunt, et coronati sunt. Et idcirco, ut quidam sapientium meminit: « Inter primas dignitates regnorum cælestium sunt ponendi, qui ad passionem venerunt non quæsiti: et excellentis voti est, inter tormenta prosilire, ubi non est criminis latuisse. »

25. Sed in veritate (18) crimen esse fatendum est latitare, si virtus excellentis meriti est ultro procedere; quando fidei nostræ confessio prædicationem exigit, et testimonium postulat. Nam si audito verbo veritatis, fidem incredulus non accommodet, magisque exprobret evangelizanti quam credat; cum sit ante cognitam veritatem inculpabilis, fit postmodum sanctæ prædicationi obnoxius. Quia non poterit de ignorantia se excusare, ubi veritas elucubrata responderit, Domino et magistro testante: *Memento sermone mei, quem ego dixi vobis: Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum qui misit me. Si non venissem, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Joan. xv, 20)*.

26. Obficiunt etiam adversarii corporum eorumdem corruptionem. Sed, quæso, respondeant quid obest cælesti jam præmio coronatis, quasi illi carnis affectarint honorem, qui vere noverant perlatam olim mortalibus legem, qua dictum est Adæ (*Gen. iii, 10*): *Pulvis es, et in pulverem redigeris*, aut per supplicia tyrannorum, quibus datum est corpus occidere, quandoque finem accipere? Quia *omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri (Isa. xl, 6)*. Et cum omnem dicit, nullius carnem ex humano semine orientem reliquit (et licet audenter, dicam tamen) non patriarcharum, non prophetarum, non apostolorum, non martyrum. Legant apostolorum Actus, qui ista somniant, et invenient, testante Petro, David illum a Deo electum, et secundum cor suum fidelissimum servum, sepulturæ corruptionem esse perpeccatum, iis verbis Apostolo disserente: *Viri fratres, licet audenter, dicam de patriarcha David, quia et defunctus est, et sepultus est: et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem: et caro*

• Verba sunt ex eadem illa historia Emetherii et Celedonii desumpta, MORAL.

ejus vidit corruptionem (Act. II, 29). Considerent patriarcham Job vermibus scatentem (Job. II, 7, 8), et Lazarum evangelicum ulcerosum præ foribus purpurati divitis mendicantem (Luc. XVI, 20). Percurrant cæterorum sanctorum, adinstar siderum cæli, diversarum victoriarum fulgentia gesta, et insultet, si audet, sacrilegus eorum putrida membra, doloribus tormentorum, pœnisque consumpta. Sed hæc temporalis corruptio corporum in nullo detrimentum infert animabus sanctorum : quæ tamen incolumis materies carnis prodesse non poterit in futuro iniquis. Nam cur vana sollicitudine de corporum integritate distenderentur, qui vere noverant omnem temporalem salutem etiam cum ipso mundo perire, et illam protoplasto Adæ sententiam mortis collatam generaliter cunctis mortalibus congruere : *Pulvis es, et in pulverem reverteris* (Gen. III, 10)? Sancti etenim, qui expertes ejus legis non sunt, quod in terra sua, id est Hierusalem cælesti, duplicia nacturi sunt præmia ; non magnopere corporalem pensant jacturam, quam veraciter in illa generali hominum resurrectione de quibuscumque labefactionibus, locis, antris, et speluncis, seu ex aliorum elementorum abditissimo sinu, quo dilapsa cadavera perierint, in temporis puncto reddenda, et reintegranda ex legali auctoritate cognoscunt et credunt : ut ipsi quidem sancti duplici præmio congaudentes, bina confusione conterant impios ac peccatores.

27. Unde obsecro vos, o sancti fratres nostri, et sorores in Christo beatæ, ne stultorum assertionibus exturbemini, aut conjecturis creduli nescientium aliquo saltim scrupulo (quod absit) contra Dei milites moveamini. Hi sunt enim qui piæ religionis ardore non compunguntur, et idcirco non solum veritati favere non possunt, verumetiam fidem sanctam, quam leviter et non alto credulitatis fundamento cordibus gerunt, defendere nequeunt, magis derogantes si propter illam quis ultroneus moriatur, quam dolentes si ab ea plures recedendo laqueum prævaricationis incurrant. Et hinc ad sacrilegium impietatis facile prolabantur, dum quod a Deo justificatum est, isti condemnare non vereantur. Plebs sine disciplina, de quibus scriptum est : *Et impie agent impii, neque intelligent omnes impii* (Dan. XII, 40) : qui, ut sal infatuatus, a cœtu catholicorum foris projiciendi, et ab omnibus conculcandi, ac velut nemus infructuosum securi evangelica præscindendi, igni perpetuo depulandi sunt.

28. Pensandum est, fratres, cui dispendio subiacet, qui tantæ victoriæ laudem infamare non metuit, qui tot virorum triumphis obivus venit. Illi quidem prædicationis apostolicæ non immemores, non erubuerunt testimonium Domini nostri Jesu Christi, et veritatem sancti Evangelii ad confusionem impii doctoris et cultorum ejus palam proferre. Quem unum, et magnum ex pseudopropheta, ore Dominico olim per Evangelium denotatis, esse cognoverant, dum cauta circumspectione apostolos intentos fore juberet, dicens : *Videte ne quis vos se-*

A ducat ; multi enim pseudopropheta venient in nomine meo, et seducent multos (Matth. XXIV, 4, 5) : et nos formidine amittendi temporalem honorem, quos martyres non colimus, hæreticos protestamur. Væ illis qui ista sectantur ! Væ eis qui bonum putantes malum, et lucem convertentes in tenebras (Isa. V, 20), quod patulis refutarunt blasphemis, occultis etiam convitiis insequuntur ! Ne inter martyres habeantur, ne debita eis reverentia exhibeatur, qui contumaciori spiritu contra inimicum fidei ore blasphemio venientes, digna ultione consumpti sunt (19). Ac ne cæteri ad hujusmodi palæstram discurrant, schedulis anathematum per loca varia damnari jubentur. Si ergo ab iis Dominus abstrahit præmium, eo quod apertum et spontaneum adversus hostem religionis gesserint bellum, quanto longius aberunt ab æterni Regis consortio, qui id occultis murmurationibus timore carnis depressi quotidie agunt ? Nunquid ori nostro hæc prædicatio deest ? Nunquid vacua est catholicorum professio tali præconio ?

29. Resistendum est igitur omnino justitiæ adversariis, et nullatenus pro defensione veritatis corporalis interitus differendus. Merito namque hoc ab illis exercitatur, qui aucta virtute magnanimitatis divinitus illustrati sunt, uberioremque pensant certaminis fructum, quam securæ confessionis profectum : non interim penitus imbecillia contemnentis Ecclesiæ membra ; quia scriptum est : *Spiritus quidem promptus, caro autem infirma* (Matth. XXVI, 41) (20). Nec violenter ad hoc stadium pertrahendi sunt, qui cœlitus non compuncti sunt : scriptum est enim : *Qui potest capere capiat* (Matth. XII, 42). Et iterum : *Eligentur, et dealbantur, et quasi igne probantur multi* (Dan. XII, 10) : non omnes. Quamobrem terminis donorum, quæ Deo dispensante unusquisque sibi inesse cognoscit, contentus sit, nec supra mensuram collati muneris quisquam temere conatum extendat. Hinc congruit, ut qui se destitutum viribus ad præliandum non ignorat, et minus posse proprio judicio considerans, aciem hosti non paret, e regione sponte præparantibus non resistat. Ut quem non habent certamina expeditum, pavorque bellandi efficit timidum, hunc justa non inveniatur detractionis ultio puniendum. Quoniam scriptum est : *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii* (Matth. XII, 36). Quod si omnino vaniloquus condemnandus veniet in iudicium, qua sententia punietur infamator sanctorum ? Qui enim sui non imperitus grandia non exsequitur, gradientibus ad celsiora non adversetur : hæreatque imis, et solo proclivibus, qui nequit meditari sublimia. Ut est illud apud Salomonem : *Altiora te non investigaveris, et profundiora ne exquisieris* (Eccli. III, 22). Et consequenter (21) Cato infert philosophus :

Quod potes, id tenta operis ; ne pondere pressus Succumbat labor, et frustra tentata relinqua.

30. Certe si quosdam palam quæ sancta sunt pro

fitentes infernus tenet, multo magis qui in acon-
dito veritatem prædicant claustra possident infero-
rum. Quia si oborit palæstricum luctamen justitiæ
assertoribus, profecto nihil proderit clam veritatem
fatentibus. Et quæ mens religiosa hanc insaniam
credat, ut ex eo in opprobrium veniat veritas, re-
probans malum, ex quo non violenter trahimur ad
gentilitium malum? Et inde ipsa justitia martyriale
non habeat præmium, quæ in auctorem sceleris pa-
tulum infert convicium? Unde libenter a cultoribus
ejusdem vatis inter regni eorum privilegia fidei
Christianæ sinimur gestare vexillum. Quasi eorum
patientiæ sit deputandum, quod inter ipsos sine
molestia fidei degimus, et non potius divinæ dispen-
sationi sit referendum, quæ patriarchas, prophetas,
et apostolos suos inter feritates gentium conservavit,
honoribus extulit, dignitatibus sublimavit. Qui etiam
pia promissionum spe discipulos consolans, ait:
*Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad
consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20)*. Quapro-
pter non hujus impiæ gentis beneficio, in cujus
ditione nostro compellente facinore sceptrum Hispa-
niæ post excidium et evulsionem regni Gothorum
translatum est (quod felicissimo fidei Christianæ pri-
dem cultu pollebat, venerabilium sacerdotum digni-
tate florebat, et admirabili basilicarum construc-
tione fulgebat); sed gratia Redemptoris sui, et ejus
assiduo comitatu, Ecclesia custodiri meretur, qui
dixit: *Sicut lilia inter spinas, sic amica mea inter
filias (Cant. ii, 2)*. Et iterum: *In medio nationis
pravæ et perversæ: inter quos lucetis, sicut lumina-
ria in mundo (Philipp. ii, 15)*.

31. Sed noverint ipsi, qui hæc obstinata mente
de martyribus Dei sentiunt, impurisque linguis glo-
riam sanctorum mutilare non verentur, quod cum
eisdem sanctis causas in futuro examine sunt
acturi, et, nisi fructuosa præcesserit satisfactio, rati-
onem ante tribunal Domini reddituri. Nam qua
fronte clarificatum gloria passionis tunc vultum
eorum aspiciet in contubernio Regis æterni ob me-
ritum constantiæ glomeratorum, quos hic tantis im-
petiit blasphemis, tantis laceravit opprobriis, tan-
tis affecit injuriis? *Tunc utique cum justi in ma-
gna constantia adversum eos astiterint, qui se angu-
stiaverunt, et gloriam martyrii eorum non coluerunt,
et qui abstulerant labores eorum: reor, videntes tur-
babuntur terrore horribili, et mirabuntur in subita-
tione insperatæ salutis, dicentque inter se, pœnitentiam
agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi
sunt, quos habuimus aliquando in derisum, et in si-
militudinem improperii. Nos insensati vitam illorum
æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore.
Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter
sanctos (22) sors illorum inventa est. (Sap. v, 1
et seqq.)*.

32. Vellem responderent mihi Christi militum
derisores utrum amor mortis eos ad mortem per-
duxerit, an non magis oblectatio paradisi, ut æternæ
mortis evaderent incendia, ad supplicium ire coe-

A gerit? Quantum reor, nullus responderet, quod in-
tuitu moriendi obitum expetierint sancti; sed ut
per temporalem interitum ignes evitarent perpetui
lethi. Quapropter eos incunctanter eadem remune-
ratio nihilominus consequetur, quæ fuit causa mori-
endi, non quæ exstitit voluntas moriendi. Unus-
quisque ergo eorum quod vult credat, dicat, vel
sentiat: me tamen ea pars firmum obtinet defenso-
rem, quæ cum summa reverentia eorum cultum ve-
neratur, et extollit honorem: ibique fidelem sub te-
stimonio Domini nostri Jesu Christi dono assensum,
ubi eorum præcipuis titulis sublimatur tropæum.
Quapropter in posterorum notitiam hunc decrevi
manere tractatum, ut qualem de dominorum meo-
rum tulerim agonem judicium, et ætatis nostræ vul-
gus noverit, et futurum.

33. Vos autem, viri fratres, credite mecum, imo
cum omnibus pie religioseque beatorum certamina
venerantibus credite beatos esse martyres talia
exsequentes, et feliciores animas sub eorum testi-
monio morientes. Armate credulitate fidei pectora
vestra, solvite divinis laudibus ora, summique Re-
demptoris beneficia extollentes, præconate et dicite:
Morianur animæ nostræ morte istorum, et fiant
novissima nostra horum similia (*Núm. xiiii, 10*).
Qui dat lassis virtutem, et iis, quibus nullæ suppe-
tunt vires, potentiam potenti dextera roborat in
certamine, det mihi ut usque ad mortem pro eo
fortiori animo cum his militem, qui perfecto deside-
rio in ejus amorem exæstuant. Quia non erit immu-
nis coram Domino intentio, quæ pro veritate exi-
ritur; neque ullatenus repudianda mors, quæ pro
justitia irrogatur. In tali igitur conflictu laudatur
Christus, detestatus remanet hostis iniquus, atque
sub eadem professione necem excipit furibundam
miles strenuus.

34. Ideoque non solum ii qui talia confitendo
sub ictu gladii ceciderunt, digno præconio cele-
brandi sunt, verum etiam illi digna laude efferendi,
qui talium laudibus oblectantur. Quia cum marty-
rum gloriæ passionibus acquisitæ recolantur, et
beatorum certamina edita reserantur, debitus honor
martyribus redditur, ac piæ mentes exemplorum in-
centivis armantur. Et si martyrium nequeant adipi-
sci, ad participium tamen merebuntur honorando-
rum præmiorum promoveri; ut quorum ascribi
triumphis cupiunt conscientiæ voluntate, non impa-
rem sumant ex devotione mercedem. Nam si pessi-
mis factis animum accommodare perversitatis est,
quomodo optimis communicare non est virtutis?
Et cum Deus omnipotens judicem se non solum fac-
torum, sed etiam votorum insinuet, cur piissimum
in martyribus semper votum intentum non conciliet
gaudia beatorum? sancto David approbante: *Mihi
autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus (Psal.
cxxxviii, 17)*. Et iterum: *Qui vos diligit, me diligit,
et qui vos recipit, me recipit (Luc. et Matth. x)*.

35. Ipsi denique sancti corpora sua gladiis offe-
rentes, perennem animarum incolumitatem capea-

sunt; et acquirentes sibi in regno Christi electorum consortium, relinquunt nihilominus persecutoribus æternæ pœnalitatis incendium. Quia licet scriptum sit: *Posuerunt mortalia servorum tuorum escam volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum velut aquam in circuitu Hierusalem: et non erat qui sepeliret* (Psal. LXXVIII, 2, 3) ^a; tamen ad puniendum sævitiam eorum occurrent, qui ista fecerunt; non ad derogationem virtutum proveniet eorum qui talia sustinuerunt: ut ea ipsa crudelitas cumulum pœditionis lictoribus augeat, martyribus vero sanetis præmium sempiternæ felicitatis acquirat. Nam quamvis hæc obtutibus hominum dira et aspera videantur, tamen pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. CXV, 15).

36. Vos autem, fratres, et sanctæ in Domino Jesu Christo sorores, gaudete et exultate, quod manipulos messis vestræ in hœrreum Domini reconduobis jam præmisistis. Jam fructus seminis vestri Sion illa beata civitas habet: illa pacis visio Hierusalem celestis domesticos cognationis vestræ in pace suscipit. Pergite securi, properate exultantes. Itui vestro nullus adversari quibit, nullus contradictor assistet: pervenientesque ad patriam, procedet in occursum vestrum non solum illa cohors sanctorum, qui nuper coronati sunt, verum etiam cætera turba electorum, quorum consortio isti novitæ martyres annumerati sunt.

37. Ergo libet mihi, fratres, paululum jucundantis more loqui vobiscum: et pro charitate sufferere verbosum, quem ex dilectione Christi cernitis in laudibus versari sanctorum. Quoniam ut meritorum meorum evaderem debitum, et beatorum adipiscerer intercessionis suffragium, hoc opus victoriis dedicans martyrum, decrevi appellare *Memoriale sanctorum*: ut ex quo vincitis compatiatur, et Dei amicos veneramus, saltem eorum patrocinii adjuvemur. Dicitur enim in Psalmo: *Mihi autem honorificati sunt amici tui, Deus, quia valde confortatus est principatus eorum* (Psal. CXXXVIII, 17). Quamobrem, fratres carissimi, et sorores beatæ, jubete me vestris admittit tripudiis, quem non sinit abesse talibus gaudiis hujus confessio operis. Nec invida affectatione vobismet solummodo vindicetis sanctorum patrocinia martyrum, quos nostis pro totius Ecclesiæ membris sublisse discrimina passionum. Sed quare ego diutius his gaudiis immorari delector, quasi vestrum sit nostro satisfacere optatui? Certe ut saltem non sine consultu vestro adsint nobis Dei testes in tribulatione quæsiiti, qui generaliter pro

A grege catholico coram Patre et angelis ejus manent solliciti. Itaque et vestri et nostri sunt. Ex vobis carne prodierunt, sed nobiscum uno baptismatis fonte renati sunt. Nihil est quod de eorum gloria vobis privatim vindicetis, quia omnes in Christo unum sumus. Nam et nos quosdam ex illis ad prælium incitavimus: et si ipsi pugnare desivimus, armæ tamen quibus militarent suggestimus. Quosdam vero ex consanguineis inter ipsos martyres in cœlum præmisimus. Paulum loquor levitam egregium, carne nobis connexum, et Sanctium ^b auditorum nostrum, qui secundo conflictu post beatum Isaac perrexit ad Christum ^c. Sed nunquid soli de perfectione eorum gloriabimur, quia quos informavimus, quos fratres habuimus, vicisse videmus? Sit commune omnibus gaudium: sint cunctis indiscrete fruenda felicitum monumenta virorum. Miscemus utrique vota, et paribus studiis laudum Deo persolvamus libamina, cujus dono reddita sunt nobis inoliti temporis felicia sæcula. Quibus olim tempestatibus persecutionum creberrimis Christiana Ecclesia lapides in illius celestis Jerusalem coaplabat digniter structuram ad Dei gloriam, cujus munere pugnant sancti, et vincunt; oppetunt mortem, et vivunt: cujus gratia roboratur constantia martyrum: cujus virtute quidquid sævitia protulit impiorum, virili animo prægrediuntur. Quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in eis (Rom. VIII, 18). Nec pendunt, quo mortis genere hanc vitam amittant, quandoquidem per hujus defectum perennis regni felicitatem expectant.

B

38. Verum quia semper laudabilis est mediocritas, faciliusque lectorem oblectat succincta brevitatis quam fastidiosa prolixitas, ideo finali claudendus est limite liber. Ne præter unam, et summam incultionis suæ absurditatem, aliam parturiat meditantibus ex longa verbositate laborem. Hinc vos instanti jam voluminis termino, o corona sanctorum, ego ipse licet indignus vestri laudator Eulogius postulo, ut hoc opus vobismetipsis probatum efficiatis, acceptum sanctificetis, sanctificatum Deo libetis, neque inordinatam narrationis ejus seriem pensetis; sed velle meum potius quam posse considerantes, voluntatis votum, non impossibilitatis remuneremini defectum. Quia ideo primitias hujus commentarii (23) præ omnibus philosophis patriæ nostræ vobis offerre curavi, ut ejus obtentu vestrum habeam patrocinium, vestroque interventu omni caream vitio: quod Dominum contra me pro peccatis offensum merear et nunc et in æternum invenire propitium. (24) Et

angustiaverunt.

^b De his lib. II, cap. 3 et 6, scribit. MORAL.

^c Bene hic notat Schottus propterea Eulogium hoc loco non meminisse Ludovici fratris Pauli, quod dum hæc commentaretur, Ludovicus martyrium nondum passus fuerat. Hic enim interfectus est pridie kalendas maii anni 855, ut patet in lib. III, cap. 13; et librum primum scribebat Eulogius anno 851, ut jam diximus.

^a Quare hæc locum corruptissimum dixerint Morales et Schottus, nos certe latet; plane enim sensus illius apparet, si legatur: *Occurrent tamen ad puniendum sævitiam eorum qui ista fecerunt: quasi diceret: Quidquid moliantur persecutores in sanctorum martyrum corpora, non proveniet ad eorum derogationem virtutum, sed in persecutorum supplicium. Cui rei occurrent in die judicii: nam stabunt justi in magna constantia adversus eos qui se*

licet inde gravioris culpæ me obnoxium conscientia mea remordeat, quia res præconabili stylo ad posteriorum notitiam ordinandas temere infecerit eloqui mei inculta barbaries; tamen ex eo tanti deliqui remedium adipisci spero, ex quo omnem vim suam brevis ingenii nostri in laudem vestram expenderit. Sed et susurrationibus maledicorum obvius veniens, acies perfidorum prostravit, fundamenta subvertit, vires confregit. Ac veluti canes, qui ardentissimo zelo pro dominis suis sæpe rixare non desinunt, eo amplius in importunis latratibus exacerbantur, quo forte impugnantis fuerint verbera lacerati; ita nos licet asperrimi temporis angustia coarctemur, et imminentibus periculis obruamur, nullatenus tamen linguam de vestris laudibus abstraximus, aut de perfidorum insectatione cessavimus. Hæc nos quædam spe cogunt letos existere, et de clementia boni Parentis confisos manere. Et idcirco non me desperare hujus faciet oratio inculta, et vilis oblatio muneris

A de obtentu gratiæ Redemptoris; quia plus coram ipso votivum novi valere affectum, quam segnem affluentiam munerum. Quapropter iterata supplicatione vos quæso, milites Dei, bellatores egregii, testes idonei, martyres Christi consortes regni perpetui, ut me hic fidei servitute Deo jungatis, et post debitam pro sceleribus in futuro examine ultionis sententiam a me auferatis. Ut qui liber *Memoriale sanctorum* a nobis appellatus, vestrorum actuum gloriosam memoriam præconatur, memoriam meam coram tribunali futuri iudicis favore suæ acceptionis in sortem ovium præscribat. Quo a lava in partem dexteram demutatus, pii Redemptoris aspectibus sine confusione merear perfrui; nulloque præpediente reatu, illi cœtui connumerari promerear, cui idem B Redemptor pia voce dicturus est: *Venite, benedicti Patris mei, percipite paratum vobis regnum a constitutione mundi (Math. xxv, 34).*

^a Pro criminis. SCHOT.

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

Contigua hujus secundi operis brevis martyrum tantummodo beatorum gesta exponens, nomina, ætates, ortus, diesque allisionum fidei proferet relatione: quo prudens lector per paululum prioris libelli seriem protelatam compensans, quos præconio suo extulerit, sive econtra quos zelo Dei armatus incesserit, facilius possit conjicere. Nam quod ille vario disputationis ambitu obvolute disponit, iste enucleatim compendiosa disserit brevitate. Quem per capitula ideo digessimus, ut uniuscujusque martyrum agonis principia liberius se meditantibus exhiberent.

CAPUT PRIMUM.

De Perfecto, presbytero Cordubensi, martyre.

In nomine Domini. Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, anno incarnationis ejus octingentesimo quinquagesimo, æra octingentesima octuagesima octava, (1) consulatus autem (2) Habdarahagman vicesimo nono: cujus temporibus rebus et dignitate gens Arabum in Hispaniis aucta, ^a totam pene Hiberiam diro privilegio occupavit (3); Cordubam vero, quæ olim Patricia ^b dicebatur, nunc sessione sua urbem regiam appellatam, summo apice extulit, honoribus sublimavit, gloria dilatavit, divitiis cumulavit, cunctarumque deliciarum mundi affluentia (ultra quam credi vel dici fas est) vehementius ampliavit: ita ut in omni pompa sæculari prædecessores generis sui reges excederet, superaret, et vinceret. Dumque sub ejus gravissimo jugo Ecclesia orthodoxorum gemena,

usque ad interitum vapularet, venerabilis memoriæ Perfectus presbyter, Cordubæ natus, et sub pædagogis basilicæ sancti Acischi clara eruditione nutritus, plenissime ecclesiasticis disciplinis imbutus, et vivaci educatione litteraria captus (4), necnon ex parte linguæ Arabicæ cognitus, totam pene juventutem (5) in prædicto transegit cœnobio.

2. Quodam vero die dum ob rei familiaris necessitatem iter perageret, et rerum domesticarum commodis consulens, per urbem ingrederetur, quorundam gentilium sciscitationibus de fide catholica exploratur, suumque coram eis de Christo, et propheta Mahomat testimonium proferre jubetur. Qui continuo diffuso ore divinitatis Christi potentiam profitens, et esse Deum super omnia benedictum in sæcula præconans: « Vatem (inquit) vestrum qualiter apud catholicos habeatur exponere non audeo, quia gravi molestia propter hoc vos vulnerari non ambigo. Verum si fœdus intercesserit amicabile, et pacificam fidei pactionem accommodatis, dicam quo Evangelii testimonio denotetur, vel qua veneratione a christicolis excolatur. » Illico fraudulenter fidem spondent, et quidquid de illo apud religiosos tenetur, omni pulsa formidine enarrare compellunt. Ad hæc prudens sacerdos Arabice illos reciprocans pseudopropheta illum et falsissimum dogmatistam, quia plures seduxerit, ex Evangelio protulit, dicens: « Multi pseudoprophetae venient in nomine meo, et multos seducent: et dabunt signa magna, et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Math. xxiv, 24). » E quibus inter cæteros summus hic propheta vester hostis antiqui præsti-

^a Videas notam lib. 1, num. 7.

^b De utroque urbis nomine multa jam diximus. Iidem de regni Arabici sede ibi collocata. MORAL.

giis occupatus, dæmoniorum figmentis illectus, maleficiorum sacrilegiis deditus, multorum parvipendentium corda lethali veneno corrumpens, æternæ perditionis laqueis mancipavit. Sic nulla spiritali discretus prudentia, principi Satanæ eorum fidem accommodat, cum quo ipse asperrima inferorum luiturus tormenta, vos quoque sequipedas secum arsuos, inexstinguibilis camini deputavit incendiis. Nam quo pacto inter prophetas reputabitur, aut quare non maledictione cœlesti plectetur, qui Zeinab uxorem vernaculi sui Zaid specie decoris ejus obcæcatus, jure barbarico auferens, sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus (*Psal.* xxxi, 9), adulterina sibi copula nexuit, seseque ex jussu angeli hoc (6) egisse prædixit? Multa deinde beatus Perfectus de sæditatibus et libidinibus quæ lege Mahometica præcipiuntur, superaddidit; et tandem finem his verbis fecit: « Sic fautor immunditiæ, et libidinum voluptatibus serviens, omnes vos perennis luxuriæ impuritatibus dedicavit. » Alia etiam plura, prout noverat, de ipsius nefandissima doctrina eis exponens, multa que auditui exosa coram omnibus deauntians, licet non tunc illum superbo oculo impetierint, accensum tamen ultionis furem in corde ad perniciem ejus reponunt.

3. Perficit Dei famulus sibi hinc necessariæ rei utilitatem; et expleto sui itineris cursu, propriæ quietis cellulam repetens, securus aliquandiu permansit. Cæterum post non longam digressionem temporis, dum occasio familiaris necessitatis eum aliquo ire compelleret, casu per eosdem, cum quibus dudum conflictum gesserat, habuit commeatum. Quem æmuli venientem ab eminus contuentes, æternum adversus eum sub pectore vulnus servatum, in apertum produunt incendium, et in vindictam sui vatis circumstantium hoc modo hortantur conventum: « Ecce quem temeraria pridem impellente insania, tanta coram nobis adversus vatem ([7] psallat Deus super eum, et salvet eum) maledictionis verba protulit, quanta nullus vestrorum auditus potest perferre. » Hoc autem genere benedictionis semper ad honorem ejus utuntur: Zalla, Allah, Halla, Anabi. V. A. Zallen. Quod Latine dicitur, Psallat Deus super prophetam, et salvet eum. Et ita quasi apes stimulata, tota illa cohors perditionis in eum furibunda consurgens apprehensum sub omni celeritate judici vix plantis solum tangentem offerunt, atque hujusmodi de eo testimonium proferunt: « Hunc, quem tuis reverentissimis tribunalibus, judex, attraximus, maledixisse prophetam nostrum, ejusque cultoribus exprobrasse comperimus. Quæ vero sententia tales ausus compescat, furiamque retundat, melius tua novit prudentia cogitare. » Tunc judex iniquitatis ergastulis futurum Dei martyrem tradit, ferroque vinctum importabili

A pondere vinculorum coarctans, victimandum in eodie differt, quo profanis ritibus festivum paschæ gaudium apud eos excolitur. Vadit miles Christi exsultantibus animis abjita carceris petens, lætasque illum reorum specum, quasi ad epulas invitatus, ingreditur. Ubi summa timoris et sanctimoniz reverentia præditus, vigiliis, orationibus, atque jeuniis inserviens, fertur suam sententiam, quam dudum ante judicem formidine mortis negaverat, fortiori mente in virtute sancti Spiritus confirmasse. Et priusquam foro plectendus educeretur, tradunt prophético vegetatum spiritu de quodam eunuchovocabulo Nazar, claviculario proconsole (qui eo tempore totius reipublicæ in Hispaniis administrationem gerebat), dixisse: « Hunc quem hodie super omnes Hiberiæ primates fastus principatus extollit, et cœlotenus gloriosa potestas in hac parte occidua sublimavit, revoluto venturi anni curriculo ipsam, quo me prosterni die decreverit, non attinget. » Quod ita divina virtus, ut confessori suo jam quidem per squalores carceris climato revelaverat, implere non distulit.

4. Exactis igitur non multis in carcere mensibus, post expleta jejuniorum suorum tricenna diecula, in quibus gastrimargiæ crapulis, et fluxu libidinis, sicuti in primo libro digestum est, propensius solito insistunt; illucescit martyri cæteris temporibus gloriosior dies: ille scilicet, quem solemai veneratione summoque tripudio ritu vanæ legis gerant dicatum. In quo se magnum Deo suo præstatum arbitrans obsequium, eductum ex antro gladio vindicæ trucidarunt confitentem Christum in gloria Deitatis manentem, et Ecclesiæ catholicæ inimicum liberis vocibus exprobrantem atque dicentem: « Prophetam vestrum et maledixi, et maledico, virum dæmoniorum, magum, adulterum, et mendacem: sicuti professus sum, et profiteor. Profanationes sectæ vestræ commenta diaboli esse denuntio. Vos quoque cum ipso duce tenebrarum æterna luituros tormenta protestor. » Turba vero gentiliū, quæ intuita tantæ festivitatis (8) in campum ultra pontem fluminis, in parte ab urbe Australi situm, latissima planitie ad exorandum processerat, ovans præpeti regressu ad necem martyris contemplantam sese divertit. Quæ jam prostratum ante fores prætorii, suoque se volutantem sanguine cernens, illiis quoque et ipso extincti sacerdotis cruore vestigiis, aucta jucunditate, ad exsolvendum sacrilegium voti compos regressitur. Nihilominus commoda se facilius potitura confidens, quæ tanti hostis sanguine combinatis gressibus incedebat.

5. Sed ad propositum redeamus, et quod ad laudem sui martyris, ipso die quo decidit, divina pietas fuerit operata, sicut plurimorum fideli relatione comperimus, referamus. Nam celerem ad vindictam sui

^a Hæc moe resecata fuerunt ab Ambrosio Moralesio; quare locus subobscurus. Schot. Videtis Schol. in lib. 1, num. 7.

^b Forte *dæmoniosum*, ut in Apologet., num. 42, et

in Docum., num. 15. Utroque autem modo hispanismum vulgare sonat *hombre endiablado*, *hombre de los diablos*. SCHOTT.

militis ultionem effundens, nonnullos de pessimorum caterva gurgite fluviali immersit. Regredienti namque vulgo a loco orationis, quo ritu sacrilego irrita vota persolverat, plerique ascensis navibus a dorso vectantur æquoreo : sectoque carinis et præpeti navigio amne, domum revertunt. Inter quos una fluctuatione undarum eversa navicula, quæ octonis homunculis vehiculum inter fluctus præstabat, gremio interioris abyssi reconditur. Vix inde nando sex evadentibus, bini naufragio perierunt. Ut non esset vacua Scriptura, quæ dicit : *Ego Dominus dabo impios pro morte tua, et divites pro sepultura tua* (Isa. LIII, 9). Unum enim in cælum crudelitas persequentis præmisit, et duos inferis sæva tempestas fluminis dedicavit. Corpus autem sancti martyris piis religiosorum officiis (9), dignoque præsulis et sacerdotum obsequio in Basilica beati Acisli (10), in eo titulo, quo felicia ejus membra quiescunt, humatur. Illudque prophetismum divinitus ore ejus prolatum de proconsule eunucho claviculario Nazar, ita (Deo dispensante) impletum est ut carcere adhuc religatus convictis prædixerat. Nam priusquam in anno altero profanæ solemnitatis paschale gaudium perituris occurreret, multis ante diebus eunuchus idem occubuit. Ignita namque febre intrinsecus viscera ejus adusta, et (ut nonnulli ferunt) toxica potione corrupta, ante obitum, dum urgente corporali necessitate ad purgandum alvum secretius cubiculum peteret, disco effusa sunt, et interiit. Sicuti quidam poeta christicola Arii finem describens, heroice lusit, dicens ^b :

Visceribus fuis vacuum quoque ventre remansit.

Sic namque Dominus utroque miraculo militem suum glorificans, magnæ spei solatiis fidelium vota corroborat, impiorumque sacrilegam vanitatem stupore vehementi exturbat. Hæc nos perpauca ex gestis beati Martyris dixisse sufficiat, quæ viris catholicis referentibus, qui ejus contuberniis a principio in vinculis adhæserunt : sed et ipsorum ethnicorum relatione vera esse cognovimus, dum nos tempore compeditionis nostræ omnes, cum quibus ille Martyr futurus morabatur, vix paucos solutos reperimus. Consummavit autem vir Dei cursum agonis sui in pace (11) quarto decimo kalendas maias, die sexta feria, æra, qua supra adnotatum est.

6. Res vero tanti facinoris in sacerdote commisi, multos otio securæ confessionis per deserta montium, et nemora solitudinum in Dei contemplatione fruentes, ad sponte et publice detestandum, et maledicendum sceleratum vatem exsilire cogit, majorisque ardoris fomitem moriendi pro justitia cunctis

^a Fluviales lintres naves per abusionem quamdam vocat. MORAL.

^b Sedul., lib. 1 Oper. Paschal. circa fin.

^c Usuardus in Martyrologio ad diem 3 junii occubuisse ait sanctum Isaac, anno ætatis vigesimo septimo : quod licet Henschenius ignoraverit, unde ille acceperit, nos credimus cum Henrico Florezio bene potuisse Usuardum eam rem Cordubæ inquirere, cum ibi fere duos menses permansisset anno

A ministravit. Et quod ab isto uno infida persecutorum exsecutio primitus violenter extorsit, et quod in hunc calida circumventionem suadendo ulciatur ; postmodum in plurimos ultro se tali discrimini offerentes exhorruit. Adeo namque terrore nimio ethnicorum universitas in horum progressu concussa est, ut perditionem reipublicæ (12) regni que sui excidium jam imminere arbitretur, ac nostros athletas ab hujusmodi intentionibus inhiberi suppliciter exoraret. Sed nos, sicut hujus voluminis præfatio continet, nostrorum agonistarum ætates, ortus, tempora que decisionis fidei prosequamur stylo ; ut quod divino munere nobis, nostræ que ætati junctum est, propriis scilicet obtutibus sanctorum contemplari agonem, venturis etiam sæculis pura libelli series innotescat. Ut nostri quoque gaudii futura generatio particeps fiat, dum mente credula vera esse non abnuat, quæ sibi catholicorum mandasse industria lectitat.

CAPUT II.

De Isaac monacho martyre.

Beatus itaque Isaac ex civibus Cordubensium nobilibus, et locupletioribus parentibus natus, dum primævos adolescentiæ annos ingrederetur, atque inter opes bona que genitorum tenerrime degeret, adeo ut peritus et doctus lingua Arabica (1) exceptoris reipublicæ officio fungeretur ; ex improvise spiritali flagrans ardore, monachorum vitam optans (2), Tabanos viculum petiit, qui in partibus aquilonis inter prærupta montium, et condensa silvarum septenis ab urbe milliariibus distans, formosissimis in exercitatione vitæ monasticæ virorum atque ancillarum Dei rumoribus decoratur. Siquidem in eodem cœnobio virum summa timoris Dei reverentia præditum Hieremiam patrualem habebat : qui etiam inclytus opibus, rebusque abundans, et conjux ejus venerabilis Elisabeth, ac liberi, totaque pene cognatio sumptu proprio fundamenta ipsius cœnobii jacientes, divina legum perenni adhæsuri obsequio, pridem sese eo contulerant. Ibi per triennium beatus Isaa sub regularibus disciplinis, seu sub reverentissimo abbate Martino prædictæ femine fratre, in sancto proposito militans, extemplo divinitus illustratus, forum adiens, judicem petiit, et ordine quo in præfatione libri disposui, felici obitu sub testimonio Domini nostri Jesu Christi (3) in eadem regla urbe, (4) tertio nonas junias, feria quarta, æra octingentesima octuagesima nona ^c occubuit. Cujus corpus equuleo suspensum, post aliquot ^d dies cum cæteris, qui eum imitando decisi sunt, rapacissimo igni commissum, usque ad ultimam favillam minutum est, ac deinceps amni perdendum immersum est.

octingentesimo quinquagesimo octavo, quo asportavit Parisios ex illa urbe corpora sanctorum Georgii monachi, Aurelii, et Nathaliæ. Vide tom. X. Hisp. sacr., pag. 369, 387, et seq.

^d Morales et Schott. hic elidere dierum ; sed nos cum Henschenio dies reponimus ob id maxime quod Eulogius in præfatione. Memorial., num. 2. in q. eodem modo legerit.

CAPUT III.

De Sanctio martyre.

Sanctus vero Sanctius auditor noster, laicus, adolescens (1), ex Albensi oppido Galliae Comatae olim captivatus, nunc autem (2) inter militares regis pueros liber praescriptus, et regalibus annonis nutritus, in eadem urbe regia sub eadem professione, (3) nonas junias, æra qua supra, feria sexta, prostratus est a, et affixus.

CAPUT IV.

De Petro, Walabonso, Sabiniano, Wistremundo, Habentio, et Hieremia martyribus.

Veniamus nunc ad illum mysterii b senarii sacratissimum martyrum globum, qui uno die, unaque hora sub ictu sævientis mucronis ob testimonium veritatis occisi sunt.

2. E quibus Petrus sacerdos (1) in urbe Astigitana progenitus, (2) et sanctus Walabonsus diaconus ab (3) Eleplensi civitate exortus, utriusque prioribus coevi martyribus, Cordubam studio c meditandi adeuntes, liberalibus disciplinis traditi sunt. Sed Deo favore scientia, et doctrina Scripturarum pollentes, sub Frugellæ abbate monasterio sanctæ et gloriosæ Virginis Mariæ præficiuntur. Quod (4) in vico Cuteclara, non longe ab urbe in parte occidentali, præclaro ancillarum Dei proposito enitescit. Sanctus quoque Sabinianus (5) ex vico Froniano montanæ Cordubensis, jam plenæ juventutis monachus, ortus, et Wistremundus ex Astigia adolescens strenuus, e cœnobio (6) sancti Zoyli Armilatensi, quo dudum sub regula, vel abbate se dederunt: unus a tempore longo in castris Domini militans: Wistremundus vero nuper se in idem cœnobium conferens, ad martyrium ambo discurrunt. Qui locus pene a Corduba in parte septentrionis triginta et amplius milliis distans, vastissimam horret inter deserta montium solitudinem: ad cuius collis radices, quo idem situm est, (7) flumen Armilata discurrens, magno pisciculatorum solatio inedia refocet monachorum. Ex quo etiam Armilatense cœnobium appellatur.

3. Beatissimus vero Habentius virili jam ætate perfectus, e civibus Cordubensibus, monachorum vitam oblectans (8), sancti Christophori monasterium incoluit, quod situm est in spectaculum urbis, in parte australi super crepidinem ulteriorem Betis. Ibi quæ sæculo mortuus, Christo autem sub arctissima regula degens, utpote spontaneo carceri se tradens, altis maceriarum sepibus circumclusus, ferreisque laminis intus ad carnem obseptus, per fenestras se adventantibus exhibebat visendum.

a Per prostrationem et affixionem modum illum supplicii indicat, ait Papebrochius ad diem 5 Junii, quo hodie apud Turcas et Hungaros, rei proditionis, qualis censebatur Sanctius, extenduntur humi, transacto per corpus palo confingendi, cum soque in altum erigendi in longam mortem et crudele spectaculum, quod impalationem illi vocant.

b De senarii numeri mysteriis multa Joannes Tamajus Salazar in Martyrolog. Hispan. ad diem 7

A Iste talis ac tantus cum beato sene Hieremia (9) (de quo supra affati sumus, quique etiam inter cæteros Dei servos d fuit acrioribus stimulatus flagris) occubuit. Hi sex viri fortissimi et præclarissimi, simul ad expugnandum hostem improbum descendentes, omnes quasi ex uno ore clamaverunt, dicentes: « Et nos sub eadem professione, o iudex, manemus, quapridem confratres nostri sanctissimi Isaac et Sanctius deciderunt: exerce sententiam, crudelitatem exaggera, et in ultionem tui vatis totis exardescere furoribus. Quoniam Christum Deum veraciter confitentes, prævium Antichristi, et auctorem profani dogmatis vatem vestrum esse profiteamur. Vosque lethali succo prophetismi ejus infectos, et virulento prædicamine Zabuli propinatos, æterna postmodum luituros tormenta scientes dolemus, vestramque orbitatem, et ignorantiam satis deflemus. » Hæc cum animoso spiritu sancti Dei professi sunt, statim decollari jubentur. Prius tamen beatum senem Hieremiam, nescio ob quam assertionem flagellis graviter casum, et inter ipsa verbera (ut ferunt) emortuum, vix hærentem gressibus foras traxerunt. Qui martyres dum ad locum mactationis accederent, invicem sese quasi ad epulas invitarunt. Et primoquidem reverentissimi Dei ministri Petrus, et Walabonsus ruentes, cæteri deinceps sub eodem jugulantur momento, (10) septimo scilicet idus junias, feria prima, æra qua supra. Quorum corpora stipitibus defigentes, post aliquot e dierum vastissimo consummarunt incendio, eorumque cineres perpendos flumini tradiderunt.

CAPUT V.

De Sisenando levita martyre.

Denique levita sanctissimus Sisenandus (1) ex Pacensi oppido ortus, Cordubam intuitu discendi advectus est, ibique apud beatissimi Aciscii basilicam, qua corpus ejusdem martyris requiescit, digniter enutritus; ut ipse familiaribus retulit, invitantibus se beatissimis Petro et Walabonso jam cælo martyribus collocatis, martyrium quoque et ipse aggressus est. Qui dum in carcere religatus maneret, tradunt quod prophetico illustratus spiritu, patibuli sui horam præcius ventilaverit. Nam quodam die cum responsum cuidam amico se interroganti aptaret, eique reciprocationis schedam scriberet, tribus aut quatuor jam digentis versiculis, subito nimia hilaritate perfusus, cælesti quodammodo gaudio vegetatus, e loco sessionis suæ consurgens, astanti puero schedulæ portitori, cui miles Christi reciprocari intendebat, semiscriptam, ut erat, accom-

junii horum martyrum passionem commemoras. Ea nobis transcribere placuit in Scholiis, quando Papebrochius ad ea nos rejicit.

c Litteris incumbendi. Meditationem pro studio D. Eulogii usurpat hic et infra, cap. 10. SCOTT.

d Addimus fuit ex ipso Papebrochio ad eundem diem, cum aliunde sensus imperfectus maneat.

e Suppleas hic intervallum, ut fecit Papebrochius; vel lege dies, ut antea monuimus.

modans, multis audientibus ait : « Recede modo, A de corona victoriae confusus, satisfacere b optioni filii, ne impetu satellitum opprimaris ; quoniam jam potestas tenebrarum vinculis me extrahere præcipiens, nunc decollandum sibi exhibebit. » Post hanc prophetiam immobili semper gressu ipso persistente, eodem momento vociferantes lictores adveniunt, eunIQUE præcipiti furore ad locum, quo martyrium erat consummaturus, pugnis alapisque cædentes perducunt. Pergit Dei famulus lætæ animis de corona victoriae tertius, qui ad cælestis convivium exhortantibus sanctis fuerat invitatus. Sic namque iudici præsentatus, eadem quæ prius constantia in sancta confessione perdurans, delicatus ephebus gloriosa morte peremptus est, atque inhumatus præ foribus palatii derelictus est, (2) septimo decimo kalendas augusti feria quinta, æra B qua supra. Cujus ossa post multos dies, donante Deo, a quibusdam mulieribus inventa inter lapillos alvei, in prædicti martyris Aciscli aulam deportata reconduntur.

CAPUT VI.

Pauli diaconi Cordubensis, et Theodemiri monachi martyrium.

Sanctus vero Paulus a contribulis noster, et hic levita dignissimus, cum primo adolescentiæ flore venustaretur, e civibus Cordubensibus progenitus, simplex affatim, obediens, et humanus, semper carceratis opem miserationis impendens, apud basilicam (1) quæ corporis beati martyris Zoyli præsentia illustratur, spiritalibus nutritus est disciplinis. Qui exemplo sanctissimi Sisenandi verboque instructus, principibus et consulibus assistere non exiit, eosque de vanitate culturæ suæ, et scelerosi vatis insania arguens, Christum quoque Deum veraciter confitendo, peremptus est. Fertur tamen, cum adhuc carcere detineretur, imploratus a Tiberino Pacensi presbytero, qui ei ita dicebat : « Obtine solutionem meam coram Domino, beate minister, et digno interventu tuo, dam coronatus Christo perveneris, longævum a me carceris squalorem amove. » Erat enim idem sacerdos pene viginti annos ergastulo mancipatus, nescio ob quod crimen accusatus ab inimicis coram rege. Qui presbyter florentissima adhuc juventute præpollens, ac virili præditus venustate (2), illi subterraneo specui deputatus, pene decrepitu, et senio confectus inde eductus, publicis demum carceribus mancipatur. In his martyres Christi usque in horam mortis debebant : in his parricidarum, homicidarum, latronum, et scortatorum improbi ausus, et execranda temeritas, ac diversorum criminum rei sub arcuissima macerabantur custodia : in his positus prædictus sacerdos, causam sui carceris beato Paulo commisit. Cui martyr sanctus

de corona victoriae confusus, satisfacere b optioni ejus promittens, non post multos dies martyrii sui, fidelis sponsor eum carcere absolutum, Deo fautore, propriæ urbi restituit. Consummavit autem Dei servus martyrium suum in pace (5) tertio decimo kalendas augusti, feria secunda, æra qua supra. Cujus cadaver inhumatum, et ante fores palatii derelictum, post nonnullos dies quorundam fidelium curiositate clam sublatum, cum beati Theodemiri (4) Carimonensis monachi corpore, apud sanctuarium prædicti martyris Zoyli conditum est. Qui et ipse juvenis post sexta die, qua sanctus decedit Paulus, id est (5) octavo kalendas augusti, feria septima, æra qua supra, occubuit, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui sanctos suos adjuvit, et coronavit in pace in sæcula sæculorum. Amen °

CAPUT VII.

Nunilo et Alodia, virgines et martyres.

Hucusque finem libri secundi esse decreveram, hucusque terminum sanctorum ad hujusmodi palæstram currentium esse putaveram. Nec quemquam post tot discrimina Ecclesiarum nostrumque carcerem talia certamina opinatus sum aggressurum. Verum quia sanctorum numerum præsaça divinitas adhuc disponebat augeri talium professione, ideo postmodum quorundam mentes multiplici ardore inflammans, plures prioribus ad illud destinavit certamen. Et simili quidem voto ac magnanimitate cæteros imbuens, viros, mulieres, et parvulos ad exercitium præliorum suorum armavit. Nec quisquam ad talem tantamque præscriptus militiam, resilire a certamine poterat. Cujus vocabulum cælestis liber notatum a principio sæculi retinebat, suasque vires ad hujusmodi palæstram divinis ausibus crescere cernebat. Quorum nomina, atates, gestaque bellorum suo loco ac tempore disponenda sunt. Prius autem illa sanctorum tropea elucubranda sunt, quæ ratio (1) et cursus mensuram ordinatim ut acta fuerunt adducit, licet in aliis regionibus gesta exstiterint. Sed quia una est confessio quæ utrosque coronavit, idemque tempus quod utrosque perferalem impietatem in cælum præmisit ; reor absurdum non esse, quod competens annotatio nostra sanctorum agminibus eos inseruit, et colectorum cœtui adunavit. Ut pari magnificentia laudis a nobis attollerentur in terris, qui uno sunt annotati codice in supernis. Hac de re actum est, ut brevis succincta hujus opusculi modum promissæ contiguitatis excederet. Et liber, qui dudum parcius se locuturum sperabat, aliis supererescens ex improviso rebus, in longam devolveretur seriem scripturæ.

2. Igitur referente viro sanctissimo ac venerandæ

b Forsan *optationi*, si credimus Bollandist. ad diem 20 julii.

° Quam optime Henricus Florez, tom 10 Hisp. Sacr., pag. 435, hanc vult hic subijci notam : Hucusque scripsit Eulogius ante finem novembris anni 851. Quod sequitur omne posterius est anno 853, et antierius 857.

a Sanguine aut cognatione affinis, cum lib. 1 carne ipsum sibi connexum dixerit ; fratremque Ludovicum eodem modo postea contribulem nominavit, lib. III, cap. 13. Quod etiam constat ex cap. 17 ejusd. lib. III cum S. Auræ a suis ut contribula invisitur. SCHOTT.

paternitatis Venerio Complutensi episcopo (2) didicimus (3), in urbe Osca apud oppidum Barbitanum Juas sorores virgines fuisse (quarum una (4) Nunilo, altera vocabatur Alodia) patre quidem gentili, matre vero Christiana progenitas. Quæ dum post mortem impii parentis, mater earum secundum et a gentilitium inire connubium, nec libere possent fidem Christi tenere, obstante cervicoso vitrici paganismo (jam enim animi puellarum a pio Christi fonte irrigabantur); spreto materno cubili (5) nutritione materteræ suæ fidelissime refoventur. Illico earum sancta infantia Christo Domino cœpit fideliter adherere, et paterni oblitæ ritus, Crucifixi religionem tenerrius et sanctificatis mentibus reponentes, illibate custodire. Et quoniam natalium infulis præpollebant, summisque dignitatum facibus enitescabant, non potuit delitescere urbi illarum propositum, redolente ac relucente conversatione sanctæ fidei quam gerebant. Siquidem primævum adolescentiæ florem jam attigerant, et totam pene provinciam rumor sanctitatis earum impleverat: cunctique stupebant, geminum rosarum prosilitisse decorem ex vepribus. Hinc zelotypus hostis antiquus suorum membrorum dolens jacturam, dum per terrores præsidum invidio arbitrato posse immutari jam præsignatas ad thalamum sponsi æterni confidit, dilatum præmium per mortes asperas accelerando, virginibus sacris adducit. Ideoque sanctarum virginum causam instantia satellitum suorum præfecto urbis insinuat, qui illico suis eas assistere obtutibus jubet. Quas vana promissione munerum illicere tentans, ac perinde de rerum copiis, et clarissimorum juvenum connubiis adhortatur, si ab hac religione Christi animos avocassent, propriis utique natalibus redditæ, insuper multarum divitiarum affluentia ditarentur. Si vero pertinaciori spiritu consultum præsidis conculcassent, in ultimo die excruciatione tormentorum addictæ, ad ultimum gladio vindice interirent. Cui beatæ virgines sancto Spiritu animatæ, constantes et intrepidæ sub una confessione dixerunt: « Quomodo nos, præses, a pietate Dei jubes avertere, quas pietas sancta suo lumine perlustrando fecit cognoscere nihil esse Christo divitius, nihil fide Christiana felicius per quam justî vivunt, per quam sancti regna vicerunt? Sine quo vita nulla est, sine quo mors perpetua viget. Cum quo manere, et in quo vivere, solatium verum est; a quo recedere æterna perditio est: a cujus consortio jam nos in hac vita nullatenus discedemus, quia ipsi integritatem nostram credentes, ejus quandoque thalamis speramus admittendas. Nam rerum labentium commoda, quibus nos illicere autumas, pro nihilo reputantes, eo intuitu spernimus, quia cognovimus omnia vana esse sub sole. Nec de pœnarum comminatione turbamur, quam ad modicum valere cognoscimus: quinimo ipsam mortem, quam ultimo terrore proponis, eo gratissimo exoptamus affectu, quo credimus nos per illam incunctan-

^a Schott. *gentilium*.

^b Schott. *corrunt*.

ter ad cœlum ascendere, Christum adire, ejusque inconvulsibiliter inhærere amplexibus. Quarum constantiam fidei præses virtutemque professionis advertens, quibusdam mulierculis profani ritus peritia præditis, sigillatim eas instruendas commendat, et terroribus quibus potest, ne alternis aut cujuslibet fidelium fulciantur colloquiis, admonet. Mulierculæ vero suscipientes virgines Christi, sacrilegi cultus quotidie venenosum dogma eis exponunt, ac pervigili cura cœlesti jam manna reffectis cloacæ patrientis poculum propinantes, casso consumuntur labore. Sed hanc illarum pertinaciam præsidi relentibus mulierculis, post nonnullos dies virgines in forum eductæ, in spectaculum publicum constituuntur, et Christum confidentes, et hostem fidei desistantes (6), sub ictu gladii ^b corruerunt (7) undecimo kalendas novembris, æra qua supra (8). Quarum corpora loco, quo deciderant, derelicta, summo militum observantur studio, ne Christiani ad emolumentum patrocinationis furtim eas surriperent, et reconderent. Ferunt tamen quod illa virginalla cadavera in loco, quo ab ethnicis altis scrobibus magis abscondita quam humata sunt, signis et miraculis coruscant, et gloriam emeritæ consolationis virtutum efficientiæ tam fidelibus quam gentilibus ostentant. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit cum Patre et Spiritu sancto unus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VIII.

Vitam continet et passionem sanctorum virginum Floræ et Mariæ.

Consulto omittimus præsens caput illud inferius edituri una cum Documento martyriali S. Doctoris: cujus consilii rationem supra reddidimus in monito nostro.

CAPUT IX.

Gumesindus Toletanus, et Servus Dei, Cordubæ passus.

Sanctus Gumesindus presbyter ex oppido Toletano olim cum utroque parente puer adhuc parvulus Cordubam veniens, votivo genitorum affectu per sacrum clericatus ordinem cœlesti ascriptus militia apud basilicam sanctorum trium (1), qua Faustus, Januarius, et Martialis martyres præsentibus corporum suorum favillis quiescunt, digna pædagogorum educatione in Dei timore clarescit. Ubi post aliquod tempus in sancto diaconii ministerio consecratus, demum cujusdam (2) Campaniæ Cordubensis Ecclesiæ sacerdos adolescens præficitur. Inde ad urbem descendens cum beato Servo Dei monacho, qui tunc in supradicto sanctuario adhuc juvenis cum Paulo presbytero reclusus manebat, principibus et iudicibus ambo assistentes, sub confessione cæterorum occubuere idibus januarii (3), æra octingentesima nonagesima. Quorum corpora furtim a Christianis sublata, in basilica sancti Christophori martyris, quæ est ultra amnem in parte meridiana, religioso cultu exstant recondita.

^c Sanctorum trium Fausti et Comitum templum intelligit. MORAL.

CAPUT X.

De sanctis martyribus Aurelio, Felice, Georgio, Sabigothone, et Liliosa.

1. Fuit præterea (1) quidam juvenis, nomine Aureius, natalibus et rebus plurimis antecellens. Hic in infantia matre Christiana, et patre gentili orbatu, tutela amicitæ suæ fidelissimæ usque in annos adolescentiæ fovebatur, docebaturque Christum veraciter credere Deum: nec præter Ecclesiam salutis viam, et iter regni cœlestis alibi posse reperiri, imbuatur. Quod documentum venerabilis puer apprime ebibat, ita ut licet Arabica erudiendus litteratura traderetur cogentibus affinibus, insontibus tamen præfixam cœlitus animis fidei sanctæ nolitiam nulla vanitatis figmenta immutare quiverunt: sed corde semper christianismum suum retentans, cum ad solam derisionem a meditationi periturarum insisteret litterarum, eo amplius in amorem Christianæ fidei exardescibat, quo liquidius deliramenta perversi dogmatis probans, subtilem b dæmoniosi illius fallaciam advertēbat. Et cum non posset publice cultum fidei gerere, ubique tamen Dei sacerdotibus sese commendans, pro se efficacius exorari poscebat.

2. Interea provehitur in annis juvenilibus strenuus adolescens, et florentibus genis, virili facies exornatur decore. Hinc adhortatione affinium condignum suæ nobilitati connubium appetere cogitur. Hinc unusquisque suorum, prout noverat, illius vel illius c optimam esse sobolem asserebat; ipse autem interior aliter ruminans, Christo sui connubii negotium committebat, crebris interventibus precum cœlestis numen exorans, ut talibus præpollens votis conjux sibi daretur, quæ secretum suum in melius proficere contenderet, faveretque mente et corpore cultori latentis. Cujus favore tandem adjutus, reperit honesto germine virginem constipatam, rebus inclytam, moribus comptam, specieque pulcherrimam. Quæ cum præcipuo venustatis habitu extrinsecus decoraretur, præstantius tamen introrsus spiritali enitebat decore. Quia omnis gloria filia regis ab intus (Psal. XLIV, 14), id est in penetralibus mentis. Ibi enim sanctitate; in simbris aureis, varietate scilicet amicta virtutum, Christo regi placitum exhibebat famulatum.

3. Hæc namque puella parentibus paganis progenerita; adhuc cunabulis incubans, patre orbata est. Cujus genitrix alium virum ducens, d qui fidem Christi occulte retinebat, conjugem impietatis errore extirpans, privignam Christo assignare studuit, eamque ex sacramento baptismatis e Sabigotho

a Studio, ut supr. cap. 4. SCHOT.

b Bene Sollerius notat hoc ad Mahometum referri, et apud medii ævi scriptores pro *dæmoniaco* usurpatum esse *dæmoniosi*. Qua de re vide, si placeat, *Glossarium Cangeanum*, et Schotti animadversionem, supra in cap. 1, num. 4.

c Illius vel illius, *Hispanismus*. MORAL.

d Matrimonium inter virum et uxorem alterius religionis, ut supr. cap. 7, num. 2. SCHOTT.

e Sabigothonem, quam semper Nataliam appellat alii, ut Usuardus, Surius, Baronius et quique pas-

A appellans, licet publice paganis admiscerentur, gestabant vero animo firmiter utrique pietatis religionem. Hanc sibi puellam venerabilis juvenis, juro conjugalitatis asciscens, completis sponsalium titulis, arrharumque pignore alterantem in invicem exhibitione contradita legitima, ad ultimum ministerio sacerdotum ex more sacrantur, sicque pari commercio aliquo tempore clancule fidem Christi gerentes, non omnibus arcanum suæ fidei revelabant carnis infirmitate depressi, non diminutione utique voti.

4. Fuit autem beato Aurelio proximus genere vir quidam, nomine Felix, sancta insuper eidem dilectione connexus, qui occasione diaboli in fide vacillans, cum postea lapsus prævaricationis suæ altius suspiraret, ultra non potuit patulo congressu religionem Christi exercere. Qui et ipse filiam occultorum Christianorum, nomine Liliosam, in conjugent ducens, Christum in abditis tectius excolebat. Quapropter inconvulsibiliter invicem adhærentes, semper unam habuere familiaritatem, eandem gesserunt dulcedinem, nec prosperis nec adversis casibus se disparantes, idem illis exstitit affectus; tantaque illa pietatis necessitas in utroque fratre perfectionem contulit charitatis, ut nec vita nec morte dividerentur, quos par religionis occasio glomeraverat, de quibus merito enarrandum est: Sancti, amabiles, et decori, quomodo in vita sua dilexerunt se invicem, ita et in morte non sunt divisi (II Reg. 1, 23).

5. Exactis igitur non plurimis annis, accidit ut eodem die in forum proficisceretur Aurelius venerabilis, quo Joannes ille (cujus in priori libro (Num. 9) meminimus) odio nominis Christi usque ad necem verberibus cruentatus, retrorsum asello evectus, immensoque vinculorum pondere coarctatus (2), ut in parte stramentum reclinareretur jumentis, qua ejus crura pendebant; præcedentibus illorum præconibus, totam circumeundo urbem, satellitum ministerio ad spectaculum vulgi pertractus est. Et cum hinc inde voces exprobrantium resultarent, dicentes nullatenus dignam sui sceleris pœnam eundem adhuc persolvissē, quippe quem tantæ reverentiæ vatem subsannatione impetere non verentem, plectendum potius morte turpissima congruebat; extemplo futurus belliger amore punctus martyrii, cœlesti quodammodo flamine aspiratur, ut illud pro se fieri spectaculum crederet, causaque admonitionis sibi fuisse ostensum; ne scilicet formidare deberet eos qui corpora trucidant, cum nihil anxietatis animabus pos-

sim auctores exteri, binomiam fuisse recte suspicatur Henricus Florezius, tom. X. *Hisp. sacræ*, credens Nataliæ nomen eam habuisse a nativitate, Sabigothonis vero a baptisate, sicut hic indicat Eulogius. Bollandistæ Sollerio visum est ferire nonnihil Sabigothonem nomen Christianum. Quicunque vero historiam nostram attente legerit, facile animadvertet Baddonam, Liubigothonem, Baldegothonem feminas Christianas hæc ipsa nomina Gothica etiam post baptismum absque ulla offensione retinuisse.

sint inferre, sed illum potius pertimesceret qui potest corpus et animam perdere, et mittere in gehennam (*Luc. XII, 4*).

6. Cujus fidei stabilitatem admirans: « Vere, inquit, super angelicam petram tabernaculum credulitatis hujus viri fundatum est, quod tanta vis tormentorum non impulit, nec labilium pœnarum aura concussit. Quod si qui vexillum Christi revelatis gerit aspectibus, tot seria cruciamenta zelo Redemptoris sustinuit, cum utique cladem illius supplicii prævaricando posset evadere, et melius carnis suæ jacturam quam perniciem animæ judicans, non se passus est sub unius vocis articulo a Christi religione abstrahere; quibus me ego dignum conviciis credam erudiendum, vel quo me arguendum supplicio debeo tradere, ut vigorem illius damnati quem hodie intuitus sum **B** capiam, fruarque constantia? »

7. Hæc dum crebrescentibus supernis jam vocationis suspiriis ruminare animo cœpisset, regressus domum, retulit piæ sodali cuncta quæ viderat, lætoque spiritu addit: « Tu semper, dulcissima conjux, cum ego mihimet viverem, et Deo mortuus essem, sedulo me adhortata ad confessionem trahebas; instabas quotidie me sæculi voluptatibus nitens avellere; tenebrosis mundi affectibus felicitatem æterni regni præferebas; labentia cuncta, et omne quod sine arctatur, suadebas relinquere; prædicabas monachos, mundum renuntians laudabas, religiosarumque conversationem oblectans, vitam sæpius suspirabas sanctorum. Sed ego necdum supernæ gratiæ compunctione lustratus, omnino salutaribus non poteram acquiescere hortamentis; aut forte correctionis meæ præfinitam a Deo Patre nondum insistens admonitionem, differebam operibus exsequi, quod licet tenuiter, animo meditabar. Ecce jam nunc, charissima, tempus acceptabile venit: adsunt dies salutis, in quibus a retroactis et exterioribus resilientes, in id quod in ante est nos extendamus. Et primo omnium munditiæ et continentiæ perfectius studentes, vacemus orationi, quo facilius ad reliqua sanctitatis industria

^a Hispanismus pro nullo strangulo aut veste strato. SCOTT.

^b Seorsum alter ab altero. *Id.*

^c In Surio legimus multa hoc loco interjecta, quæ in omnibus editis, et in Ms. nostro desiderantur. Cujus codicis auctoritate nitantur, ignoramus: digna tamen putavimus quæ lectoribus exhiberemus. Itaque narrationem hoc modo prosequitur Surius: *Quod divortium sancti propositi divino est tali decoralum miraculo: Quadam nocte, cum in hujusmodi stratis membra quieti dedissent, jam noctis medio ecce subito ridet venerabilis mulier agmen candidatorum, patentibus foribus, in domum suam ingredi. Quæ turba cœlestis, dum pavimentum linteis niveo candore micantibus sternit, sole clarior simul inducitur splendor; dehinc post paululum, subsecutus juvenis incomparabili nitore redimitus, quem nemo sine multo terrore humanis oculis intueri posset, accessit ad torum nobilis Aurelii, muniensque illum signo crucis undique, dixit ibi quædam solemnia verba, quæ illa professæ est præ nimio metu se intelligere nequivisse. Postea vero ad Natalis stratum accedens, celebravit eadem, pariterque cum ipso splendore recessit. Nos quidem, juvenis tanto stipatus obsequio, quis fuerit, lectoris*

A properemus. Fiat nunc soror, quæ exstitit conjux: in affectu germanitatis torus nostræ conjunctionis pertranseat; proficiant soboles animarum; subrescat spiritualium generatio, et sprete glutinatione membrorum cœnosa, noverit mens præstantius (adempta carnis delectatione) perpetuæ incolumitatis producere germina. Ut quoquo modo condigni martyrii præmio habeamur talium meditatione laborum. »

8. Suscipit lætantibus animis venerabilis mulier piæ viri consultum, gaudensque multipliciter in subitatione insperatæ salutis: « Hæc est, ait, immutatio dexteræ Altissimi; hæc sunt jam nostræ vocationis auspicia; hæc sunt quæ semper optabam, æterni regis commercia; ut carne morientes, vivamus spiritu, quo illi facilius uniamur de quo scriptum est: *Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* (*Joan. IV, 24*). Quamobrem, domine mi, quia hoc tibi non humanitus revelatum est, sed Pater cœlestis te olim ad æternam præscriptum militiam, concitis vult jam gressibus properare, cunctis nos vinculis absolvamur, excutiamur a pulvere, desiderio vitæ perennis surgamus. »

9. Fit itaque utrorumque communis in Dei servitute assensus. Dividuntur cubilibus, votis conciliantur. Præfulgent lectuli fulcra vestium colorumque varietate, qua suam conversationem vulgo cœlarent. Illi autem in interioribus angulis tabernaculi superstructum crudo a latere torum, hispidis tantummodo instructum ciliciis, dispares ^b incubabant. ^C ^c Jejunabant sæpe; sine intermissione orabant, et quoscunque noverant psalmos, noctu meditabantur. Vincebant tenebrarum chaos interjecto vigiliarum labore, omnemque dæmoniorum fraudem talibus evincebant studiis. Ministrabant egenis, curam pauperum omnino gerebant. Et quoniam adhuc jam dictus Joannes carcere detinebatur, nos quoque ex antro educti his vinculis detinebamur; utraque etiam virgo, Maria scilicet et Flora, tunc seminarum ^d latibulis causa fidei incolebant: aderat frequens eorum erga

arbitrio censendum relinquimus: non tamen absurde ille qui in suo sancto Evangelio promittit: Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine ipsius, ibi se fore in medio eorum (*Matth. XVIII, 20*), suos milites ad tantum agonem destinatos visitasse intelligitur. Si quis autem, quod minime credimus, hoc fabulosum autumaverit, sciat testem esse Conditorum omnium et arbitrum, ita me ab illis accepisse, qui se illam hæc eadem sæpe audisse narrantem dicebant. Testabatur etiam eadem Christi electa, quia viderit nuper domum penetrari eandem a turba monachorum dicentium: Ecce venit Domina, ecce venit Domina. Cumque hæc loquerentur, illico successisse quamdam virginem, inastimabili specie cultuque vestium nimis veruantem, quæ confestim adiens virum ipsius, arrisit ei, hincque recessit. Hanc fatebatur Genitricem Domini nostri Jesu Christi fuisse, quæ semper castitatis amatricæ, cunctos hujus gratiæ sectatores adjuvando circuit, solet, ac blande amplectitur. Igitur his tam magnis rebus animati, non elationis permoti sunt stimulo, sed magis ac magis in dies in Dei servitio fervebant. Jejunabant, etc.

^d Mallet legere, latibula. SOLLEA.

compedito discursus, ex eo videlicet tempore quo A beatus Isaac monachus, seu cæteri sancti, qui præditam veritatis præconio linguam, principibus et iudicibus confessuri, quæ vera sunt, astiterant, et propter eandem veritatem occubuerant. Quorum constantia perdurabili, multiplici virtutum robore horum auctæ sunt vires. Nam ille viros perlustrans, illa suis retentas claustris feminas requirebat.

10. Ibi ego eum agnovi; ibi amicitiam ejus adeptus sum, ibique se a nobis institui deprecatur, quid agi deberet tam de rebus quam de gemino pignore, quod Deo donante acceperat. Si liceret tales destitui, quas utique post necem suam profano tradendas ritui altius condolebat; vel si illam divitiarum copiam protinus fisco agglomerandam; inordinatam relinquere congruebat. Cui cum omnia intuitu regni cælestis, et causa retributionis æternæ non solum relinquenda; verum etiam fugienda fore censerem, potissimumque suarum potius animarum quam liberorum esse commodis consulendum; quibus utique Christus vindex, pater et tutor est: nihilque prorsus rerum temporalium præponi debere desiderio Redemptoris, seu fruendi sanctorum consortio docerem; confestim subjunxi: « Si provida facilitas suppetit, qua hæc omnia, magistra intercedente discretionem, ordinentur; utile primo judicamus sobolem tutiori loco transponi, ubi Christo liberius assignetur; rebus quoque juxta mandatum Domini venditis pauperibus erogari, quo expeditior vobis pateat deinceps post Christum ingressus. Sic denique Veritas sancta sciscitant si juveni quatenus vitam æternam possideret: *Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus: et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælis* (Matth. xix, 21). Sed etsi pars aliqua in stipendium relinquatur infantium, culpabile esse non poterit, quod multa Patrum insinuant documenta. Ideoque si ad hanc dispensationem potestis attingere, optima res, et perfectius opus est, quod vos, omnibus expeditis negotiis, securius ad militiam cæli ire compellet. Sin vero quorundam difficultatum repagulis oblatrantibus, hæc dispensatio revellitur, et nulla interest libertas, qua hæc indulgentissime suppleantur, præsertim cum magis ex aliquo perturbationes emergere formidatis, quæ vestræ intentioni obstant; non cunctandum est spernere patrimonium, quod multo melius et latius in cælo, quo vos nitimini proficisci, reperitur: Non filiarum affectus societati sanctorum est præponendus, cum et illas potest Deus in sæculo enutrire, qui compactavit in utero; siquidem ei provida de omnibus cura est. Non omnes parvuli parentum industria refoventur, nec cunctæ proles nutritio educantur labore. Nascitur homo, orbat in cunabulis solatio genitoris, non tamen Creatoris gubernaculo destituitur, qui est pater orphanorum, et iudex viduarum. O quam multi parvuli nutricum cura de-

licatius educati, in deteriora deveniunt! Quam plures pupilli ab horribili egestate in magnarum affluentiam opum excrescunt, et sunt multarum Domini rerum; qui vix pauperrimo pane proveci sunt. Multi ex Christianis progehiti, præpediente deliquio, Ecclesie membro privantur; et nonnulli filii paganorum, præveniente gratia Domini, ad redemptionem fidei salutaris recurrunt. Nec istis sacrilegium obest parentum; nec illis prodest religiositas genitorum: cum et hi a fide recedentes Deo alienantur, et illi credentes in Christum (per quem justi vivunt) eripiuntur diabolo, perenniter Deo cohærentes. Cujus rei testis est Dominus, qui in Evangelio protervam Judæorum arguens vanitatem, ait: *Genimina vipærarum, quis ostendit vobis fugere a futura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, et ne vellitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. iii, 7 et seqq.). Et iterum: Multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno cælorum: filii autem regni projicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus, et stridor dentium* (Matth. xiii, 12, 12).

11. Instructus igitur venerabilis juvenis quomodo processum martyrialis prælii meditaretur, victorum se precibus solatiandum implorans, animo lætiori in pace discessit. Et cum nos sæpius idem, quandiu illa horribilium claustra carcerum habuere, non desisteret visitare, frequenter tamen prudentissima Sabigotho latibulum illud feminarum, quo sacratissimæ virgines Flora et Maria detinebantur, noctu quasi una e compeditis incoluit, ut vel consolaretur certantes, vel se affectui commendaret certantium; imo potius ut pugnandi pro Christo rege usibus imbueretur, haberetque consuetudinem præliandi. Instabat precibus, obsecrationibus laborabat, ut memores sui existerent, adepto post triumphum sponsi consortio, quod saltim effuso cruore cælum ingredi mererentur. Dant illico fiduciam hoc præstandi beneficium sanctæ virgines, quæ suas noverant in nullo repugnari post victoriam præces; nec poterant commilitonibus quidquam negare, quæ se non dubitabant audiri.

12. Dum ergo ancilla Domini Sabigotho, proxime post martyrium virginum, infra domesticos parietes Christo servitatem minus suspecta persolveret, fessoque exercitatione vigiliarum corpori consulens, paululum quievisset: ferunt, utramque virginem, Mariam scilicet et Floram, niveis amictas cycladibus, diversarum ligustrum manibus gestantes manipulos, cum choro sanctorum phialas palmis gerentium (quibus, ut puto, orationes eorum, qui ad prælium venerant informari, in conspectum Domini ferrent) omnes cælestium luminariorum claritate fulgentes, eidem per somnium astitisse. Quas cum illa, ut arbitrabatur, sediliis se reclinari humil-

^a Pro victu quotidiano. SOLLER.

^b Vult dicere, inquit Sollerius, *experimentis edoceri certare disceret*, quod etiam infra recurrit.

^c An non melius repugnare? Id.

^d Hic *sediliis*, inquit idem, supra *ligustrum*, infra *defforate pro exponite*, et plura hujusmodi sæculo isti condonanda sunt.

lira supplicatione optaret, territa majestate cœlicolum, vix tenui allocutione aggreditur, dicens: « Quam fiduciam olim præmissæ obsecrationis vobis in carcere, o sacratissimæ virgines, me habere jubetis? Et si votorum meorum commodis polituram, gratissimis delorare responsis; ne frustra currentes, in vacuum decidamus; ne vires nostri conatus vano consummantur labore, dum aliud intentio quærat, aliud merita expetant. Quia, cum Deus plus meritis quam præcibus faveat, novit tamen idem abdicare congeminationem precaminum, quam non juvat dignitas meritorum. Idcirco, dominæ meæ, sponsæ Christi, si hactenus sustinendi præmium sponsonis vestræ spes nobis fida subsistit, enarrare jubete: quo promptius ad superna tendamus, quo validius in certamine roboremur. »

13. Tunc eam sanctæ virgines cœlestium diffusionem gratiarum affatibus præditis demulcentes: « Comoda, inquit, vestri laboris in æthereis reposita, tempore necessario vobis metienda, servata sunt. Nec labetur præscriptorum merces ad prælium, quod cogit athletas invictissimos ire ad regnum. Martyrium denique vobis a constitutione mundi divinitus præfixum, et prædestinatum est. Quod vos post paululum impleturas, congruit felicioribus solito sanctitatis studiis insistere. Quapropter libamina sacerdotum laboribus vestris asciscite; suffragia implorate sanctorum; ubique vos precibus servientium Christo committite; votivo veneranda Dei sanctuaria discursu incolite, et omnium religiosorum inquirite obsecrationes. Quia quamlibet præscripta vobis quandoque futura sint præmia, per hanc tamen industriam veluti quibusdam gradibus innitentes, tantæ bonitatis arcem vos verum est posse contingere, nostrumque sermonem hujuscemodi certum esse; indicio contestantes, instanti vobis certamine, adhæsnrum contuberniis vestris cœnobitam^a nostrum mittemus, qui vobiscum palma potiturus martyrii cœlitus ordinatus est. »

14. Post hanc visionem oculis intuentis abductam, vehementius tantæ rei miraculo beata Sabigotho ad perficienda bella Domini concitatur. Quæ mox hilarior e somno exurgens, auget opera sanctitatis, fragilem ad pugnam erigit sexum, supernoque munere vires ad certandum corroborat. Hinc jam fiducia spe firmiori virum informans, omnino terrenis exui edocet, quoniam a principio mundi cœlestibus dedicati militis, continuo post victoriam cœlicolis admiscerentur.

15. Hinc magis magisque fruedi Redemptore, et collegis sanctis ignito desiderio conflagrati, natorum postponentes affectum, spernunt quidquid mundialis peritura species continet. Omnia distrahunt, vendi-

^a Georgium intelligit. Ita recte Schot.

^b Sic eliderunt Morales et Schottus; sed Sollerius *instantissime* legit. Infantium *infantissimus*, dixit Paulinus Nolan. epist. 12 (Al., 21), n. 5, et *infantissimum* se Prudentius nuncupat in hymno Romani martyris,

tant universa, quo liberiores in assequendo Christum existerent; ex quo pretio quidquam infantulis relinquentes, totum aliud stipendiis applicant egenorum; virorum ac mulierum visitant monasteria, præcipue tamen Tabanense cœnobium, de quo sæpius memorabimus, quia summis monasticæ regulis disciplinæ cunctum honestæ famæ rumoribus illustrabat Occiduum. Inde athletæ fortissimi hauriunt documentum; inde instituta percipiunt; ibi se populo vitæ perennis ingurgitant; ibi sanctissima Sabigotho frequenter cum ancillis Dei moratur; discit ibi totius sancti timoris industriam; ibi geminum pignus sub beatarum tutela constituunt.

16. O stupenda mundi reantatio, et admirabilis ardor divinus, quo filiorum affectus respuitur, quo opum affluentia repugnatur, quo proximorum dulcedo refellitur, quo mors pro vita eligitur, quo labentia cuncta contemnuntur, quo intuitu æternæ felicitatis vincla, cædes, cruce, carceres, verbera et tormenta pro summis habentur deliciis! Una siquidem filiarum octennio, lustro altera ducebatur. E quibus ego post necem parentum minorem reprensens, vix tenerrimo ore facundiam exprimens, me infantissimè^b abhortatur, ut genitorum gesta scriberem, proderem actus, elucubrarem tropæa. Et cum propter hoc quid ab ea beneficii præstolarer, exquirerem (mira dicturus sum, tantillam ætatem talia quivisse in promptu advertere, nisi forte credendum sit, quod ab illo imbuebatur interius, qui ex ore infantium, et lactentium perficit laudem suam [Psal. viii, 3]): Impetrabo, inquit, pater, tibi a Domino paradum.

17. Verum quia competenti occasione, gratia disserendi parvitatem infantularum, paululum ab ordine directo recessimus, quo rem scilicet post novenum martyrii eorum mensem patratam subjungeremus, nunc ærumnosæ et sub mundanis adhuc molestiis laboranti inseruimus historiæ. Non nos obinde fraterna infamare debet reprehensio, unde culpabiles argui non veremur a Domino. Nec obstat ultimo, an priori, mediæve loco veritas disseratur: quandoquidem veritatis assertor nullatenus benedictione privatur. Idcirco e vestigio repedantes, ad reliqua beatorum studiosius gesta referenda curamus.

18. Cum ergo intenti cœlestibus, omni tempore vigiliis, orationibus, eleemosynis, et jejuniis incumbere (frequenter tamen superno sidere in cubiculo suo, quo ista meditabantur, respersi sunt, adeo ut illapsum jubar æthereum omnem præsentis speciem luminaris interpollans, horridum esse chaos sui comparatione autumari compelleret); divinis sæpe revelationibus eriguntur: fruuntur colloquiis ange-

quam vocem pro *ineloquentissimum* magister Ison in Glossis accipit. Verum nec Paulini nec Eulogii (si ita scripsit) hæc esse mens videtur. Quamobrem in *Glossario Gangeano* alium sensum huic voci aptari oportuit, saltim ad exponendam mentem Paulini.

lorum, lætitia cœlicolis mente et spiritu adunati, non sine gravi molestia corporale onus ferebant. Quodam namque die cum atrium (3) serenissimi præceptoris nostri a Alvare toto in Scripturarum scientia Occiduo laudati, gratia collationis mutæ, nostraque alternanti propositione mentem erudiendi in Scripturarum problematibus, petivissem, reperi coram eo militem Christi Aurelium, consultum agonizandi querentem, et quatenus arriperet martyriale auspiciam implorantem. Quem idem doctor egregius, et temporis nostri fons sapientiæ profluus, Patrum exemplis instituens, jubet primo constantiæ vires pendere, secretum suum advertere, considerare arcanum, et utrum imminenti magis nosset ferre, quam declinare supplicia, ultimo excepturus delicatis cervicibus gladium: etsi magis merita martyrum adipisci, quam vocari martyr contenderet, etsi magis terris ignotus, florentibus cœlo meritis catalogo electorum sese affectaret describi, quam in superis dimputo præmio, famosum temporalis martyrii anhelaret nomen habere.

19. Tunc ille se usque ad mortem dimicaturum spondens, nulla prorsus vi tormentorum intentionem suam superandam esse fatetur. « Mihi, mihi, inquit, maximum vitæ solatium Christus est, et mori lucrum. Cui terrena conversatio teterrimæ noctis caligo est, et memoria transitus mundialis perpetuæ lucis odorem aspirat. » Fit commune deinceps gaudium causa nostri adventus: de alterno admodum intuitu lætamur. Credimus interesse concilio nostro Verbum Patris Altissimi, qui ubique nomini suo dicato collegio se illabi testatus est, dicens: *Ubicunque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 20). Et cum plura suo agoni competentia referremus, ideroque gratissimis animis nostrum exciperet decumentum; satis, ut reor, collatione nostra juvatus, continuo bella Domini injurus, ad propria regreditur.

20. Beata vero Sabigotho nonnullis ante passionem diebus dum sola domo resideret, Christumque ob perfectionem martyrii sui, quibus posset quæstibus obsecraretur, subito astare sibi miræ pulchritudinis virginem cernit, angelico vegetatam decore, primum, ut putabatur, adolescentiæ florem gerentem. Cui cum illa diceret: « Tu quis es filia? Et si e vicino accedis, causas tui adventus edissere. » Protinus spectabilis virgo: « Soboles, inquit, amici

a Haud mirari non possumus, Cl. Sollerium adeo hic lapsus fuisse, ut post *Alvari* addideret *Tovari*, divinitus hanc vocem esse *Alvari* appellationem adjectitiam, seu cognomen. Erroris causam planissimam aperiamus. In editione Francofordiensi *Hisp. Illustr.*, desinit pag. 272, in *Alvari* prima syllaba *Al-*, reliquas excipit pagina subsequens, cujus est initium *vari toto in Scripturarum scientia*, etc. Illi autem syllabæ *Al-* subjecta est vulgaris illa typographorum nota, quæ apud nos dicitur *reclamo*, principium scilicet paginæ subsequentis, quo admoniti in compingendis paginis omnem errorem effugiant. Erat autem hoc loco prædicta nota *voti*

vestri Montesis sum, quam tu mundialibus ærumnis scis olim exemptam, quamque eadem hora, qua supremis vexabatur angustiis, priusquam propriis visitares, reperisti exanimem. Et cum te ego sæculo pene eliminata non novissem, ipso tamen obitus mei momento quis esses, Domino revelante, agnovi: et nunc, eo mittente, prævia nuntiatrice palmæ tuæ accessi. Instat namque jam vobis tempus exsequendæ victoriæ; adsunt dies publice profitendi fidem catholicam, hostemque repellendi terribilium. Quibus sedatis litibus, cœlorum penetralia vos coronandos assument, perpetua deinceps pace fundatos. »

21. Igitur scrutans cor suum venerabilis femina, secumque meditans eloquium assistentis, confestim revoluta memoria, rem gestam agnoscit, et priusquam grates evangelizanti sibi puellæ referret, labitur a conspectu ejus illa virginalis species ætheris nuntia, et præco sui martyrii. Fit læta tali præconio; animatur cœlesti oraculo; et tanto spe firmiori ad prælium excitatur, quanto sese patrata actionis veritate cernit informari.

22. Verum ut magis magisque scopo prædestinationis suæ intenderent, essentque non dubii de mercede reposita, sive ut sanctarum virginum impleretur edictum; octonis ante suam captionem diebus, dudum promissus ille confessor contuberniis eorum asciscitur, et inconvulsibiliter his quodammodo alligatus, felici martyrio omnes sub uno momento pariter coronantur. Idcirco congruum judicavimus, ejusdem monachi rationem, quia optio intercessit, exponere; et quod vehementi admiratione ætatem nostram ejus causa concussit, succiduis quoque generationibus opere dignum relegenda mandari: ut in eo catholicorum religiositas incremento fidei angeatur, in quo sui Redemptoris oraculum speciali quodammodo cernit esse veritate impletum. Prædixerat quippe magister noster et Dominus quod multi ab Oriente et Occidente venientes, recumberent cum Abraham, Isaac, et Jacob, in regno cœlorum (Matth. viii, 11). Quod testimonium revelatis contuemur effectibus in ipso monacho atque levita Georgio omnino perfectum.

23. Huic rus Bethleemiticum ortum, et incolatum æthereum peregrina littora contulerunt: hic, inquam, vir ultra maria procreatus, ab adolescentia servitute Dei oblectatur. Viginti et septem annos apud (4) monasterium sancti Sabbe, quod ab Hie-

quam Sollerius una cum historiæ contextu perlegens, illa confecit verba: *Alvari Tovari, toto in Scripturarum, etc.*, in quo cognomen *Alvari* sibi visus est reperisse, in Hispania satis notum *Tovar*. Jam vero antequam hinc abeamus, etiam animadvertimus, perperam ab ipso Scholia Moralis nostri ad Acta horum martyrum Andreæ Schotto attribui; recte vero notari superfluum esse explicationem vocis *calatio* pro colloquio aut conversatione, a Moralesio paulo post adhibitam, utpote in re minime obscura.

b Pro lamentationibus aut querelis, unde vulgare nostrum *queza* extractum. Sicut.

Yosolyma in parte Australi octo milliaribus distat. A peregrinam non renuens sepulturam, omnem penitus genitalis soli, affiniumque affectionem repulerit? Aut quæ potius laus militem Christi extollet, quam pro Domino mortem, pro vita animam, pro crucifixo cruorem dedisse? Ut ipsum esset redhibitio famuli, quod exstitit victoria crucifixi.

25. Quomodo autem beatus minister cœtui sanctorum agglomeratus fuerit, melius ore ipsius sancti Georgii credimus posse innotescere, quo vel nostræ dictionis series, interposito martyris eloquio, quasi desuper benedictionis sale conditur, vel præstantius commercium suæ connexionis cum cæteris sanctis eodem narrante addiscatur. Nam et ipsis diebus, quibus una cum sanctis habuit conversationem, sua ac prædictorum martyrum gesta brevi satis syllaba exponens, ultimo nobis comprobanda direxit. Et cujus dictis ea huic operi inserenda curavimus, quæ ad insinuandam eorum conjunctionem satis esse prævidimus. Cætera vero, quæ post defectum sermonum servi Dei sequuntur, nos obtentu, quo capimus, indagavimus. Inquit autem hoc modo:

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Universæ catholicæ Ecclesiæ a me indigno et peccatore Georgio monacho necnon et diacono, fratre et collega servorum Dei filiorum sancti Sabbæ quingentorum virorum, perfectam in Domino Jesu Christo salutem. Cognoscite, o fratres charissimi, introitum meum in Hispaniam nihil aliud fuisse, nisi gratia stipendii vestri requirendi, qui sub arctissima regula, et regimine sancti patris David Hierosolymis degitis. A quibus Africam missus, deinceps in Hispanias commigravi. Sed hanc ipsam^b e insulam^d nimis afflictam reperiens, cepti cogitationibus variis aestuare, ut aut proprium solum reviserem, aut regna Christianorum, id est Franciam peterem. Et cum proximos et charissimos super hac re consulerem, nonnulli peragrarè jubebant, plerique ad cœnobium meum revertere cogebant. Hinc velut dubios diverso præpeditis tractata, cui me primo cogitationi submitterem, nesciebam. Pergens autem de Corduba ad Tabanense cœnobium, quo fratrum et sororum benedictio iter meum comitaretur, dixit mihi abbas ille Martinus, et soror ejus domina Elisabeth: Veni, frater, et accipe benedictionem ancillæ Dei Sabigothonis. Quæ mox ut me intuxit est: Promissus (inquit) nostri certaminis comes et collega hic monachus erit.

26. Ego vero agnita causa ejus, et ratione percipita, illico pedibus ejus advolutus, pro me Dominum exorare rogavi, ut forsitan Spiritus sancti respectu illustratus, ad ea quæ illa præstolabatur, pervenire meruissem. Et illa: Unde hoc nobis (inquit), pater, ut tu cum peccatoribus pergas? Cumque eadem nocte ibidem mansissem, apparuit mihi in visione noctis ipsa venerabilis mulier Sabigotho, et

24. Commentatus est fratribus, ac propinquis suis, cunctisque patriæ suæ civibus (5) martyrii sui breviarium, quod mihi causa expoliendi transmisit; ne incultior sermo fidem rei gestæ, quibus mittebatur, adimeret. Ibi in principio dictionis suæ, monachum se atque levitam fore testatus est. Verum quid opus est sermonem in longum protrahere? Quasi non summam reverentiam vitæ hominis Dei martyrialis cruor adhibeat, præsertim cum quantus et qualis exstitit effusus propter justitiam Dei ipse ejus martyrialis cruor insinuet, et quod peregrinus mundo

^a Recte Sollerius: Non video intelligi aliud posse quam *elemosynas* ad monachorum sustentationem, quæ hic *stipendium* appellantur.

^b Quod per mare ex Africa in eam trajecerit, ita

vocat. *Schor*.

^c Catacrisis illorum temporum est, quales alix pleræque. *MORAL.*

^d Soller., *minis*.

nescio quod genus odoramenti pretiosissimi ligni accommodans referebat. Ditiore ex hoc mihi thesaurus est. Mane autem facto, descendimus ambo in civitatem ad virum suum Aurelium, prostravique me pedibus ejus, petens ab eo ut oraret pro me, quod illis in martyrio socius essem. Qui statim præbens assensum, exarsit in me ignis cœlestis per orationes eorum, et factus sum unus ex illis; et ex tunc non sum ab eis separatus, sed omnes pariter in domo sancti Aurelii congregati, reddimus Domino cum jucunditate vota laudationis. Ibi apud illos reperi beatum Felicem cum conjugē sanctissima Lilliosa, qui et ipsi jam omnia sua vendiderant, et locis sanctis, seu pauperibus erogaverant, parati omne genus tormentorum propter Filium Dei et dilectionem ejus suscipere. Eadem hora, exivi ab eis, et causas, quibus præpediebar, in omni festinatione composui. Et sic denique valde jam roboratus, ad eos reverti. Qui læti et exultantes de reditu nostro, gratias Deo referunt, dicentes: Scimus, frater charissime, quia Dominus te misit ad nos.

27. « Post hæc omnes in communi cœpimus cogitare quomodo ad desideratam perveniremus coronam; et ita Domino dispensante visum est nobis, ut pergerent sorores nostræ (6) revelatis vultibus ad ecclesiam, si forte nos alligandi daretur occasio, et ita factum est. Nam revertentibus de ecclesia mulieribus, quidam præpositus obvius adstans, cum causam religionis agnosceret in feminis, illico viros interrogat, quid sibi vellet ille recursus seminarum ad sanctuaria Christianorum? Qui responderunt: Fidelium mos est ecclesias visitare, et atria venerabilium Martyrum pio devotionis affectu requirere. Unde quia Christiani sumus, ideo nos ipsius fidei gestare vexillum profiteremur. Statimque judici delator accedens, omnem rationem nostram coram eo dolosis linguis proponit. Post hæc vadit dominus Aurelius filias visitare, quibus pacis osculo valedicens, cœlesti virtute armatus ad prælium festinavit. » Sed hic jam sanctus Georgius stylum compescens, nos quæ restant, ut accœpimus, prosequamur.

28. Ipso postea die, quo se beatus Aurelius novem comprehendendi, priusquam auroræ crepusculum respiraret, domo nos gratia valedicendi revisens, precatur pro se Dominum exorare, suique agonis factorem per nos fraternam fieri charitatem expostulat. Ibi nos illi commendavimus. Ibi patrocinium suum pro nobis et pro omni Ecclesia fieri (7), osculatis manibus ejus, impetravimus. Post hæc datis invicem oculis, separamur in pace.

29. Igitur cum prolatam adversum Dei sanctos judex quæstionem intenderet, sciretque auctorem hujus rei esse Aurelium, graviter ex hoc interius vulneratus præcepit eos quampropere suis conspectibus exhiberi. Tunc milites rapido cursu domum beati Aurelii occupantes, qua omnes sancti collecti

• Haud dubie pro reddidimus. SOLLEN

A manebant, præ foribus clamare cœperunt: « Exite, miseri; exite cominus morituri, quibus vita præsens lædium est, et mors pro gloria computatur. En judex vocat, læstat decretum ultionis effundere; contere vult recedentes a cultu, rebellia paratus colla præscindere; pergite vos modo jam debitum mortis exsolvere, et commissæ prævaricationis pendentem sententiam. »

30. Ex hinc viri cum mulieribus suis quasi ad epulas invitati procedunt; vadunt ovantes; læti prosiliunt: putares eos jam apud judicem sua inventuros donaria, qui nihil aliud habere poterant quam tormenta. Et cum se Georgius sanctus a militibus cereret non teneri, illico sancta fretus audacia in exprobrationem lictorum conversus: « Quare (inquit) privilegium hoc fidelibus irrogatis, et vanum colere violenter cogitis numen, quos sancta fides proprios hactenus vindicavit? Ut quid alieni a Deo vero perditioni vestræ agglomerare nitimini prædestinatos ad vitam? An non poteritis vos infernalium claustra adire nisi nos comites habeatis? Nunquid sine nobis æterna vos cruciamina non adurent? Vos abite, vos illuc pergite perituri, quo simul cum duce vestro inferorum deliciis perfruamini. Nam quid nobis cum tartaro, quem Christus Deus noster penetravit, absorpsit, expoliavit, et vicit, ut non jam auderet fideles addicere, qui pridem consueverat privilegio suo sanctos diripere? »

31. Vix ille sermonem compleverat, et jam furens dextra satellitum in injuriam monachi laborabat. Quem diversis laceratum stimulis solo allidentis, calcibus etiam pugnisque acerrime tundunt. Cui cum sancta Sabigotho (jam emortuum putans): Surge, frater, eamus, clamaret; ille quasi nihil mali esset perpessus, respondit: Hæc omnia, soror, meritorum commodis prosunt, augentque coronam. Et ita seminecē a terra levantes, pari cum sanctis ducatu judici astare fecerunt. Quibus oblatis, cum primum ab eis blando affatu requireret, cujus rei causa a cultu suo recederent, vivere recusarent, niterenturque perdere temporalium commodum multiplici deliciarum flore vernans, quos utique postmodum in futuro non solum muliebris oblectatio admirabilis, verum etiam dignitatum, et ferculorum copia demulcendos expectaret; protinus quasi ex uno ore: « Nulla (inquiunt), o arbiter, temporis affluentia lucris comparatur æternis, quorum gratia hæc vitam despicientes per fidem Jesu Christi, qua omnis sanctitatis operator justificatur; ejus denique in futurum benedictionis requie, quæ sanctis promissa est, nos potuituros confidimus. Omnem vero cultum, qui a Christi divinitate dissentit, nec proficitur sanctæ Trinitatis essentiam, refutat baptismum, infanat Christicolas, sacerdotio derogat, omnino reprobam judicamus: pro nihilo rerum labentia computantes quæ non diu subsistunt. Quæ autem diligentibus se Christus promisit, cum sint ineffabilia, semper tamen inde-

• Aurelium profecto et Felicem, qui cum uxori- bus processerant. MORAL.

fessa jugitate perdurant; et nec oculis contemplantur, nec aure captantur, nec corde perpendunt. Verum, ut credo, quiddam etiam aliud religiosius diffuso ore sanctis ante iudicem asserentibus, sectamque impiorum fortiter expugnantibus, in furore maximo concitatur iudex rapido tractu eos carceri applicandos insinuans, importabilium vinculorum onere aggravari decrevit.

32. Continuo exsultantibus animis beati martyres ergastulum adeuntes, gaudent auspicio passionis, parvipendunt supplicium, perstreperunt hymnos, insonant laudes, psalmos persolvunt, insistunt orationi, qua, favente Domino, victoriam adipisci prævaleant. Visitantur ab angelis, miraculis illustrantur, dissiliunt vincla, et non audent restringere quos Christus absolverat. Ibi etiam quam cœlis sortem haberent, revelante Deo, agnoscunt. Hinc de palma securi manentes, et Christum, cui fideliter servierunt, cernere festinius anhelantes, dilatant usque in quintum diem mortem suam, serumque putant se diutius elongari ab illa suavitate regni cœlorum, quam crebris jam corporeis usibus ferme intuebantur.

33. At cum jam in forum prosternendi educerentur, venerabilis Sabigotho armare virum sanctis alloquiis cœpit, confortat, instruit, et confirmat. Introducuntur palatio, consulibus assistant, adhibentur opes, exhibentur fasces, quibus si crederent fruerentur. Sed his oppido in professione sua demorantibus, lictoribus perimendos instituunt consules: sospitem abire sanctum Georgium decernentes, pro eo quod iidem ipsi optimates et priores palatii nihil conviciorum proferentem eum adversus vatem suum audissent. Ille vero minister egregius, protinus ut se comperit derelinqui, nec sub uno cum sociis ictu mucronis perimendum institui: « Cur, ait, o principes, de professione mea, quam coram vobis non protuli, dubitatis, aut putatis me de discipulo Satanæ quidquam prosperum cogitare? Ego enim, ut verius agnoscat, illum angelum, qui eidem præceptor vestro, transfigurando se in spiritum lucis, apparuit, dæmonem credo fuisse, et hunc cunctis abjectiorem hominibus adjudico, utpote diaboli credulum Antichristi ministrum, et vitiorum omnium labyrinthum: qui non solum se voragini barathri immerserit, verum et vos sequipedas sua per inania instituta æternis dedicavit incendiis. »

34. Tunc in insaniam proceres concitati prævalidam, una simul cum cæteris sententia necandum præcipiunt. Ac sic primo beato Felicem, deinde sanctum Georgium trucidantes, post venerabilem

A Lilliosam, ultimo egregios agonistas Aurelium et Sabigothonem interimunt (8) vi Kalendas Augustas, æra octingentesima nonagesima. Quorum corpora nostri Christiani furantes, diversis locis recondunt. Georgius namque cum sancto Aurelio (9) Pilemelariensi cœnobio^b servantur. Beatus Felix sancti Christophori, quæ ultra flumen est^c, aulam tæctur. Sancta Sabigotho sanctorum trium^d cineribus adunata est. Requiescit (10) apud Genesium martyrem venerabilis Lilliosa. Capita vero Georgii (11) et Sabigothonis incolunt^e.

35. Hi sunt, qui propter testimonium Dei, et fidem Jesu Christi usque ad mortem certantes, nihil amoris eius præposuerunt: non filios, non parentes, non affines, non proximos, non amicos, non res, non vicinos, non possessiones, non prædia. Sed omnia post tergum abjicientes, mortificatis cum vitis et concupiscentiis corporibus, ad æternam immortalitatem producti sunt. Regnante Domino nostro Jesu Christo in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XI.

Christophorus et Leovigildus, monachi martyres.

1. Deinde Christophorus monachus (1) contribulis noster, ephesus adolescens Cordubæ natus, et a pueritia nostri auditor, qui post nostrum magistrum cœnobium sancti Martini, quod est in montana Cordubensi, loco qui appellatur (2) *Rojana*, ingressus, magnum pie volentibus conversari specimen sanctitatis ostendit. Hic agnita præcedentium nece sanctorum, concito gressu in urbem descendens, mox obviare iudici non extimuit; et reddens coram eo testimonium veritatis, annuntiat Evangelium, sancta Domini prædicat, profanationibus deditum vulgus exhortatur, arguit male credulos, luituros cum auctore falsario æternum profert incendium. Quem continuo iudex sævo commotus furore carceri deputat; arctioribus macerandum vinculis commendat.

2. Tunc etiam Leovigildus monachus (3), Eliberi primogenitus, plenæ juventutis, vir sanctus, justus, et timoratus ex cœnobio sanctorum Justi et Pastoris, quod est in interiori montana Cordubensi, loco qui dicitur *Fraga*, inter clivosa montium, et condensa sylvarum confini viculi Lejulensis, qui a Corduba distat quinque milliarios lustras^f, quo se nuper moraturus contulerat, martyrio potiturus advenit. Et priusquam forum intraret, instituendi se gratia nos inquirens, obsecratur, precatur, exoptat, ut conatus suos nos precibus juvaremus, eique benedictionem consummandi agonem traderemus, promittens se nostri curam gerere ante Dominum. Cumque a nobis

^a Quasi dicat quibusdam veluti experimentis. MORAL.

^b Bene Sollerius: Scribendum videtur *Pinnamelariensi*, ut describit Eulogius ipse, lib. III, c. 11.

^c Id cum Schott. *aulam*.

^d Recte quoque id. Sollerius: *Nempe deposita in basilica sanctorum Faustii, Januarii et Martialis*.

^e Corpora sanctorum Georgii et Aurelii captaque Fatalix seu Sabigothonis, anno 858, translata fuere

ex Corduba Parisios ab Usuardo et Odilardo monachis Gallis. Quorum translationem, quam Ambrosius Morales ignoravit, Mabillonius vero ex monacho Aimoino edidit sæcul. IV, Actor. SS. Benedictinor., part. 2, visum est nobis transcribere pro Appendice, ut nec hoc desit nostræ editioni.

^f Viginti longo circuitu significat. MORAL. Sed Schott: *Viginti quinque potius censendi sunt*.

firmatus in pace discederet, mox coram iudice suam A relaturus professionem assistens, dat testimonium fidei secundum ceterorum constantiam: qui cæsus alapis, conviciisque distentus, illico apud sævos carceres traditur alligandus. Ibi se famuli Dei alterno fovent consultu, roborantur in invicem: sicque pari voto connexi, cum jam mactationis hora instaret, præire sanctus Christophorus beatum Leovigildum reverentia ætatis exoptat, postmodum ipse ruiturus. Et ita hoc ordine uterque interiit, XIII Kalendas Septembris, æra qua supra. Quorum corpora suppositis adusta in incendiis antequam penitus urerentur, fidelium cura erepta, apud basilicam sancti Zoyli sepulta sunt.

CAPUT XII.

Emila et Hieremias martyres.

Post non longo iterum intervallo, duo adolescentibus illustres ex civibus Cordubensibus, nobili familia procreati, ad palæstram martyrii cucurrerunt. Emila scilicet et Hieremias, qui ab infantia sua apud basilicam sancti Cypriani litteras b edocentes, unus ad ministerium diaconi consecratus, alter in habitu laicali debebat simpliciter. Et quoniam uterque Arabico insigniter præpellebat eloquio, ferunt tanta per eandem linguam in eorum vatem volubilitate egregium Emilam exaggerasse opprobria, ut præcedentium martyrum convicia obliviscerentur, cernentes horum prosecutiones contra suum dogmatismum acriter invalere. Et idcirco non jam solummodo de mortibus resistentium sibi excogitare cœperunt, verum etiam totam extirpare Ecclesiam ruminarunt. Quoniam nimio terrore tot hominum recurrentium ad martyrium concussa gentilitas, regni sui arbitrabatur excidium imminere, cum tali etiam virtute præcinctos parvulos prævideret. Quos per carcerem maceratos, postremum gladio vindicæ peremerunt. Et cum totus ille dies clara esset serenitate lustratus, subito eadem hora qua decollati sunt, vehemens tonitruorum fragor exurgens mundo incutitur: spargit radiantia lampadam fulgura æther; superos avelli cardines existimares. Armatur nube grandinum axis; fusca tur dies: turbinibusque inficitur aer: pios cecidisse athletas elementa fatentur. Quorum corpora equuleis suspendentes, ultra amnem statuunt (1), XVII Kalendas Octobris, æra qua supra.

CAPUT XIII.

De Rogelio et Servio-Deo martyribus.

1. Cum adhuc (1) præfatos martyres ergastula haberent, ecce alii duo supervenerunt, eandem quam cæteri professionem tenentes, eodemque voto hostem fidei expugnantes. Quorum unus Eliberi progenitus, ex vico qui dicitur c Parapanda, monachus et eunuchus jam senex provecæque ætatis, nomine Roge-

lius, advenit. Alter Servio-Deo vocatus, spado adhuc juvenis ante paucos annos ab Orientis partibus ultra maria in prædictam urbem habitaturus peregrinus accessit. Hi vero pari se fœdere colligantes, unum propter justitiam Dei, usque ad mortem certandi votum gesserunt, nullo casu ab invicem recessuri, quousque cœlestia sanguine mercarentur. Ideoque (2) sanum illud sacrilegorum petentes, in quo exceptum vulgus abominabiles ritus sæpius reddere convenit, transcendunt limina, turmis se ingerunt, prædicant Evangelium, sectam impietatis subsannant, arguunt cœtum. Appropinquare regnum cœlorum fidelibus, infidelibus autem gehennæ proponunt interitum, quem proculdubio ipsi incurrent, nisi ad vitam recurrerent.

B

2. His et hujusmodi verbis populum exhortantes, necdum ab ore eorum sermo recesserat, et ecce, quasi crepitans in sentibus rogos, cohors malignantium adversus Dei famulos exardescens, cædit, lacerat, percutit, obruit, nititurque perinere sanctos, qui delubrum suum intrare præsumperant (quod apud illos quoque grande facinus reputant), et nisi iudex adesset, qui quodam privilegio potestatis insanientis populi murmur compescuit, tunc jam vitæ spiraminibus privarentur. Quos ereptos cædentium manibus, carceri deputans, astringi ferro gravius jubet, furibusque admiscet. Ibi etiam adhuc prædicant, prophetizant, instare mortem tyranno annuntiant, laudant religionem, vanitatem refellunt. Et cum penitus vigor membris deesset, qui ferret supplicium, non tamen destitit lingua usque ad mortem a præconando veritatis oraculo. At vero pro eo quod templum suum evangelizando intrassent, decernunt eos tyranni et d consules, prius manibus pedibusque abscissis, decollari postremo. Gaudent tali decreto famuli Christi: exhilarantur oppido hujusce mortis sententiam excepturi. Instat ferocissimus carnifex, clamat, fremdet, minatur, festinare ad pœnam jubet electos, quos utique cernebat majorem migrandi habere affectum, quam idem inferendi interitum gerebat. Quis illius horæ, fratres charissimi, crudelitatem exponat? quis referat clades? quis cruces annuntiet? quis denique admirabilem sanctorum enarret constantiam? Cum et ipsa gentilitas tali spectaculo D stupefacta, nescio quid de Christianismo indulgentius sentiat.

3. Igitur statuti in loco decollationis martyres sancti, antequam lictor admoneret, palmas extendunt, lacertos parant, injectumque e jugulum ulnis excipientes, in diversa manus dissiliunt. Deinde cruribus amputatis, nulla compuncti tristitia, abscissis denuo collis corruerunt. Quorum cadavera, ut erant truncata, patibulis affligentes, ultra fluvium crucibus

a Dies in Usuardo, Adone, Equilino, et Cordubensi breviario concordat. MORAL.

b Fors. addiscentes.

c Ignotus nunc vicus, ait Morales: sed quam sit notus, norunt fere omnes: de quo consulendus Hen-

ricus Florez, tom. XII *Hisp. Sacr. tract. 37, cap. 6, num. 247. Parapanda Græca vox est, quæ Latine ad omnia sonat, inquit idem.*

d Id est magistratus. BOLLANDI ad 16 Septembris.

e Id est gladium, vel securim. Id.

Th. 0-
700/05

cæterorum adasciscunt, xvi Kalendas a Octobris, æra A qua supra.

CAPUT XIV.

Consilium Christianos disperdendi, quod rex cum proceribus inivit.

Præterea martyrum causa ethnici conturbati, ipseque rex in furorem maximum concitatus, varia corde præmeditatur quibus posset intentionem sanctorum reprimere. Sciscitatur etiam sapientes, explorat philosophos, regni que sui consules super hac re percontatur. Qui omnes unanimiter in perniciem conspirantes fidelium, comprehendi Christianos et vinculari sub artissimos carceres decreverunt (1). Tunc jam proculdubio enecandi eos difficultas fuit adempta, si quisquam vasis sui temerarius exprobrator ultra occurreret. Ilac nos miseri opinione comperta, diffugimus, abimus, evagamur, delitescimus, timidoque discursu et habitu demutato nocturna silentia carpimus. Decidente folio exturbamur, crebro mansiones mutamus, tutiora loca requirimus, ac tremebundi undequaque dilabimur, mori formidantes per gladium, quandoque morituri per debitum. Qui ideo forte martyrium fugimus, non quia timemus mortem, quæ quandoque ventura est; sed quia indigni sumus martyrio (2), quod quibusdam, et non omnibus datum est. Qui enim nunc martyrizantur et martyrizandi sunt, ab initio mundi præscripti sunt, dicente Apostolo: *Quos præscribit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, illos et glorificavit* (Rom. viii, 29, 30).

CAPUT XV.

Christianorum perturbatio, et eorumdem variae sententiæ in concilio episcoporum Cordubæ congregato.

1. Multi igitur horreo inutiles Dominico, ejecti foras de rete apostolica ab ep, qui non ut bonos vasis recondere, sed potius ut stipula inextinguibili meruerunt incendio deputari; nobiscum vel fugere, vel compati, vel etiam delitescere recusantes, pietatem relinquunt, fidem prævaricantur, abdicant religionem, Crucifixum detestantur. Seco (proh dolor!) impietati tradentes, submitunt colla dæmonibus, blasphemant, detrahunt, subvertuntque Christicolos. Plurimi etiam, qui pridem nobiscum sano sensu victorias martyrum prædicabant, constantiam efferebant, laudabant tropæa, extollebant agonem, tam ex sacerdotibus quam ex laicis; sententias mutant, aliter sentiunt, iudicant indiscretos quos hactenus felicissimos asserebant, pro eo quod ipsi sancti infirmioribus nolentes compati, suæ potius tranquillitatis et pacis commoda, quæ in cælestibus sanguine mercari fidebant, quam putant Ecclesiæ inter scopulos perfidorum consulere studuerunt: quibusdam ex lege sententiosis, immu-

^a In sequenti post Emilam et Hieremiam die hi martyres perimuntur, quos nullum Breviarium commemorat. MORAL.

^b Hoc namque erat imbecillioribus, et qui marty-

rationem oris sui, ac linguæ versibilitatem quasi roborare nitentes. Non pendentes quod nullus tanta præscriptus militiæ, et cælesti curiæ annumerandus, instante hora vocationis, nexibus retineri posset mortalibus: cum quotidie in Scripturis sacris nobiscum perlegant, quod nec vita, nec sæva pericula, nec ipsa etiam mors sanctos a charitate Domini nostri Jesu Christi avellere unquam prævaleant (Rom. viii, 35 et seqq.).

2. Illi autem, qui ab initio actus non destiterunt infamare sanctorum, sædaque susurratione eorum conati sunt intentionem evertere; bellum quod militibus gloriosis nequiverunt inferre, in nos crudeliter vertunt (1): nosque auctores hujus rei existere asserentes, nostro instinctu illa omnia perpetrata fuisse accusant. Adeo ut quidam illius temporis publicæ rei exceptor, præpotens vitiis et divitiis, solo Christianismi nomine denotatus, operibus autem Deo et angelis ejus ignotus, a principio certaminibus beatorum infensus, detractor, derogator et infamator eorum, iniquus, tumidus, elatus, superbus et improbus; quodam die (2) præsentis concilio episcoporum multas adversum me, linguam commoveas, exaggeraverit contumelias. Anathematizare sanctos decernit talia meditantes, maledicere imperat, persequi stylo jubet electos. Verens infelicissimum omnium, ne jacturam honoris patiat, Cui non solum nullam reverentiam sanctis exhibere studuit, verum etiam prædicare sinistrum esse, quod agunt in populis, præcepit.

3. Et quanquam metu compulsi, seu metropolitanorum iudicio, qui ob eandem causam tunc e diversis provinciis a rege fuerant adunati, aliquid commentaremur, quod ipsius tyranni ac populorum serperet aures (3); inhibatum esse martyrium, nec licere cuiquam deinceps ad palæstram professionis discurrere, præmisso pontificali decreto, ipsæ litteræ nuntiarunt: eademque scheda minime decedentium agonem impugnans, quod futuros laudabiliter extolleret milites percipitur: verumtamen allegorice edita, nisi a prudentibus adverti non poterat. Non tamen (4) inculpabile illud fuisse putamus simulationis consultum, quod aliud gestans et aliud sonans, quasi a discursu martyriali plebem compescere videbatur. (5) Quinimo, nisi legitima satisfactione, saltem pro plebe nullatenus remittendum esse confitemur.

CAPUT XVI.

Habdarrahman rex subito moritur; filius eius Mahomad in regno succedit.

1. Denique, cum ex omni parte Christianis immereret interitus, ardensque immani furore comminatio principis multos electorum errare compelleret, plerique nobis illam exprobrationem Israëliticam, cum se gravius opprimi cernerent, inferebant, di-

rio impares erant, permissum divinæ legis indulgentia. MORAL.

^c Contra hos tum primo libro, tum etiam in Apologético Eulogius fusius disputat. Id.

centes : « Videat Dominus et judicet, quoniam A
 sustere fecistis sudorem nostrum coram hoc tyranno
 et servis ejus, et præbuisistis eis gladium ut occide-
 rent nos. » Crescente etenim numero martyrum,
 crescebat in majus iracundia principis, augebatur-
 que fidelibus conturbatio, ut pene casus nostri olim
 Pharaonicis contra Israel persecutionibus compu-
 tarentur. Qui sicut ob interventum Moysis ad Pha-
 raonem pro populo Dei acrius Ægyptii desæviunt,
 et operum gravissimorum importabili calamitate
 subditos opprimunt; ita quoque et nos ex eo, quo
 sancti ad prælium descenderunt, ut loquerentur ex
 nomine Domini nostri Jesu Christi coram rege, et
 profiterentur consulibus et iudicibus evangelicam
 veritatem, proderentque falsitatem vasis iniqui, so-
 lito asperius evertimur, et funditus a ministris dæ-
 moniorum perdedi insequimur.

2. Cumque tanta coarctati angustia crebrius ge-
 meremus, et latentibus ac vagantibus nobis (1), de-
 nuo pontifex horribili carcerum specui traderetur,
 nullusque nobilium laicorum ingredi fores a auderet,
 futurum in perendie ergastulum metuentes; cæpit
 rex alta ædium petere, scanditque sublime solarium,
 oppida lustraturus, confestimque e regione (2) pen-
 dentia stipitibus sanctorum corpora intuetur. Con-
 tinuo suppositis ignibus cremari ea præcepit. Quo-
 rum cineres, Deo fautore, per loca sancta repositi
 sunt. Et, o admiranda potentia Salvatoris, et stu-
 penda virtus Domini nostri Jesu Christi! qui semper
 quæsitus in tribulatione assistit, pulsatus aperit,
 invocatus exaudit. Nam os illud, quod sanctos Dei
 comburi præcepit, repente eadem hora divinitus
 obstruitur, lingua vero, angelo percutiente, repressa,
 suo hærens palato, ultra fari non potuit. Sicque
 portantium manibus in stratam reductus, quadam
 noctis ipsius hora spiritum reddens, priusquam
 rogos sanctorum cadaverum exstingeretur, idem
 vita exemptus, æterno clybano deputatus est, relin-
 quens successorem imperii Mahomad primogenitum,
 hostem Ecclesiæ Dei, et Christianorum malivolum
 persecutorem. Qui ingenito quodam odio sæpius
 quæstionem adversus fideles proponens, non illo in-
 ferior esse meritis apparuit, cujus nomine insignitus
 ostenditur. Nam ipso die, quo sceptrum regni ad-
 ceptus est, Christianos abdicari palatio jussit, digni-
 tate privavit, honore destituit: multa postmodum
 in nos mala irrogari disponens, si regni felicitate et
 prosperis potiretur eventibus (3). Nos autem, in-
 stanti sine opusculi, spem nostræ incolumitatis in
 Domino collocantes, non timeamus quid nobis faciat
 homo. Credentes nos ubique advocati nostri Domini
 Jesu Christi interpellatione salvari, qui dixit:
*Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad
 consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20). Amen.*

^b OBSECRATIO AD CHRISTUM EJUSDEM EULOGII IN COM-
 PLEMENTUM LIBELLI SIVE PRO OMNI LAPSU QUI IN
 HOC OPERE COMMISSUS EST.

Ecce, Domine Deus meus, Alpha et Omega, princi-
 pium et finis, verus Emmanuel noster, initium vitæ
 meæ, plenitudo animæ meæ, perfectio salutis meæ,
 zelo tuo accensus, amore sanctorum tuorum com-
 pulsus, fratrum charitate coactus, parvipendentium
 mutationi compassus, odio inimicorum tuorum com-
 motus, tantillus scientia, ingenio parvus, exsilis in-
 tellectu, spectamine bonitatis ac misericordiæ tuæ
 magnanimus, fretus pietate, clementia roboratus,
 aggressum opus, te adjuvante, perfecti atque conclusi,
 sicut potui, non sicut debui, imo sicut tu mihi posse
 dedisti. Aperui os meum, Domine, et locutus sum,
 quia tu jussisti; et quantum voluisti, implesti, atque
 ad enarrandum justorum tuorum actus justissimos
 cor iniquitate dejectum coegisti. Armasti ad præco-
 nandum laudes tuas impeditam sceleribus linguam;
 et os meum, quod sera vitiorum diu obstruxerat,
 subito quadam præditum agonia, ad tuam elucubrandam
 fidelia testamenta reserasti. Verebar, Domine Deus
 meus, opera mea, et sollicitus de proprio manens
 facinore, licet emendationis differrem remedium,
 meditabar tamen de iniquitatibus meis penes me-
 metipsum probatum sæpius testimonium: perpen-
 debam iudicium, debitum mei reatus cogitabam vin-
 dictionem. Et cum apud te notitiam facti sui mens
 consternata deliquis manere cognosceret, vix cælum
 audebat intendere. Tu vero linguam meam quasi
 ministeriis tuis aptam ad sacramenta cœlestia ordi-
 nanda dignaris impellere. Nam quod exiguis meis
 meritis materiam tanti meriti construere intentavi,
 et quod immundus munda disserui, et quod sordidus
 sancta sanctorum disposui; non superbix tumore
 subnixus, sed humilis et abjectus, gratia acquiren-
 dorum præmiorum, et patrocini potiendi sancto-
 rum hoc egi: vel certe ut penes te ingratus non
 essem talenti collati, aut etiam ne res cælo dignæ,
 nullo astipulante, oblivioni traderentur perenni.

Tu, Domine Deus meus, scisti affectum meum, pe-
 netrasti intentionem, votum intellexisti, et causam
 talia commentandi non ignorasti. Tu parvulo in-
 stinctum dedisti, miserrimum adjuvisti conatum,
 erexisti ad grandia imbecillum, et invalidum animo-
 sum fecisti. Neque enim, Domine Deus meus, ad
 tanta me prælectum fieri opinatus sum, ut ego tan-
 dem essem elucubratio gestorum sanctorum, qui
 gram gravium operator peccaminum. Nunquid si ego
 mentior, tu testis non es? si falsum astruo, nonne
 vides? si aliter quam fuit affirmo, tu poteris igno-
 rare? Si non profero veritatem, non latere te potest,
 qui omnia nosti. Certe tu cuncta consideras, pen-
 tras universa, secretum intelligis, vides profundum,
 omneque tibi patet arcanum, et totum in præsentem
 tibi manens, præteritum et futurum in tuo cuncta

^a Hoc est: domi se continerent nobiles Chri-
 stiani, pedem inde efferre non audentes. MORAL.

^b Sic fuit in exemplari hic titulus, quemadmodum
 et ille sequentis precectionis MORAL.

^c Schott. mutationi.

volumine ascribentur. Et quod inspiratione tua A mens provocata ruminavit, et quod prædita cœlestium gratiarum virtute elicuit, et quod vanæ laudis stimulata compunctionibus affectavit, et quod ibidem lapsu linguæ nolens incurrit, apud te reposita manent, universaque tuis examinationum libris exarata sunt.

Hinc ad te, Domine Deus meus, vario corruptus facinore rediens, multiplicis scelere, iniquitate prælargus, quæso, peto, imploro, ut de illa ineffabilem clementiarum sede beata obsecrantem intendas, aspicias consternatum, adsis roganti, ut prius abdita cordis mei emundans, liberum in constituendo te semper statuas. Purgesque deinde satum opusculi hujus, si quid zizanix pravi sensus subtilis circumventio tentatoris in ea, me non volente, aspersit; si quod loliorum devixæ prosecutionis, ignorante me, seminavit. Quidquid ibidem erroris casu respirat, quidquid resonat impolitum, quidquid a te alienum est, quidquid a te procul est, omne quod te ignorat,

cuncta quæ tibi obstant, tuamque voluntatem refellunt, et nesciunt pietatem; tu cuncta, omnipotens Deus meus, erudera, ablue universa, totaque purificando sanctifica; ut tam sit Domino Deo meo hoc opus acceptum, quam sanctis angelis tuis gratiosissimum. Impetret mihi gratiam tuam, sanctorum hauriat benedictionem, obtineat pacem Ecclesiarum. Deferat tibi articulum temporis hujus, recenseat coram te populi tui calamitates, teque super latibulum meum, quo ista dicto, respectu miserandi convertens, diluat omne facinus, ad quod me tentatoris versutia ritu priori, cedente fragilitate, illexit. Sit custos coronæ meæ, sit tutor vitæ meæ, sit mei provector ad præmia sempiterna, ut idem per te sanctificatus, *Memoriale sanctorum* dicatur, et me inter memorias electorum tuorum sua conscribas obsecratione. Per te Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto unus, sempiternus, et immortalis es Deus in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER TERTIUS.

PRÆFATIO.

Cum igitur præcedentium voluminum series afatim impiorum crudelitatem, quæ diu inexpugnabilem virorum constantiam enisa est fatigare, digresserit, veroque assertionis gressu ortus, ætates, actusque helligeros percurrat sanctorum; plus aliquid reor, sævitix in nos commissum tertius hic liber non sine ingenti vulnere pandet. Nec me quidem supercilio arrogandi hac occasione uti intendant, quod tantæ materiæ parvi admodum, et (ut ita dixerim) vilissimi ingenio fulcimen adhibuerim; aut forte non res veras nos elucubrasse condemnent, qui eo intuitu operis hujus concinnavimus structuram, quo nimirum omnia æquitate districti judicis in futuro novimus dijudicanda, quem nec fallere abdita cogitationum, nec qualitas operum potest. Nam ego, qui scio suo quemque oneri coram Domino subjacere, cur propriis diu gravatam substantiam meam molibus externo pondere deprimere vellem? Aut quid commodi compicto mendacio mihi conferri sperarem, ex omni postmodum verbo rationem pensurus? Sed hinc agitur tenuis scientiæ venulis mens contenta, quod rem, non dicam magni fluminis tantummodo, verum etiam immensi æquoris affluentia necessario irrigandam attentat, quæ vix parvissimi stillicidii sudorem irrorans, quasi quasdam coactitil et extorti liquoris guttulas profluit. Nec ab re fessi viatoris comparatione impetiar, qui vigore virium enervatus, sæpius in itinere sedens, eo vehementius conlassatur, quo crebrius per loca varia compausatur. Ita et nos totius ubertatis experte scientiæ, quasi debilitato gradu per invia

locutionis residemus, pigroque (ut ita dixerim) gressu vix opusculorum limitem contingentes, ubique finem loquendi optamus. Et tunc magis magisque debilis viator quassatur, cum se jam de per- C ventione itineris gaudere sperans, denuo ex improvise emergere sibi adhuc inopinatum conficiendum cernit spatium. Unde et nos, qui jam finisse opusculum credebamus, ac veluti procellosum mare in naufragio transmissum remigio lætabamur, et optati portus salvi fruebamur quiete; nunc aliud fortuito contuemur supervenisse, quod operæ pretium præmissis opusculis sit addendum. Tendimus igitur parçitate facundiæ coarctati, tendimus imminentium persecutionum casibus occupati; et quasi in contrarium vento surgente, in altum nos demum devolutos pelagus inhorrescimus. Confidimus autem ejus nos incunctanter bonitatis juvamine prosperari, qui dignos nos eorum visu et amicitia dijudicavit, ut quorum fruebamur dulcedine, etiam tropæis imbueremur.

CAPUT PRIMUM.

Initium regni Mahomad regis.

Cæterum, ut in fine secundi operis annotatum est, adepto Mahomad patris imperio, confestim in promptum odium contra nos prorumpens, ipso die, quo fascibus infulatus, solium regnaturus conscendit, Christianos omnes palatio abdicans, indignos aulæ principali ministerio promulgavit. Quos iterum post non longo intervallo sub tributario censu præscribens, plures præmio regali privavit, qui dudum militaribus a vescebantur annonis. Et quia scri-

^a In Sanctio martyre de his Christianis nobilibus, Saraceni regis tyronibus, jam dictum est. MORAL.

ptum est : *Secundum iudicem populi, sic et ministri* A
ejus (Eccli. x, 2); ipsis per idem tempus guber-
 nacula urbis committit, qui consimili zelo con-
 troversiae adversum Dei populum laborantes, eum
 ubique affligerent, everterent, et opprimerent; ut
 non solum vatem suum nullatenus infamari præ-
 sumerent, verum etiam terroribus compulsi abomi-
 nabilem confiterentur culturam. Sic quoque mœ-
 ror importabilis et persecutio truculenta undique
 nobis obvians, plerosque prævaricationis laqueo im-
 mergebat.

CAPUT II.

Prævaricatio illius exceptoris, qui pridem sanctos
anathematizari compulerat.

Multi autem sua se sponte a Christo divertentes B
 adhærebant iniquis, sectamque diaboli summo co-
 lebant affectu, sicut ille spurius, et sanctorum be-
 nedictione indignus, de quo in libro secundo memi-
 nimus, agit. Qui sæcularis reverentiæ pompam re-
 bus præponens cœlestibus, Inauditaque libidine pro
 Deo officium venerans, post bisseño mense, quo san-
 ctos anathematizari decreverat, nosque fœdis con-
 vicis impetierat, honore dejectus est. Gratia itaque
 dissertudinis linguæ Arabicæ, qua nimium præditus
 erat, solus e Christianis a consulibus in officio
 exceptoris detentus, post aliquos menses et palatio
 et ministerio est abdicatus. Quod factum non leviter
 ferens, cum se dejectum aspiceret, privatumque
 tanta dignitate altius suspiraret, præstantius Deo
 mori, quam non vivere sæculo eligens, continuo C
 fidem sanctæ Trinitatis spernens, cedit sectæ per-
 versitatis, et nequaquam se Christianum vult jam
 ultra videri. Quapropter in deteriora conversus, qui
 nusquam simplicia meditatus fuerat, exsul Christianis
 effectus, adunatus gentilibus, crebroque discursu
 illud impietatis delubrum, quasi unus e ministris
 diaboli frequenter ingreditur, expulsus de templo
 Domini, quod dum adhuc fidelis existeret, sera ac
 pigra visitatione incoluit. Scriptum est enim : *Non*
habitabit in medio domus meæ, faciens superbiam :
et qui iniqua loquitur, non direxit in conspectu ocu-
lorum meorum (Psal. c. 7). Idem vero post nega-
 tionem in honorem pristinum restitutus, palatio
 reformatur, quo pedica et hamus cæteros illi-
 ciendi existens, foret aliis in prævaricationis scan-
 dalum, qui causa gloriæ temporalis sibi fuerat la-
 queus. D

CAPUT III.

Destructio basilicarum.

Interea cum sæpius contra Dei catervam sæva
 principis conspiratio inolesceret, affligeretque ubi-
 que Christicolæ, et nec sic omnes generali dilapsu,
 ut fidebat, ad ritum suum proruerent, jubet eccle-
 sias nuper structas diruere, et quidquid novo cultu
 in antiquis basilicis splendebat, fueratque temporibus
 Arabum rudi formatione adjectum, elidere. Qua

* Stipendium intelligo quod singulis mensibus militibus persolvebatur. MORAL. Hinc potest suppleri
Glossarium Cangeanum.

A occasione satrapæ tenebrarum inde capta, etiam ea
 templorum culmina subruunt, quæ a tempore pacis
 studio et industria patrum erecta, pene trecentorum
 a diebus conditionis suæ numerum excedebant an-
 norum.

CAPUT IV.

De seditione provinciarum.

(1) Et quia undique ditionum insurgentia bella
 magnam ei molestiam inferebant (nam libere in
 cunctis Hispaniæ urbibus, quæ vigore potestatis et
 egregii potentia intellectus, largoque munere præ-
 miorum pater suus acquirendo domaverat, et obs-
 derat, hic privilegium dominandi gerebat : præser-
 tim cum et ex aliquibus locis (2) cæsum et fugatum
 exercitum suum cernens ubique imminui, ubique
 se gêmeret in deteriora converti); idcirco contra
 nos diu meditatum in futurum differebat perditionis
 interitum, tardoque ac pigro impetu ecclesiarum
 operabatur ruinas. Nam nullos credo Christianorum
 (nisi ista difficultatis obstarent repagula) secum
 pateretur morari. Quinimo, ut jam alibi præmissum
 est, si commodam regnandi haberet licentiam, Ju-
 dæos etiam a se repellere compelleret. Quo solius gen-
 tis suæ comitatu vallatus, his præesse solummodo
 mereretur, cum quibus inextricabilia æterni bara-
 lthri lueret tormenta, nec alterius diversitate reli-
 gionis unitas damnabilis culturæ scinderetur. Ex
 qua, Deo vocante, et per splendentia fidei sanctæ
 mysteria compungente, plures admodum recedentes,
 et pietati adhærentes, mortemque spe firmiori
 propter Christum excipientes, idem ingemiscebant;
 præter eos, qui nimia carnis impediti formidine,
 ardua cordis contritione Christo regi sub clamymde
 adhuc militant.

CAPUT V.

De odio suorum adversum regem, et de ipsius avaritia,
et de tributis Christianis impostis.

Cumque Ecclesiam Dei flammis invidiæ inurendo,
 interno cogitamine corrosus tabesceret, et suorum
 pacem affectaret, hæc et hujusmodi contra nos
 exercere disponderet; in nullo attamen divinam dis-
 pensationem humana procacitas prævalet immutare.
 Quæ eum cunctis odibilem, universis exosum, omni-
 busque execrabilem reddens, etiam domestico, et ut
 ferunt, pellicum suarum odio, vel maledicto impe-
 titur. Verum ut scriptum est : *Rex justus erigit ter-*
ram, vir autem avarus destruit eam (Prov. xxix, 4);
 hic idem inauditis cupiditatum fascibus ardens, mi-
 litum annonas demutilat, tribunorum coarctat do-
 naria, lunaremque præmiorum * discursum immo-
 nuit. Et cum sibi vilia admodum et pene exigua
 a vicinioribus locis reddi vectigalia cerneret (quia
 videlicet si culpa vulgi is ad sceptrum Deo dispen-
 sante admotus est, tamen hujus meritorum impro-
 bitate urbes ac nationes in stimulum recalcitrationis
 inductæ, non ad integrum tributis provinciarum eum

perfrui patiuntur, ideo in nos arma distractionis convertens, et ut lutum platearum domini planctu contribulat, quorundam Christianorum ejus optioni, favente, nequitia (si tamen Christiani, et non magis operarii iniquitatis appellandi sint) qui ut privilegium a chirographa exigendi obtineant, sortem Domini fideliumque conventum suo vadimonio vel crimine a rege mercatores, importabili census onere colla aggravant miserorum, quotidie plebem Domini pessimantes: illa proculdubio plectendi in futurum sententia, quæ talium condemnans excessus, ait: *Et qui pessimant plebem tuam; inveniant perditionem (Eccli. xxxvi, 11)*. Quibus utique secundum veritatis edictum felicius erat gravatis molarum pondere collibus profundo mergi, quam tanto pusillanimes perturbari scandalo (*Matth. xviii, 6*), aut tantam vim gregi parvo inferre, cui Patri dare regnum complacuit (*Luc. xii, 32*); in quorum conspectu Deus non est, et a quorum intuitu judicia Dei sublata sunt. Semper invidi, semper iniqui, ubique malitiosi; in alterutrum iracundi, in aliorum eversione pacifici, in confederationibus infidi, in conspirationibus conciti, in circumventionem versuti, in apparatu noxialis aptissimi; pro se invicem disparati, ad pendendum cæteros adonati, ad decipiendum excitati, ad miserendum pigri; in incessu tumidi, in assertionem superbi, in promissione dubii, in datione avari, in largitione parci; in acceptione avidi. Id promittentes quod dari nequeat; id conferentes quo frui non liceat; qui non dormiunt, nisi malefecerint (*Prov. iv, 16*), et consurgere ad iniquitatem festinant; qui lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (*Ibid. ii, 14*); et cum se Christianos esse pronuntiant, Christum quotidie in membris ejus crucifigunt, Judæ proditoris documenta sectantes, qui præceptorem, venaliter distrahendo pecunias, crucifigens, sibi quidem laqueum perditionis effodit, mundo autem libertatem debitam contulit. Hi vero se eidem incorporantes, cum redemptos ejus crudeli accusatione affligunt, et (quod non sine gravi cordis mei vulnere profero) quos tueri debuerant, quia sumus invicem membra Christi (*Ephes. iv, 25*), eum, (proh dolor!) negare compellunt.

CAPUT VI.

De insultatione procerum contra martyres.

His interim imminentibus malis, et hujuscemodi ærumnis Ecclesia vapulante, serunt ob hoc regem ingenti crapulatum lætitia, ampliora fidelibus scandala irrogaturum se promittere, et, ut alibi ^b taxatum est, dira incursatione, molestiaque contritum, si commodum regnandi successum diutius obtineret; adeo ut plerique procerum olim decedentium martyrum subsannantes constantiam, nobis referrent: Quo nunc abiit illa vestrorum virtus agonistarum? quo aufugit magnanimitas? quæ absorta teneritas delitescit? ubi se enervata fortitudo abduxit? Qui du-

^a Hoc est, ut tributis per chirographa exigendis præficerentur. MORAL.

A dum concitis gressibus certatim ad expugnandum dogmatism nostrum occurrentes, debita ultionem preempti sunt; nunc adsint, nunc veniant, modo properent, si divinitus inspirati, illud in veritate conservant certamen.

CAPUT VII.

De Fandila martyre:

1. Dum ergo in nos hujuscemodi irrisionibus insultarent, et hoc deludio nostram pene consummatam cladibus fatigaret miseriam; adolescens quidam Fandila, epehebus aspectu decorus, honestate vitæ probabilis, sanctus et timoratus presbyter inter has cædes sævæque discrimina ostium aditumque primus exercendi martyrium sub hujus tyranni privilegio patefecit. Hic itaque (1) ex urbe Accitanæ progenitus Cordubam discendi gratia veniens, totam pene pubertatem ibidem sub pædagogii traditione peragens, confestim ut adolescentiam adit, monastica oblectatus conversatione, illico monachis se Deo jngerit militaturus admiscuit. Qui aliquibus locis peragratis ac demutatis, in quibus ardens devota mens requiescere non poterat, ultimo (2) se in Tabanense cœnobium contulit. Ibi aliquandiu sub regulari disciplina vel regimine abbatis Martini demorans, perfectius in timore Domini claruit.

2. Et quoniam summæ humilitatis magnæque obedientiæ erat, idcirco gratia sanctitatis, qua cœlitus refulgebat, diu implorantibus ac rogantibus monachis cœnobii sancti Salvatoris, quod haud procul a civitate Cordubæ in parte septentrionis ad radicem Mellaris pinnaculi situm est, ad officium sacerdotale præelectus invite et (ut ita dixerim) violenter instantia vel præjudicio abbatis sui sanctam ministerium suscipit, et nihilominus jejuniorum, vigiliarum, orationumque solito propensius labores adaugens, ambulat de virtute in virtutem visurus Dominum in Sion, scalis meritorum erectus. Cujus venerabilem vitam, cunctisque necessario imitabilem conversationem, cum assatim digno laudum præconio eorumdem fratrum atque sororum, quibus præerat, relatione pandatur; eo tamen magnificentius declaratur, quo florentissimam juventutem animo robustiore transgrediens, gladio martyriali non cunctatus fuerit subdere.

D 3. Igitur, comitante ipsum perfectione timoris Domini, cum omnia terrena despiciens mentem cælo suspenderet, cuperetque dissolvi melius et cum Christo manere, quam rebus hæerere caducis; quodam die obfirmato vultu judici astans, prædicat Evangelium, impudicum exprobrat vatem, cœtamque noxiæ combinatum culturæ pædoribus (nisi respiciens pietatis fidem apprehendat) ultricibus luitorum poenarum incendiis protestatur. Hinc carcere trusus, et vinculis coarctatus, latronum mansionibus alligatur, principali postmodum sententia decollandus.

4. Quod factum judex regio intimari auditum non

^b Supra cap. 1.

^c Videsis not. sub num. 7, lib. 1.

differens, accenditur igne furoris immensi, et quodam hebetatus horrore miratur stupidus, quæ esset illa victrix audacia, quæ tantæ gloriæ non expaverit regem, tamque sublime vanitate et superbia caput, atque (ut se putabat) super omnia excellens talibus non reverentiæ ausibus propulsaret. Quamobrem eodem momento sub voce terribili episcopum comprehendere decernit; sed ipse, fugæ præventus remedio, salvatur. Nam ferunt, jam tunc eum nulla intercedente dilatione punire decreverat. Jusserat etiam omnes Christianos generali sententia perdere, feminasque publico distractu disperdere, præter eos qui sprete religione ad cultum suum diverterent. Et nisi hoc edictum consulto satrapum quassaretur (qui pro eo quod nullus sapiens, nemo urbanus, nullusque procerum Christianorum hujuscemodi rem perpetrasset, idcirco non debere universos perimere asserebant, quos non præit personalis dux ad prælium);^a exhinc credo jam funditus Christianismum nostrum partim gladio, partim prævaricatione extingueret (3). Fortissimum vero athletam gladio interficiens, patibulo ultra annum suspendi præcepit.

CAPUT VIII.

Gesta Anastasii, Felicis et Dignæ martyrum.

1. Quem sequens (1) alio die Anastasius presbyter, qui ab ineunte ætate apud basilicam sancti Aciscii Cordubensis disciplinæ et litteris eruditus, usque ad plenam juventutem ibidem in Diaconatus officio degens^b, postquam monasticam vitam, qua dudum fuerat spreto^c ministerio oblectatus (2), in senibus egerat, demum sacerdotio applicatur. Concito gressu, palatium petens adstat consulibus, hostemque fidei veridicis assertionum stimulis feriens, gladio confestim abscissus, suspenditur. Cum quo et Felix monachus, ex oppido Complutensi progenitus (3), natione Getulus, et quadam occasione in^d Asturias devolutus, ubi et fidem catholicam, et religionem monasticam didicit, eodem die hac professione decisis affligitur.

2. Cumque dies illa maximum cursus sui exprens metabulum, jam pene (4) in horam nonam divergeret, virgo quædam adolescentula, merito et nomine Digna, ex collegio venerabilis Elisabeth, cujus rationem liber secundus edisserit, Deo revelante et confortante, ad palmam processit. Paulo namque ante martyrium suum, assistere sibi per somnium videt puellam, habitu et specie percomptam angelico, rosas ac lilia manu gestantem. Quam cum de nomine causaque sui exploraret adventus: «Ego sum, inquit, Agatha, olim propter Christum diris attrita

A suppliciis, et nunc veni partem tibi purpurel muneris hujus conferre. Accipe libens donarium, et viriliter age in Domino; nam reliquias rosarum et liliorum, quas in manibus servo, post te ex hoc loco data sum migraturis.» Tali denique virgo sacratissima visu ac munere illustrata, cum e dextera colloquentis rosam susciperet, ruris admista cœlestibus ab oculis intuentis elevabatur.

3. Hæc autem puella, cum pro summa humilitate atque obedientia inter convirginales ultima se judicaret, essetque incomparabili apparatu obsecundatrix, nunquam tamen appellari se Dignam patiebatur, dicebatque cum lacrymis (5): «Nolite me Dignam vocare, sed magis Indignam; quia cujus meriti sum etiam nomine debeo insigniri.» Et cum a die revelationis suæ, amore compuncta martyrii, tacito cogitamine, quibus ad id posset indicis aspirare, sæpius ruminare cœpisset, sit affatim lictor horum instructa martyrio, quo quasi his præcedentibus hæc firmiori gressus succederet ad coronam. Ideoque apertis silenter cœnobii claustris, cum jam beatos pendere comperisset martyres, concito gradu judicem petens, cur fratres suos præcones justitiæ trucidaverit, assertionem intrepida percontatur. «An quia, inquit, Dei cultores existimus, sanctamque fideliter colimus Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum et verum Deum fatentes, et omne quod ab hac credulitate dissentit, non solum negamus, verum etiam detestamur, maledicimus, et confundimus; idcirco confodimur?»

4. Hæc et his similia sancto et immaculato oræ disserente puella, nihil cunctatus arbiter, lictoribus decollandam committit, qui mox^e delicatis inferunt jugulum collibus. Nec mora consternatis corruens membris, equuleo deorsum versa suspenditur, cæterisque trans flumen adsciscitur. Hoc namque orçne hi tres vocati, Anastasius, scilicet presbyter, Felix monachus, et Digna virgo beata eodem die dispariter ceciderunt, xviii Kalend. Julii, æra dcccxcii.

CAPUT IX.

Benildis matrona marty.

Denique hos sequens Benildis femina ætate jam provecta, et ut ferunt, non medie timorata, sub professione cæterorum occubuit xvii Kalendas Julii, æra qua supra (1). Quorum cadavera post aliquot dies ingenti concremata incendio, ad ultimum fluvii projecta, dispersa sunt.

CAPUT X.

Sancta Columba marty.

1. Cogimur vel numerositate certantium, vel delita sponsione votorum, in longam dictionis seriem

^a Exhinc ponimus cum Henschenio ad diem 15 Junii, quamvis Morales, Schottusque ediderunt, et hinc.

^b Hunc locum sequentes Henschenium ad diem 14 Junii sic restituimus, cum Morales et Schottus corrupte legant: Post monastica vita incenibus egerat. Vid. Sch.

^c Diaconi ordinis cujus est præsertim, ut vocabulum ipsum Græcis sonat, in Ecclesia ministrare. MORAL.

^d Hinc quidam hunc nomine et re ipsa Felicem martyrem in Asturiis passum scripsere. Id.

^e Non hic astipulamur Henschenio, qui correxit: delicati impetunt jugulum colli.

stylum protendere. Hinc est, quod ultra quam putabamus, in magnum codicem materies aucta opusculi, pene modum mediocritatis excesserit. Quia post tot funera et importabilium ærumnarum discrimina nullum prorsus talia opinaremur aggressurum. Nos tamen ab inchoatis nullatenus reticemus, quo cunctorum rationes, ut promisimus, enarremus.

2. Interea fuit virgo quædam nobilis et decora, Columba nomine, ex oppido Cordubensi progenita, præiati abbatis Martini, et Elisabeth, de quibus in præcedentibus memoravimus, soror. Quæ, cum inter bona parentum tenerrime in annis puellaribus degens, propositum Elisabeth sororis suæ, quod cum viro suo ^a Hieremia adhuc vulgo admisti gerebant, agnosceret (qui longe antequam monasterium peterent, multis se Christo religionibus inter conventus populi consecrarunt), persæpe genitorum relicto consortio, domum sororis frequentius visitans, talibus se consignandam votis exoptat, anhelaque hujus propositi ^b verna cupit existere. Confestim itaque terrena omnia spernere desiderat; sed adversatur puellæ intentioni genitrix repugnatura. Quæ etiam contra sobolem Elisabeth ejusque virum fœdis iracundiæ motibus excitata, graviter conqueritur, quod ita adolescentis illiceret animum, quod sicut se, et istam disperderet, mundumque flore suo vernantem dissipato matrimonio relinquentes, in solatio exterorum id cuperent congerere.

3. Inter hanc autem conflictationem (ut vulgi mos est), disquiritur ad copulam nuptialem puella, crebrisque interpellationibus secularitate involvere exoptant cœlestium thalammorum nuptiis divinitus assignatam. Et cum nec illa consentiret, nec mater desisteret, quo nihilominus nuptui traderetur; ipsa mater (Dei providentia) ex improvise molestia ægritudinis occupata, sub celeri vocatione mundo exempta recessit. Remanet Dei famula, non tam matris obitu contristata, quam lætior gratia suæ devotionis sine cujusquam præiudicio adimplendæ.

4. Verum nonnullo tempore in sancta religione apud urbem utrisque sororibus versantibus continuo expleto jam propriis (ut diximus) sumptibus Tabanensi cœnobio, eo se viri cum mulieribus Christo militaturi conferunt. Ibi sancta virgo terrenis se exuens, hæret cœlestibus, et mentem ad studium Scripturarum convertens, sit admodum eruditior investigandi ac disserendi sententiarum obscura. Crescit beatæ virginis sanctimonia, et late diffusa cœnobii fama etiam procul sitarum ad se urbium discursus invitat, quo talium exemplorum magisteriis imbuerentur. Hæc autem virgo sub fratris sui Martini et Elisabeth regimine manens, præcellit meritis, et gratia honestatis omnibus præit. In conversatione laudabilis, in humilitate sublimis, in castitate perfecta, in charitate firma, in exorando attenta, ad obe-

A diendum apta, ad miserandum clemens, ad indulgendum facilis, ad prædicandum diserta, ad instruendum prompta. His quoque virtutibus clarens, cunctorum in se provocabat affectum, omnibus normam speculumque sanctitatis existens. Et quia crebro adversarii tentationibus propulsabatur, ideo frequentioribus se coram Domino fletibus mactat; verens, ne diu congesta laborum vilissimi prædonis irruptione perirent. Hinc ad majorem sanctitatis cautelam erigitur, metuque hostis adactâ solertius ad summam virtutum districtiori vita contendit.

5. Hanc sæpe ægrimonis tentator macerat, immittit fastidium, speciem virorum præterdit, longum astruit victum, diversisque fatigat phantasiis. Quibus horribili metu compulsâ luget immaniter, ne lapsu ^B mortis a consortio dirimatur sponsi, cujus tanto se ardore charitatis asserebat interius esse conflagratam, ut quasi excisæ carnis cicatrice pro ejus desiderio mente vulnerata existens, nisi solo ejus intuitu in cœlis, nullo modo ^c se perhibebat posse sanare. Nullum unquam peccalorem quamvis gravioribus oppressum peccatis sermone suo læsit, de nullius actibus judicavit, de nullius desperavit salute, nec quemquam licet fœdis infamatum despexit rumoribus. Scio (referebat) versutias dæmonum, scio insolentias hominum, qui interdum ipsum maledictionis subsannatione impetunt, quem probatum dignioribus meritis habet Omnipotens. Multa sunt enim iudicio condemnata humano, quæ divino sunt probata et sanctificata consilio; et plerumque opinionationibus suis transgrediuntur homines divinam sententiam; dum cujus meriti apud illum quisque permaneat, nesciant; et tamen jam quasi præsagi occultorum, vel dignum prædicent, vel reprobum infament. ^C Cum utique inculpabilius, si ad se reverterent, judicarent; etsi quanto vel quali oneri unusquisque subjaceat, vel quo sit debito reus intenderet, nullatenus culpabiliter de incognitis disputarent. Sed agunt nonnulli hæc, quo in veritate exprobratio divina contra nos olim prolata firmetur, quæ ait: *Attendite et auscultate. Nemo quod bonum est loquitur: nullus est qui agat penitentiam propter peccatum suum; dicens: Quid feci? (Jerem. viii, 6.)* Qui proprii facinoris trabe neglecta, de festucis aliorum solliciti permanentes, quod levi susurrationis aure captaverint verum nihilominus et nullatenus incredibile esse affirmant.

^D 6. Nunquam autem virgo clementissima sine causa iram admovit, nisi cum forte aut infantulis, aut aliquam e sororibus negligentem aspiceret, quas solo intuitu oculorum redarguebat humiliter. Nunquam aliquando in cujusquam prorupit contumeliam, nunquam os ejus vaniloquio est occupatum, nusquam aniles et otiosas fabulas suis passa est admitti auctibus. Christum corde, Christum ore sæpius meditans, illam frequentius cum omni affectu canebat antipho-

^a Lib. II, cap. 4, aperte ostendimus hunc eundem esse Hieremiam, qui martyr eo cap. scribitur. MORAL.

^b Hoc est: cupiebat, relicto parentibus, in monasterium Hieremiæ transmigrare, et tanquam vernacula

ancilla ei adhærescere. Ib.

^c Recte Constantinus Suyskenus ad 17 Septembris: *Pro perhibebat lege perhiberet, uti et max sanari pro sanare.*

nam, quam in laudem sanctorum beati Patres suavi A cantu aptaverunt, « Aperi mihi, Domine, paradisi januam, ut ad illam patriam revertar, ubi mors non est, ubi dulce gaudium perseverat. » Cum his colloqui delectabatur, quorum mens spiritali virtute succincta, mortificata cum vitiiis et concupiscentiis membra gerebant, nec cuiquam se, nisi forte spiritalibus viris, et id perrarum ac serius, visendi præstabat accessum. Quia claustra feminarum a cellulis monachorum altis interjectis disparata maceris, licet unius patris gubernaculo regerentur, hæ tamen sequestratis se mansiunculis retrudentes, nulli omnino contuendi se facultatem præbebant. Sed si subinde aut fratribus congrua instaret necessitas, aut hospitem pia a impetraret humanitas, sola venerabilis Elisabeth per fenestram se exhibebat cernendam, quæ prior et totius erat mater vera monasterii.

7. Quodam igitur tempore petiit a consororibus Columba, ut inter ipsa clausura in quodam angulo cellula sibi daretur, quo secum sola demorans immunis a cæterarum strepitu fieret. Annuunt pro rogatu sanctæ sorores, præbentque adminiculum suo consensu augendi virginis sanctitatem, quæ aliquam etiam inde percipere confidebant mercedem. Ut enim præmio dignum est sanctæ conversationis studium, ita et erga pie viventes religiosus affectus. Nec distat a factis bona consensio, quæ non virtute animi, sed virium quasi satur defectu; ut cum forte non fuerit vigor corporis talia exercendi, sit mentis intentio similibus delectandi. Communia sunt enim operis sancti commercia, et eo fiunt Christo gratissima, quo simpliciter in charitate perfecta ad nostrum referimus commodum fraternæ sanctitatis studium.

8. Denique indepta benedictione sororum, exsors omni cœnobialium actione curarum, virgo venerabilis in contemplatione Dei et meditatione Scripturarum multum temporis perseverans, post crebra suspiria et fletus immensos, in quibus speciali munere supra plurimos cœlitus eminebat, denuo ad instruendos divinis pastibus convirginalium animos revertitur ad cœtum. Ferunt namque illam persæpe ternas et quaternas horas, necnon usque in medium diem in oratione decumbere; et cum nulla resonarent suspiria, nulloque singultu membra incuterentur, in magno tamen silentio fletum promebat: adeo ut subitus b matta, in qua illa prostrato corpore exorabat, humectum lacrymis pavementum ostenderetur. Maximum etiam in obsecrationibus stando spendens curriculum, in tantam subito ferebatur c theoriam, ut geminatus ex utroque oculo rivulus lacrymarum ad mentum descendens, in unum conversus meatum, crebra stillatione guttatim quasi e tecto in humum influeret.

9. Interea cum furor persecutionis, qui in excidium ecclesiarum fremebat, hanc feminarum col-

lectam urbi admoveret, in prædiolum, quod dudum sibi in confinio basilicæ sancti d Cypriani exstruxerant, sese conferunt retrudendæ. Hic jam constituta beatissima virgo incomparabiliter flebat, lugebatque ubertim, et suam quietem quam gerebat in montibus, et tumultus quos in urbe incurreret. Semper tamen et corde et lingua clamabat: *Tu nosti, Domine, quia diem hominis non concupivi super terram (Jerem. xvii, 16).* Semper prædicabat, semper orabat, semper Psalmos canebat, semper in ore ejus laus et benedictio Domini resonabat. Et quia virginum mansio præfati sanctuarii parietibus cohærebat, tantumque objectu maceræ a vestibulo altaris dirimebatur; si quem forte cantum sanctorum laudibus resonantem per natalitia martyrum audisset B a clericis psallentibus, confestim quadam jucunditate cœlestium desideriorum compuncta prorumperebat in lacrymas; ut non minus illam introrsus crederes proclamare: *Suivit anima mea ad Deum vivum; quando veniam et apparabo ante faciem Dei. Fuerunt mihi lacrymæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus? (Psal. xli, 3, 4.)* Ipsi etenim nexibus corporis, quibus in hac peregrinatione mens sancti cujusque retenta, ab illa ineffabili claritate sanctorum cum magna supernorum desideriorum siti exusta se jungitur, velut obstantibus murorum repagulis ne ad civitatem viventium concito, quo vult, gressu pertingat, quasi e regione onus membrorum sibi credens, resistere plorat et dicit: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus? Cum illo utique esse desiderat, cum quo Apostolus resoluta jam mortalitate cupiens permanere, dicebat: Dissolvi et esse cum Christo melius est (Philipp. i, 23).*

10. Verum indesinenter his votis sancta Columba insistens, cum plus aliquid, ut reor, in semetipsam cruciatus ipsa inferret, quam furens e imploderet carnifex, vigiliarum, jejuniorum, atque orationum scilicet continuando labores; quasi parva essent ista omnia, proprio et ultroneo in se voto illata tormenta, velut de suis etiam meritis, etsi majora exerceat, non confidebat. Ac metuens, ne centesimum virginitatis suæ fructum vacuum apud Patrem commodi reperiret, ad ineffabile martyrii indubia lucrum aspirat, quod peccatores etiam directo tramite in regnum mittit cœlorum, dicente Evangelio: *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Matth. xi, 12).* Hinc jam ardentius in amore Christi succensa, concitis ad eum gressibus cui fideliter servierat anhelans pervenire, quibusdam etiam revelationibus ad id frequenter impulsa; quodam die, irrupto latibulo, reseratis tacite foribus in forum digrediens, licet f incognita viarum urbis existeret, provido tamen exploratu, quo iudex moraretur, addiscit.

plationem. Id.

d Et hæc basilica intra urbem fuit. Id.

e Id est, inflictorum esset. SUYSKEN.

f Pro ignara. Id.

a Forte Imperaret. Suysken.

b Intextum ex sparto seu junco stramentum. Inde apud Ovid. in Fast. Scirpea matta. MORAL.

c Græcum est vocabulum, quasi tu dicas, contem-

11. Ibi cum pervenisset, ejusque astaret obtutibus, dat professionem catholicæ fidei, profert evangelicam veritatem, iniquum dogma retundit, auctoremque magni esse sceleris talia præsumentem annuntians, ipsum denuo arbitrum, quare se talibus sacrilegiis combinaret, blandis admodum verbis hortatur. Cujus speciem verbaque miratus, illico eam in palatium ducens, satrapum concilio repræsentat. Ibi adhuc proficitur, prædicat, admonet, omnes suæ potius debere salutem consulere quam vanis insistere deceptionibus, quibus eam transvertere conabantur. Dicebat etiam, non talem Christus habet sponsam, quæ immutari de pristina compactione ararum ejus prævaleat. « Nam quis ditior illo est, ut vos me cōpiis rerum credatis illicere? Quis pulchrior eo est, cujus speciei forma præ filiis hominum claret, ut vos me nuptu terreno arbitremini oblectandam? Quis cultus vel secta evangelicæ fidei veritate sanctior est, quæ per totum orbem apostolorum vocibus promulgata, æternæ spei credentibus præmium repromittens, omne prophetismum, quod ab illa dissentit, anathema esse in veritate non dubium est? Quamobrem relicta vanitate, verum Evangelii ducem requirite, quo melius filii lucis, quam genimina tenebrarum, mortisque soboles appellemini. Ille etenim dixit: *Qui sequitur me, non ambulabit in tenebris: et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum* (Joan. viii, 12, et xi, 26). »

12. Igitur cum fortissimam virginis constantiam consules universi adverterent, et neque immutari posse talibus imbutam oraculis cernerent, neque hortatum assertionis ejus ferre valerent: continuo ante fores palatii eam trucidari præcipiunt. Quam (1) cum summa reverentia (2) foro constituentes, (3) non se prius decollari permisit, quam præmio lictorem virgo sacratissima honoraret. Sicque pronior cervicem inclinans, in lapsu ^b juguli delicatum corpus sternitur. Nec mora, ut erat lineis indutum, cadaver sporta immissum alveo projici principes mandaverunt, nec sicut cætera occisorum cadavera, aut pro foribus neglexerunt, aut equuleo suspendebant xv Kalend. Octob. æra dcccxc. Quod post sextum diem illæsum et integrum quorundam solertia monachorum divinitus nobis allatum est, dignoque officio in Basilica (4) sanctæ Eulaliæ virginis et martyris, quæ in vico Fragellas constituta est, honorabilem meruit sepulturam. Hoc nobis ad fidem de ea relatum est.

13. Cæterum tu sacratissima, quæ utiliter Ecclesiam catholicam et vivens conversationis exemplo, et moriens celso meritorum instituis patrocinio, esto memor cultoris tui; erue me laqueis mundi, abstrahe perturbationibus sæculi, et confer post mortem requiem paradisi. Per Dominum nostrum Jesum

^a Consules hic pro magistratus vel gentis primoribus usurpavit. Sic lib. ii, cap. 1, annum *consulatus Abdarrahmani* pro ejusdem regni anno adhibuit. SUYSKEN. Vid. ibi Moral.

^b Jugulus hic pro gladio vel securi, qua jugulari

A Christum quæ vivit cum Patre et Spiritu sancto, unus et immortalis Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

CAPUT XI.

Pomposa virgo et martyr.

1. Igitur cum ad multorum notitiam ipso die rumor consummati martyrii prædictæ virginis pervenisset, et non solum totam civitatem verum etiam viciniore loca inserperet, virgo quædam venerabilis, nomine Pomposa, ex cœnobio Sancti Salvatoris, quod ad radicem Pinne Mellariæ constitutum est, quo dudum se cum parentibus, fratribus et cognatis Christo militatura contulerat (ex quo antea beatissimus Fandila ejusdem loci sacerdos olim descenderat); mox ut illud martyrium a dicentibus comperit, alio die ^c cita occurrit. (1) Hæc namque virgo beata parentum et propinquorum sanctam conversationem, quam gerebant in Corduba, ex qua erant progeniti, cernens, confestim avida mente tali se voto assignans, cum his simul mundum spernit, labentia deserit, integritatem promittit, mansuraque perenniter toto nititur conatu appetere.

2. Quapropter parentes ejus, distracto patrimonio, præfatum cœnobium construentes, in eo loco, qui ex eo quia ab antiquis congestos in illa celsiori rupe apum industria favos, (2) qui usque hodie permanent, majores nostri viderunt, Pinna Mellaria vocatus est. Ibidem autem se ad exercitium vitæ monasticæ collocantes, tradunt beatam hanc virginem inter illum suorum conventum pulchriorem gratia sanctitatis floruisse; et quæ ultimum per ætatem gradum tenebat, sit cæteris excellentiori culmine innocentiae ac simplicitatis merito sublimata. Tantoque in Scripturarum meditatione fortissima permanebat, ut, si fieri posset, non diebus, non noctibus a lectione vacaret, nisi quarumdam ingruentium tempestatum impediretur procellis. Si quid forte ad suam exaggeratum sentiret injuriam, illa quæ mactæ ^d humilitatis gratia promittebat, cuncta patienti animo sustinebat. Instabat vigiliis, jejniis, et orationibus crebrius incubabat, quibus favente Domino inviolabiliter votum posset conservare promissum.

3. Plura sunt, quæ de ejus sanctitate, referente nobis famulo Christi Felice monacho, ejusdem cœnobii abbate, cognovimus: quæ obtentu evitandi fastidium relinquentes, ad illud, quod eam sine dubio cœlo præmisit, quampropere festinamus. Cum enim summæ sanctimonie studium gereret, serviretque Deo fideliter, mox ut beatæ Columbæ martyrium comperit, illico interius igne conflagrata martyrii, fit admodum lætior tali nuntio recreata. Et quibus ad id posset pertingere passibus, tacito et singulari

solet, accipitur. Id. SUYSKEN.

^c Hinc plane deprehendimus, cum alium diem (ut cap. 9) Eulogius nominat, crastinum debere intelligi. MORAL.

^d Libenter hac voce cum Livio utitur. Id

cogitamine ruminat. Et, o miram vocationem Domini, et supernæ dispositionis aditum patefactum, quæ nullus prædestinatus a martyrio, martyrii gloria defraudatur; quo nemo cœtui Sanctorum ascriptus, humana potest illaqueatione teneri! Ferunt namque, quod multo satis ante hoc tempus hæc virgo ad martyrium convolasset, nisi quibusdam suorum impediretur repagulis, qui eam, causa sævientium persecutionum, alta servabant custodia.

4. Sed quid in se potest habere custodiæ conditio miserabilis, quando, sicut scriptum est: *Nisi Dominus custodierit, in vanum vigilat (Psal. cxxvi, 1)*, qui humaniter se quippiam custodire arbitrantur? Etenim ipsa superveniente nocte, consummata in Dei laudibus nocturnæ vigilia, unus e fratribus suis, cæteris quiescendi gratia regredientibus ad cubile, quasi divinitus moneretur, et certe non sine providentia Domini, arrepta clave portam monasterii inconsuetus aperuit, minimoque tantummodo clavo superposito retrusit. Ad quam illa silenter accedens, et clam ostium reserans, vadit per tenebras noctis cœlesti lumine illustrata: totumque illud iter vasta horridum solitudine ante lucis crepusculum transiens, clarescente mane urbem ingreditur, seseque obtatibus iudicis præsentari non differt. Ad quem sanctæ fidei rationem proponens, vatemque impudicum simplici exhortatione confundens, festim ille gladio trucidandam decernit, sicque ante fores palatii constituta, exempto capite consternatur XIII Kalend. Octob. (3) æra dcccxci. Cujus cadaver in flumen projicientes, quorundam mercenariorum studio in quadam fovea congestam desuper multo pulvere tumulatur. Ex quo iterum, Christo favente, post dies pene viginti industria quorundam monachorum inde abstractum, ad prædictum beatæ virginis Eulaliæ sanctuarium reportantes, digno ibidem sacerdotum et religiosorum ministerio, ad pedes sanctæ Columbe humatum est. Quod nihilominus divina credimus dispensatione peractum, ut quæ se in vita sua tanta charitate dilexerant, morte etiam ac sepultura indivisæ manerent, regnante Domino Jesu Christo in sæcula sæculorum.

CAPUT XII.

Abundius presbyter et martyr.

Ex hoc autem tempore, decem mensibus interjectis, quidam presbyter, Abundius nomine, de vico Ananellos, qui est in montana Cordubensi, exortus, ibidemque sacerdotium suum peragens (ferunt), quo-

^a Verbum *martyrio*, quod Schottus nescio quare omisit, occasione dedit Constantino Suyskeno ad diem 19 Septembris hanc notam subjungere: *Non quilibet prædestinatus; sed quilibet ad martyrium prædestinatus, ejus gloria non fraudatur.* Superflua est animadversio in lectione textus quam edidit Morales.

^b Et confragoso etiam per olivos et saxa itinere præruptum. MORAL.

^c Vides iterum forum ad arcem ipsam exstitisse. IDEM.

^d Recte Suyskenus: *Passim creduntur illi merce-*

rumdam commento, vel fraude gentilium, ad martyrium fuisse pertractum. Sed ille Dei famulus cum se quadam vocatione in sacrificium verum cœlitus aptari conspiceret, quo nolens ducebatur, grato animo adiit. Ac sic interrogatus a iudice, intrepida responsione rationem fidei pandens, ultimo scelerosum dogmatistam ejusque cultores veridicis assertionum objectis inculcat. Ideoque sub celeri indignatione peremptus, canibus et bestiis devorandus exponitur v Idus Julii, æra dcccxii.

CAPUT XIII.

Martyrium sanctorum Amatoris, Petri et Ludovici.

Succedenti denique tempore, quidam presbyter adolescens, nomine Amator, qui olim ex oppido Tuccitano cum genitore et fratribus suis Cordubam discendi gratia adventarat; et Petrus monachus, ac (1) Ludovicus contribulis noster, et frater Pauli diaconi, cujus martyrium liber secundus exponit, ex civibus Cordubensibus orti, uno se fœdere colligantes ad prædicandam evangelicam veritatem aptarunt; ideoque celeriter sub præcedentium professione perempti sunt II Kalend. Maias, æra dcccxiii. Quorum corpora fluvialibus immersa gurgitibus, Deo fautore, post aliquot dies littori exponuntur, et cum penitus nullam sæ quietis sanctus sacerdos notitiam dederit, manent tamen cæteri sancti venerabiliter in præcognitis locis repositi. Nam beatus Petrus in Pinnæ Mellariensis cœnobio tumulatur, Ludovicus in vico (2) Italicensis provinciæ, nomine (3) Palma, quæ Singilio flumine præsidet, digniter requiescit.

CAPUT XIV.

De Witosindo martyre.

Ea tempestate Witosindus quidam vir ætate jam plenus, ex provinciâ (1) Egabrensi, qui nescio ob quam persecutionem dudum fidelis sanctæ lapsus incurrerat, dum ad exercitum nuper indepti cultus adhortaretur, abnegat se ejusmodi sacrilegio manere infectum: quod vel carnis infirmitate, vel circumventionem diaboli subito sibi susceptum est. Illo momento cum talia fateretur, sub celeri indignatione peremptus est, æra qua supra.

CAPUT XV.

Helix presbyteri, Pauli et Isidori monachorum martyrium.

Præterea Helias presbyter jam senex ex provincia Lusitania, cum Paulo et Isidoro monachis adhuc juvenili ætate florentibus, sub priorum professione perempti sunt xv Kal. Maii (1), æra dcccxiv. Quoniam Christiani fuisse, aut a Christianis conducti, ut venerabile corpus flumini... subductum, humi mandarent.

^a Forte congesto. SUYSKEN.

^b Annus insequens jam nunc denotatur. Is fuit 834. MORAL.

^c Frustra, quid de hoc viculo dicere possim, inquiram. Id.

^d Hæc latinius emendanda; aut legendum: *fertur, pertractus.* SCHOTT.

^e De hoc oppido retro dictum jam est. MORAL. Schol. in lib. II, cap. 8.

rum corpora patibulis elevata, post multos dies Aetiam sacrae devotionis (2) insignitam stigmatibus con-
Bostico sinu conduntur.

CAPUT XVI.

De Argimiro monacho et martyre.

Inde praeterea Argimirus quidam (1) confessor, vir nobilis, et aetate jam plenus, ex oppido Egabrensi cognationem ducebat; et quodam tempore Cordubae Patriciae (2) censor a rege praefectus exstiterat. Cum semotus ab administratione iudicii, otium cenobii incoheret quietus, quorundam ethnicorum dolo vel odio circumventus, accusatur coram iudice de subsannio vatis sui, et exprobratur de professione divinitatis Filii Dei, quodque isto omnipotentem nullum alium fateatur, et illum vanitatis auctorem, ducemque asserat perditorum. Continuo Dei servus, sub grandi et ferocissimo iudicis motu conjectus ergastulis arctius coactatur. Quem coram se post aliquot dies jubens assistere, dum suis adhortationibus et lenociniis quoddam verborum profano ritui mancipare studet nec praevalet: pertinacem in sancto proposito militem Christi equuleo viventem imposuit, enseque transfossum peremit iv Kalendas Julias, aera dcccxciv. Cujus corpus cum post multos dies ex praeepto iudicis de patibulo deponeretur, cujusdam religiosi solertia sancti Aciscli basilicae deportatur, ac digno sacerdotum ministerio prope tumulum praedicti martyris, et sancti Perfecti humatum est.

CAPUT XVII.

De Aurea virgine et martyre.

1. Ea tempestate virgo quaedam nobilis, nomine Aurea, sanctorum Adulphi et Joannis martyrum, de quibus in praecedentibus memoravimus, b soror, quae a tempore collisionis eorum, devotionis praemio fungebatur, cum revelatis sacrae religionis studiis in coenobio Cateclariensi, quod antiquitus sanctae et gloriosae virginis Mariae nomini dedicatum est, commaneret (1) per annos ferme triginta et amplius, cunctis fidei suae notitiam donans, nec ullis adumbrata pavoribus, conversationem Christianismi sui patulo gerebat congressu. Et quia erat stemmatis ortu praecincta, grandique fastu Arabicae traducis exornabatur, nullus exterorum virginis fidem c incursare audebat, donec quidam suorum ex provincia Hispalensi, unde genus trahebat, divinitus, ut arbitror, concitati, quo jam debita ante mundi constitutionem virgini corona martyrii pararetur, et praestantius in caelestibus de consummato laetaretur triumpho, causa explorandi ad se perlato rumoris fidem, ac propositum virginis, venientes, callide contribulam suam gratia d sospitandi sese invisere mentiuntur. Quam non solum Christianam, verum

a Forte lenocinio quodam, aut lenociniis quibusdam, aut lenociniis quorundam verborum. Ita recte Schot.

b Artemiae igitur, de qua lib. II, cap. 8, filia MORAL. Hoc caput vitam continet SS. Florae et Mariae, quam nos post documentum martyrii edimus.

c Forte incusare. GUILLELM. CUPERUS ad 19 Julii.

etiam sacrae devotionis (2) insignitam stigmatibus con-
taentes, confestim de ea iudici referunt quaestionem. Qui et ipse jure nativitatis eidem virgini concretis adhaerebat prosapiis.

2. Tali ergo stimulatus relatione, suis eam assistere jubens obtutibus, quare se tam nobiliter auctam famulatu fidei Christianae degenerem reddiderit, vilique proposito tam praecelsi generis infecerit e infulam, clementi admodum exhortatu compellat. « Sed poteris, inquit, quamproptere totis absolvi paedori-
bus, debitamque interpolatae originis recipere claritatem, si tui gerens consultum, fidei nostrae cultibus intimis te votis admittendam elegeris, summisque nobis affectibus parens, quod sequimur sequaris, et quo ducimur, ire contenderis. Si vero et contemptos nos, et etiam quae colimus abrogaveris, et illos quos hactenus aemulata es, intuitu fidei sectare decreveris; post varia dirae cruciationis tormenta, post multiplicium dolorum immensa supplicia, quae merito tanti criminis rea rependes, postremo turpissimae mortis supplicium incurres. » Ferunt eodem momento virginem sub iudicis objurgatione cessasse, et omne sibi imperatum libenter exsequendum polliceri. Et quia melius de rebus non expertis silendum est, quam procaciter incognita ventilare, cujus rei obtentu haec ipsa negatio martyrem futuram subreperit, utrum formidine carnis, an causa disponendi rem familiarem, incompertus testificare non audeo, nisi forte ex subsecutis eventibus, quibus postmodum obstinanter in professione perdurans, promeritam adeptam est lauream, ut sese conjectura arbitratus humani habet, carnis illam infirmitate non succubuisse credamus.

3. Igitur post auditam iudex oris ejus professionem, qua juxta omnes ritus legis suae degere sponderat; illico abeundi, quocumque vult, sibimet libertate collata, e vestigio domum regreditur, ac sicut prius militans Christo, nullatenus a proposito sanctae fidei desuevit, nec a fidelium contubernio se passa est disgregari, quin potius illorum persaepe se coetibus conserens, quos pietatis religio perlustrabat, condignis fletibus affectuque interno lapsam linguae deplorans, spei suae veram fiduciam ad Redemptoris alligat indulgentiam, si forte reatu praerivationis obnoxiam famulam non repellat, qui adulteram ab exitio lapidationis eripiens (Joan. VIII, 11), Petrum a maris fluctibus incubantem apostolico functurum primatu recepat (Math. XIV, 31), furemque e patricidio coinquinatum suo comitatu paradisu lustraturus admittit (Luc. XIII, 43). Nec obesse sodebat praelargae et incomparabili Domini pietati inutilis famulae momentaneum crimen, apud quem multimoda miseratio et redemptio copiosa et exuberans

d Schott. et cum eo Cuperus hospitandi.

e Bene Cuperus: Per infulam hic metaphorice significatur turpis dignitas, ut ex sensu colligitur.

f In veteri expertis tantummodo fuit, sed descriptoris haud dubie vitio, cum sensui aperte refragaretur. Ideo nos negationem adjecimus. MORAL.

g Vid. Schol. in Apologetic., num. 1.

prævenit gratiæ dono indignos, et quibus strenui laboris stipendia nulla suppeditant, consulta pietate justificat. Auget præterea virgo sancta compunctionem, studium lamentationis multiplicat, votis vota congeminat, et duplicato mœrore affectuque mentem perurgens, ne supremo examine aut de scelere condemnata æterno mancipetur supplicio, aut a consortio fratrum suorum, Adulphi scilicet et Joannis martyrum beatorum, congruis meritorum repagulis detrudatur, felicibus votis adnitiur.

4. Exin claro intrepidoque processu frequenter ecclesiam adiens, jamjamque in virtute Domini roborata, terrenis abstracta contagiis et cœlesti curiæ anhelat ascribenda: si forte cujusquam recidivo contestationis eventû in jus denuo mitteretur. Sed hæc callidus veterator non leviter ferens, cum fidei B conciliatu nuper elapsam, Creatori suo nunc quam antea militare intelligit, nec in aliquo penitus profuisse circumventionis suæ præstigium contaetur, quin injecto stupore nescio cujus hebetudinis, transversam virginis linguam a professione veritatis leviter et perfunctorie contestaverat, ore, non corde fuisse sublatam advertens; haud dubie condæmonibus de extenuato cursu conqueritur, dicens: « Hæc cælebs pridem me labiis fortuito honorans modo cor ejus præcinctum virtute superna, grandi objectu a meis disparatur illecebris. » Et idcirco quemdam in persecutionem beatæ virginis pruritans denuo, ad perquirendam tyronem fidei suæ compulit.

5. Nonnulli interea gentilium ejus explorantes conversationem, nihilominus juxta priorem habitum Christi famulam reperientes, illico de ea coram C giudice questum deponunt, crimen asserunt, dolosque prætendunt; et ut tanti abusus præsumptioni vindex occurrat, talesque ausus legali auctoritate percellat, perversis linguis contendunt. Qui protinus vehementi ira commotus, ferocium truculento satellitum ministerio suis eam attrahere conspectibus jubens, illico exhibitam de contemptu nuper adepti cultus redarguit, de neglectu promissi comminatur propositi, et cur tanti a juris decretum non reverita sit, horrissonis percontatur clamoribus. Tum virgo,

• Forsan judicis.

A quæ se noverat ad tale jam divinitus electam certamen, ut erat prudentioribus diserta facundiis, sancto jam perlustrata respectu, judici refert: « Nunquam a Christo Deo meo separata sum, nunquam a religione pietatis ejus discessi, nunquam profanationibus vestris vel ad momentum inhæsi, licet dudum coram te, lapsu quodam sermonis, lingua succubuerit. Erat autem cor meum fiduciam habens in Domino, qui me suarum promissionum introrsus adminiculis erigebat, dicens: *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet* (Joan. 11, 25). Inde quavis verbotenus laqueum prævaricationis incurrerim, vivido tamen sanctæ credulitatis tenore cor præmunitum gerebam. Nam statim quo a te digressa sum, et votis et affectibus lacrymosis quem ab infantia mea didiceram cultum exercui, fidem servavi, propositum gessi. Restat ergo jam nunc, ut secundum profanationis vestræ ritum, aut gladio vindice puniar, aut si inultum præterire factum hujuscemodi potest, de reliquo tota me libertate ad cohærendum Christo Domino b prætermittite. »

6. Tunc immanissimus arbiter virginis assertionem succensus, facturus de ea regi relationem, ergastulis mancipavit, ingentique vinculorum onere coarctavit. Quam alio die per decretum principis gladio trucidans, confestim exanime corpus ejus cujusdam homicidæ patibulo, qui ante paucos dies affixus fuerat, capite deorsum suspendi præcepit; cujus beatum cadaver cum cæteris furum membris, qui tunc ob flagitium interempti sunt, Bœticis immersum gurgitibus nullum hactenus comparendi vestigium præbuit. Christus autem Deus et Dominus noster, qui est adjutor bellantium et martyr coronator, qui dat lassis virtutem, se quoque requirendi affectum insinuans, providam pulsandi januam misericordiæ suæ confert intentionem, multimodo rerum effectu secundum placitam sibi dispensationem præscitam et prædestinatam ante mundi principium ad coronam martyrii famulam suam in pace suscepit. Cui est honor et gloria, virtus et potestas in sæcula sæculorum. Amen: Coronata est hæc virgo xiv Kalendas Augusti, æra qua supra.

b Connivendo sinito. MORAL.